

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ І ПРОЦЕСІВ
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ІМ. І. Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

***Матеріали
V Міжнародної науково - практичної
конференції***

**ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ СУЧАСНОСТІ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ**

**м. Івано-Франківськ
25-26 квітня 2024**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ І ПРОЦЕСІВ
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ІМ. І. Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

**ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ СУЧАСНОСТІ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ
ВИМІРИ**

*Збірник матеріалів
V Міжнародної науково - практичної конференції
(м. Івано-Франківськ, 25-26 квітня 2024 року)
II частина*

Редакційна колегія

Цепенда Ігор Євгенович – ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор

Рафальський Олег Олексійович – директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України

Якубів Валентина Михайлівна – доктор економічних наук, професор проректор з наукової роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Калакура Олег Ярославич – доктор політичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу національних меншин Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Гурак Ігор Федорович – декан Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат історичних наук, доцент

Климчук Василь Йосифович – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Марчук Василь Васильович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політичних інститутів та процесів Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Монолатій Іван Сергійович – доктор політичних наук, професор кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Доцяк Ігор Іванович – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Липчук Оксана Іванівна – кандидатка політичних наук, доцентка кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ломака Іванна Іванівна – кандидатка політичних наук, доцентка кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Москалюк Михайло Федорович – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри. Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25-26 квітня 2024 р.). – Івано-Франківськ, 2024. – 311с.

До збірника увійшли матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри».

©Кафедра політології,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЗМІСТ

Розділ IV

Консолідація українського суспільства: етнополітичний та ціннісний виміри

Бортнікова А. В.– Суспільно – політичний вимір національних традицій в Україні.....10

Асланов С. А., Рішко С. І. Етнополітична стабільність України як предмет безпекових студій.....15

Зан М. П. Кростемпоральний вимір карпаторусинського громадського руху на Закарпатті (1990-ті роки & 2024 рік).....21

Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І., Урбанський М. В. Волонтерська діяльність як важлива складова громадянського суспільства в Україні.....28

Мазука Л. В. Консолідація закордонного українства в адвокації національних інтересів 47

Червеняк К. Т. Етнорегіональний вимір національної консолідації України в умовах війни: особливості і перспективи.....52

Мадрига Т. Б. Волонтерський рух як феномен консолідації українського суспільства.....	60
Бевза Б. П. Онтологічний поворот дослідження соціальної реальності у контексті національної ідентичності.....	65
Микитин А. Актуальні проблеми етноконфесійної політики в Україні (2014 -2024).....	71
Онищенко В. В. Аналіз рекомендацій щодо вдосконалення PR практик у державному секторі.....	78

Розділ V

Сучасна система міжнародних відносин **Конфлікти та кризи XXI століття**

Байрак С. О. Проблема загроз і ризиків в умовах сучасних процесів глобалізації.....	84
Супрун В. Р. Belarus in a changing world: an analysis of security and defense policy	98
Дудінська І. Є. Основні правові та договірні передумови транскордонного співробітництва між Словаччиною та Україною.....	110

Марадик Н. В. Транскордонне співробітництво в контексті глобалізації: методологічні аспекти.....116

Томаш Войцеховський Парадипломатія як форма діяльності в міжнародних відносинах. Приклади співпраці польських та українських міст під час війни.....121

Цірнер М. Б. Порівняння окремих аспектів підготовки регіонального самоврядування в Словаччині, Польщі та Чехії до пара дипломатичної діяльності та транскордонного співробітництва....123

Тюріна О. М. Вплив процесу глобалізації на розвиток освіти в Україні.....129

Проноза І. І. The media landscape of hybrid warfare: impact on modern.....136

Воронич А. В. Транскордонне співробітництво України та ЄС в контексті військової агресії РФ...143

Фицик В. І. перспективи інтеграції європейського досвіду транскордонного співробітництва України.....151

Гнатишин М. А. Перспектива вдосконалення політики безпеки за умови вступу України до НАТО.....156

Мацюк В. Б. Вплив багатовекторності України на взаємовідносини з НАТО.....163

Розділ VI

Російсько-українська війна: передумови, причини та хід війни, наслідки для України, країн Центрально - Східної Європи та світу

Калакура О. Я. Популізм під час війни: витки, особливості, загрози.....170

Крисаченко В. С. Геноцидні технології расизму: агресія, експропріація, апропріація.....192

Ярова Л. В. Особливості надання соціальних послуг в умовах війни.....209

Кобець Ю. В., Кобець Т. А. Конгитивна війна як сучасна форма ведення мережево – центричного протистояння.....217

Липчук О. І. війна в Україні як виклик для національної безпеки держави.....239

Москалюк М. Ф. Інститут президенства України в умовах російсько – української війни: актуальні виклики та особливості функціонування.....247

Ялі М. Х. Геополітичний, геоекономічний, військовий та демографічний виміри повномасштабної агресії РФ проти України.....253

Пучко Я. В. Вплив країн Глобального півдня на впровадження української формули миру.....270

Присяжнюк Т. Ю. Нові медіа в умовах війн рф проти України.....284

Харук Н. І. Україна в зовнішньо – політичній діяльності президента Республіки Польща на початку відкритої російської збройної агресії.....289

Савчук В. Р. Взаємне «умиротворення» міжнародних акторів на зламі тисячоліть як фактор активізації імперського бачення В. Путіна.....296

Розділ IV

Консолідація українського суспільства: етнополітичний та ціннісний вимір

УДК 392

Бортнікова А. В.,

*доктор політичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки*

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ В УКРАЇНІ

Національні традиції для України стали тим оберегом, завдяки якому наш народ вистояв і зберіг свою ідентичність в умовах його перманентної асиміляції. Упродовж багатьох століть український народ, позбавлений власної державності, був змушений триматися за свої традиції, звичаї, фольклор, щоб вижити в імперському середовищі. Фактично ніколи в Україні не існувало належних умов для розвитку власних традицій у всіх сферах суспільного життя. Відповідно, щоб не стати «донорами чужих культур», нам украй потрібно ґрунтовно вивчати власні демократичні традиції

державотворення.

У філософському розумінні традиція (латин. *traditio* – передання, переказ) – універсальна форма фіксації, закріплення і вибіркового збереження тих або тих елементів соціокультурного досвіду, а також універсальний механізм його передання, що забезпечує стійку історико-генетичну наступність у соціокультурних процесах. У соціологічному розумінні поняття «традиція» може мати декілька трактувань. У широкому сенсі під традицією розуміють усе, що було раніше, пов'язуючи її із усім минулим конкретного суспільства. У вузькому її розумінні, з яким ми маємо справу частіше, традиція включає в себе лише ті елементи минулого, які здійснюють безпосередній вплив на сучасність, інакше кажучи, «це минуле, що є присутнім у сучасності». У самому вузькому розумінні традиція – це лише такі елементи минулого, що є відібраними, особливим чином позначеними людьми, що живуть тут і зараз.

Традиція забезпечує відтворення в системах існуючої діяльності апробованих і таких, що витримали випробування часом, зразків минулої діяльності, тобто вона детермінує сьогодення і майбутнє минулим досвідом. Відрізняють «первинні» традиції, що залишаються незмінними від часу свого виникнення і «вторинні», рефлексивні традиції, що є перетвореною формою перших. Саме «вторинні» традиції здатні до інтенсивного розвитку, вони передбачають можливість перебудови минулого через його постійну інтерпретацію в діяльнісній і знаковій формах, здійснюючи відбір елементів соціокультурного досвіду через зміни самих вкорінених у культурі матриць. У такому сенсі можливість зміни традиції виступає умовою її постійного відтворення і збереження в соціокультурних системах, «зв'язуючи» людину з минулим, закриваючи (певною мірою) їй можливість ретроспективного свавілля, традиція відкриває їй (людині) перспективу свободи тепер і в майбутньому

на основі минулого.

В українському історичному контексті, дискурс якого мав переважно драматичне забарвлення, основою формування системи цінностей стало збереження традицій і культури, що було подекуди єдиною моделлю автентичного виживання. У різні епохи цінностям (зокрема політичним) надавали певного тлумачення, виокремлювали ті аспекти, які на той період розвитку були найдоцільнішими, чи взагалі створювалися нові цінності. В. Липинський писав, що кожна нація «може мати тільки таку традицію, яку вона сама собі у своїй історії витворила. Кожна нація може мати тільки таку форму національно-державного ладу, якій із цієї традиції виростає і на який цієї традиції вистачає. Нищити свою власну державно-національну традицію, тому, що в ній є хиби і помилки, це значить не будувати, а руйнувати націю, це значить нищити самих себе. Удосконалювати цю традицію – тобто обережно відкидати з неї все, що для

національної творчості виявилось нездоровим, і з любов'ю та пієтизмом розвивати те, що виказало свою творчу силу і життєздатність – ось завдання тих, хто будує, хто творить, хто живе життям нації, хто з життям нації зв'язує своє життя».

Будь-яка політична влада завжди зацікавлена в самозбереженні, а тому й в увічненні певних соціальних і політичних інститутів, на які вона спирається. Таке «увічнення» здійснюється через максимальну реіфікацію (уречевлення, матеріалізації) інститутів у свідомості людей, тобто наділення їх онтологічним статусом незалежно від людської діяльності. Конкретні соціальні й політичні інститути видаються за щось універсальне, вічне. Разом з реіфікацією інститутів онтологізуються і соціальні ролі. Будь-яка влада *a priori* прагне до того, щоб в її інституційних рамках людина повністю ототожнювала себе з об'єктивним змістом рольової дії. Отже, зберігаючи традиційні форми реалізації влади, її носії тим самим зберігають й умови

власного панування.

У цьому контексті виникає питання щодо штучності певних традицій, які нав'язує суспільству влада під час її тимчасового панування (яке, щоправда, може розтягнутися на десятиліття). Як засвідчує досвід існування тоталітарних і деспотичних режимів, немає історичної перспективи у традицій, які базуються на політичній ідеології. Це, наприклад, доводить досвід тривалого існування СРСР з його величезним «пантеоном» революційних традицій і пам'ятних дат.

Асланов С.А.

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і
державного управління*

Ужгородський національний університет

Рішко С.І.

*аспірант кафедри політології і
державного управління*

Ужгородський національний університет

ЕТНОПОЛІТИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ЯК ПРЕДМЕТ БЕЗПЕКОВИХ СТУДІЙ

Ситуація з визначенням, обґрунтуванням

безпеки і стабільності в етнополітичній сфері в українській етнополітології виглядає на порядок кращою. Вперше термін «етнополітична стабільність», що став об'єктом нашого дослідження, в науковий дискурс увів відомий теоретик С. Римаренко у праці під назвою «Чи можлива етнополітична стабільність в Україні?» у 1995 році. Саме в період формування, становлення етнополітичної системи України, налагодження взаємовідносин між державою та етнічними спільнотами, напрацювання правового поля регулювання етнонаціональної сфери проблеми забезпечення етнополітичної стабільності були не менш важливими, ніж нині в умовах етнополітичного конфлікту, російсько-української війни та тиску на Україну з боку інших держав.

Загалом поняття етнополітичної стабільності спорадично вживалося в наукових публікаціях вітчизняних учених, але чіткого визначення так і не здобуло. Так, у контексті соціальної стабільності

праці В. Котигоренка під назвою «Ризики для держави в контексті етнополітичних загроз соціальній стабільності» йдеться про шляхи та фактори забезпечення етнополітичної стабільності, яку дослідник чомусь означає доволі громіздким терміном «етнополітичні загрози соціальній стабільності». Про те, що в статті мова йде саме про етнополітичну стабільність, а не більш широку соціальну стабільність, свідчить набір чинників, які В. Котигоренко визначає як загрози. Всі вони мають етнополітичну природу і загрожували етнополітичній стабільності Україні на визначеному етапі розвитку.

Згодом етнополітична стабільність з'явилася у безпекових студіях Ю. Косьмія, який підкреслює необхідність актуалізації розгляду безпекової проблематики в етнополітичній сфері, оскільки саме в ній найчастіше виникають протистояння та конфлікти, наслідки яких безпосередньо впливають і на процеси в окремому суспільстві, і на розвиток

людства загалом.

Дослідник наголошує на тому, що різне розуміння безпеки етнічними та соціальними угрупованнями веде до перманентної конкуренції та конфліктів (а отже, етнополітичної нестабільності) і, врешті-решт, послаблює національну безпеку держави. Посилаючись на історичний досвід, Ю. Косьмії зазначає, що головні загрози безпеці молодих держав мають не стільки зовнішній, скільки внутрішній характер. Винятком є потрапляння у сферу сильного та агресивного сусіда – у такому разі зовнішні загрози не лише домінують, адже й внутрішні загрози національній безпеці найчастіше виявляються інспірованими зовнішнім чинником. Слушність цього припущення підтверджує етнополітичний конфлікт України й Росії 2014 – 2016 років та неспровокована війна російського агресора проти України.

Так, уже в 2009 році з'явилася монографія М. Вавринчука «Етнополітична безпека в системі

національної безпеки України на етапі сучасного державотворення», в якій розкриваються суть, форми, способи, методи, принципові особливості забезпечення етнополітичної безпеки. В згаданій науковій роботі автор зазначає, що «в роки незалежності України вдалося уникнути етнічних конфліктів, зберегти загалом стабільну етнополітичну ситуацію, і все ж над безпекою держави «дамоклевим мечем» висить потенційна небезпека етнополітичної нестабільності, котра посилюється спробами деяких сусідніх країни, зокрема росії, розіграти «етнополітичну карту».

Крім того, аналіз етнополітичної стабільності періодично з'являвся також у дослідженнях, пов'язаних не лише етнополітичною безпекою, а й етнонаціональною політикою. Так, О. Майборода аналізуючи дестабілізаційний потенціал етнополітичної проблематики у статті «Етнополітична тема може виявитися невдячною, якщо поводитися з нею необережно» стверджує, що:

«вирішальним чинником етнополітичної стабільності є загальна солідарність населення, яка впливає із почуття національної єдності.

Окрему статтю феномену етнополітичної стабільності присвятив К. Вітман, осмислюючи конфліктогенний потенціал етнічності. Дослідник підкреслює, що поняття етнополітичної стабільності порівняно нещодавно з'явилося у вітчизняній етнополітології в контексті теоретичних напрацювань етноконфліктології, формування теорії етнонаціональної або етнополітичної безпеки та вирішення практичних питань забезпечення злагоди та стабільності в сфері етнонаціональних відносин України. Аналізуючи конфліктогенний потенціал етнічності, основні фактори, що призводять до виникнення етнічних конфліктів, К. Вітман доходить висновку про те, що етнополітична стабільність сучасних держав великою мірою залежить від своєчасного розв'язання проблем сфери етнонаціональних відносин, забезпечення вільного

розвитку, самобутності та задоволення прав національних меншин як рівноправних складових політичної нації, розвитку демократії, популяризації етнокультурного плюралізму, інтеграції мігрантів.

Таким чином, увага до етнополітичної безпеки зокрема і усіх безпекових студій у етнополітичній, етнонаціональній сфері обумовлена тим, що вивчення явища етнополітичної стабільності етнополітологією відбувалося переважно в цьому контексті. Саме етнополітична нестабільність вважається головною загрозою етнополітичній безпеці держави.

УДК 321.1(=162.25)(477.87)"19":329.7

Зан М. П.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри
політології і державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

**КРОСТЕМПОРАЛЬНИЙ ВИМІР
КАРПАТОРУСИНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО
РУХУ НА ЗАКАРПАТТІ (1990-ТІ РОКИ & 2024
РІК)**

Актуалізація порушеної нами проблеми

етнополітичного характеру очевидна з огляду на ті наративи, що й надалі зустрічаються як в українських масмедіа, так і в дискурсі наукових студій вітчизняних учених. Навіть у нинішніх реаліях вони немов знову «проживають» часи 1990-х – 2000-х років, коли на Закарпатті політизувалася проблематика так званого «політичного русинства». Досить прикро, що інформація про цілісний контекст «русинського питання» в Україні, навіть, на рівні наукового середовища, так і не знаходить свого адекватного сприйняття та розуміння [3]. Тому в нашій доповіді на підставі кростемпорального порівняння й виокремлення чотирьох базових індикаторів спробуємо показати реальне/об'єктивне, а не уявне/стереотипне status quo карпаторусинського громадського руху в Закарпатській області.

Індикатор № 1 (політико-партійний/громадсько-політичний). Власне певні спроби політико-партійного структурування на

підставі карпаторусинської етнополітичної платформи були 1990-х – на початку 2000-х років. Йдеться про проекти Підкарпатської республіканської партії (1992; Василь Заяць), Християнсько-демократичної партії Закарпатської Автономної Республіки (1995; Петро Годьмаш) та партії Підкарпатська Русь України (2002; Микола Бурак). Про свої політичні амбіції також заявляв самопроголошений Тимчасовий уряд Підкарпатської Русі (1993; Іван Туряниця). З 2005 року (коли її очолив о. Дмитрій Сидор) громадсько-політичну активність розпочала демонструвати Асоціація русинських організацій Закарпаття «Сойм підкарпатських русинів» (2000). Її діяльність фінансово підтримував російський урядовий фонд «Русский мир». Із 2008 року, коли проти о. Дмитрія Сидора було порушено кримінальну справу, діяльність Сойму фактично призупинилася. Згодом організація була ліквідована як юридична особа (2018). Тобто, вже понад 15 років (! – М.З.) на

Закарпатті не існує жодної (! – М.З.) карпаторусинської організації, яка б демонструвала суспільно-політичну складову в своїй практичній діяльності.

Індикатор № 2 (геополітичний/проросійський).

Логічно продовжуючи, коротко констатуємо, що будь-які звинувачення щодо проросійських орієнтацій в рамках сучасного карпаторусинського руху в краї є відвертими спекуляціями. На жаль, подібний дискурс авторства науковця рівня доктора наук (! – М.З.), нам доводилось читати вже і в поточному році. Варто нагадати, що з початку російсько-української війни у 2014 році (! – М.З.) карпаторусинські громадські організації рішуче засудили дії агресора [1, с. 69]. Починаючи з 24 лютого 2022 року засудження широкомасштабного вторгнення росії в Україну відбулося не лише на закарпатському, а на рівні світового карпаторусинства [4]. Якщо ж говорити про одіозні особи, які заангажовані в карпаторусинський рух,

то вони на цей час: 1) перебувають у рф (Петро Гецко); 2) у в'язниці (Володимир Шемет); 3) згорнули власну публічну риторичку (о. Димитрій Сидор); 4) «витончено» імітують проросійські меседжі в соціальній мережі «Facebook» (Іван Данацко).

Індикатор № 3 (етнічно-представницький). З 1990-х років до Закарпатської обласної ради обиралися лідери карпаторусинського громадського руху Іван Туряниця (1994–1998), Димитрій Сидор (2002–2006) та Євген Жупан (1994–2015). На сьогодні подібного представництва немає. На місцевих виборах 2020 року жоден із кандидатів, представників карпаторусинських громадських організацій, так і не став депутатом сільської, селищної, міської чи районної ради [2].

Індикатор № 4 (громадський/національно-культурний). На початок 1990 року в Закарпатській області УРСР діяла одна карпаторусинська громадська організація – Товариство карпатських

русинів. Первісно створена як альтернатива Народному Руху України, вона досить активно охопила крайову громадськість на платформі локал-патріотизму й відродження етнокультурної самобутності карпатських русинів. Утім у подальшій діяльності товариство політизувало свою діяльність через домагання автономії Закарпаття. Ряд його членів, які презентували головним чином творчу інтелігенцію краю, відійшли від діяльності товариства. Окрема частина вдалася до створення інших громадських структур. Відтак виникли нові русинські громадські організації, координувати діяльність яких із жовтня 2005 року стало Закарпатське обласне об'єднання громадян «Народна Рада Русинів Закарпаття» (Євген Жупан).

Станом на 2024 рік у Закарпатській області легально діють 11 русинських національно-культурних товариств. Утім громадську активність на рівні публічного простору краю проявляють фактично чотири з них: ГО «Закарпатське обласне

об'єднання «Крайове товариство подкарпатських русинів» (Микола Бобинець), Закарпатське обласне науково-культурологічне Товариство імені О. Духновича (Юрій Продан), Народна Рада Русинів Закарпаття (Євген Жупан) та ГО «Русинський культурологічний клуб» (Юрій Шипович). До цієї когорти в поточному році прагне долучитися ГО «Карпатський русин» (Василь Щербей).

Таким чином, карпаторусинський громадський рух Закарпаття упродовж останніх 15-ти років має чіткий культурологічний формат. Він є локал-патріотичним та проєвроатлантичним. Прагне й надалі зберегти карпаторусинські маркери ментальності, духовності, мовної та етнокультурної ідентичності, що формувалася слов'янським населенням під Карпатами впродовж століть.

Список використаних джерел:

1. Зан М. Неорусинство на Закарпатті як латентний фактор дезінтеграційної загрози єдності українського етнонаціонального простору. *Стратегічні пріоритети. Серія «Політика»*. 2017. № 1 (42). С. 62–71.

2. Зан М. Особливості політико-партійного представництва лідерів русинської громадськості Закарпаття у контексті проведення місцевих виборів 2020 року. *Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура*. Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19» / Відповідальні за випуск: В. І. Гиря., М. М. Вегеш. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. С. 199–208.

3. Зан М.П. Політична репрезентація русинської етноідентичності на Закарпатті в українському науковому дискурсі. *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 1. Одеса, 2020. С. 88–96.

4. Зан М.П. Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну у контексті реакції з боку світової карпаторусинської громадськості (дискурс-аналіз проблеми). *Регіональні студії / Ужгородський національний університет*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 31. С. 141–147.

УДК 342.922.071 (477)

Медвідь Ф.М.,
*доктор наук в галузі політології,
канд.філос. наук, професор МКА,
академік Міжнародної академії
безпеки життєдіяльності*

Твердохліб А.І.,
магістр права, аспірант
Урбанський М.В.,

*магістр права, здобувач
Міжрегіональної академії управління
персоналом (м. Київ)*

Анотація: досліджено волонтерську діяльність в Україні як важливу складову структури громадянського суспільства. Проаналізовано становлення волонтерської діяльності, її нормативно-правове забезпечення як об'єкта державної політики та волонтерську складову у захисту національної безпеки України.

Ключові слова: волонтерська діяльність, громадянське суспільство, організаційне становлення волонтерства, національна безпека.

Annotation: volunteer activity in Ukraine is studied as an important component of the structure of civil society. The formation of volunteer activity, its normative and legal support as an object of state policy and the volunteer component in the protection of national security of Ukraine are analyzed.

Keywords: volunteer activity, civil society, organizational development of volunteerism, national security.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Волонтерство виступає важливим соціокультурним феноменом сучасної України, її цивілізаційним брендом, одним з елементів

національної самоідентифікації української нації, визначальною засадою зовнішньої та внутрішньої політики держави як на національному, так і міжнародному рівнях. В Україні волонтерство розглядається як унікальний соціальний ресурс з різними видами, формами, методами діяльності, що доповнює подальші перспективи для активізації духовного, культурного й інтелектуального потенціалу нації[3, с. 4-5]. Феномен волонтерської діяльності в Україні знайшов осмислення у дисертаційних дослідженнях ряду авторів, зокрема, Сидоренка К. О. [22], Сірка В. С. [23], Петренка І. В. [17], Вашковича В. В.[2], цілого ряду наукових статей, навчальних посібників і монографій.

На міжнародному рівні питання організації та здійснення волонтерської діяльності регулює резолюцією Генеральної асамблеї ООН 73/140 від 19 грудня 2018 р. “Волонтерство для Порядку денного сталого розвитку до 2030 року”[20]. Правове регулювання волонтерської діяльності в усьому світі

здійснюється на основі Загальної декларації волонтерів, прийнятої 14 вересня 1990 р. у Парижі на XI Всесвітній конференції Міжнародної асоціації добровольчих зусиль (IAVE). Волонтерська діяльність розглядається в ній як інструмент соціального, економічного, культурного й екологічного розвитку і підкреслюється, що волонтерство - це добровільний вибір, що відображає особисті погляди та позиції; це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається, як правило, у спільній діяльності в межах різного роду асоціацій. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва справедливішого і мирного суспільства, більш збалансованому економічному та соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і професій. Нині цей документ є основою декларацій волонтерів окремих країн, національних і регіональних концепцій, програмних документів

окремих організацій та рухів. Він не тільки визначає ключові цінності волонтерства, а й регламентує діяльність волонтерських спільнот.

У січні 2001 року Міжнародною радою директорів Міжнародної асоціації волонтерських зусиль на XVI Всесвітній конференції добровольців було прийнято Декларацію про волонтерську діяльність, в якій закріплені принципи волонтерської діяльності:

визнання права на волонтерство за всіма чоловіками, жінками та дітьми, незалежно від їхньої раси, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального стану; повага гідності та культури всіх людей; надання допомоги, безкоштовних послуг особисто чи організовано в дусі партнерства та братерства; визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх колективному забезпеченню; перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей,

стимулюючи при цьому ініціативу та творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем[12, с.116].

Важливим кроком у напрямі адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні стало видання Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 р. №225-р “Про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху”[21]. Перше офіційне визнання волонтерської діяльності та закріплення її на нормативно-правовому рівні в Україні було зроблене у Постанові Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1895 «Про затвердження Положення

про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг»[18] .

У цьому документі волонтерська діяльність визначалась як «добровільна неприбуткова діяльність фізичних осіб–волонтерів, яка спрямована на надання допомоги особам, які перебувають у

складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, та сприяє самореалізації волонтера»[19].

19 квітня 2011 року у зв'язку з проведенням в Україні футбольного чемпіонату Євро -2012 було прийнято ЗУ «Про волонтерську діяльність», де визнано, що «волонтерська діяльність - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги»[9] та визначено напрями здійснення волонтерської діяльності; шляхи здійснення її підтримки державою; особливості правового статусу волонтерів і діяльності волонтерської організації; питання укладання договору про провадження волонтерської діяльності. Ст.5 ЗУ «Про волонтерську діяльність» волонтерська організація визнавалась як «юридична особа, яка здійснює свою діяльність без мети одержання прибутку і отримала статус волонтерської»[9; 4, с.267].

Справжній народний волонтерський рух в Україні зародився у 2014 р. на Майдані Незалежності у Києві під час Революції Гідності, коли тисячі людей як місцевих, так і з інших регіонів, надавали безкоштовну допомогу мітингувальникам: організовували польові кухні, встановлювали намети, допомагали в розміщенні мітингувальників у квартирах киян.

Вторгнення Російської Федерації на територію України стало новою стадією війни, яка триває вже десятий рік, і гібридної агресії, закоріненої у неготовності Кремля і значної частини росіян під впливом пропаганди сприйняти незалежність нашої держави і навіть саме існування українського народу. У цих умовах особливого значення набуває правовий фронт протистояння агресору, бо деокупація виступає як процес в царині політико-правового фронту з питань протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності України, захисту прав громадян України в

умовах війни й окупації та притягнення до юридичної відповідальності держави агресора, а також осіб і організацій, винних у скоєнні воєнних злочинів, колабораційній та іншій антидержавній діяльності[5, с.1-224; 11, с.96-117].

Національна безпека виступає як важлива функція кожної держави, що покликана гарантувати здатність країни зберігати цілісність, суверенітет, політичні, економічні соціальні та інші основи суспільного життя і виступати як самостійний суб'єкт міжнародних відносин. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони, як зазначено у ст.3 Закону України «Про національну безпеку України», спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території,

навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій»[7; 25].

Закон України „Про основи національної безпеки України” (2003), Закон України «Про національну безпеку України» (2018) визначили загрози національним інтересам і національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері, у сфері державної безпеки, у воєнній та сфері безпеки державного кордону України, у внутрішньополітичній сфері, в економічній сфері, у соціальній та гуманітарній сферах, в екологічній сфері, в інформаційній сфері (ст.7) та основні напрями державної політики з питань національної безпеки у цих сферах (ст.8)[7; 25].

Закон України „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” (2010) теж визначив засади внутрішньої політики у сфері національної безпеки і оборони (ст.6) та загрози внутрішній політиці в економічній сфері (ст.7), соціальній сфері (ст.8), екологічній сфері та сфері техногенної безпеки

(ст.9), в гуманітарній сфері (ст.10).

Нова редакція Стратегії національної безпеки України була розроблена і введена в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року №392 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»[18;25; 15,с.100-108].

Основними цілями Стратегії є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО[18; 25; 10, с.76-82; 2, с.10-50].

Досягнення визначених цілей потребує:

зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального соціально-політичного й соціально-економічного розвитку України; якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки й оборони України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки. що передбачає створення ефективного сектору безпеки і оборони і уможлиблює стабільний суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки[18; 25; 13, с.178-188; 14, с.221-229].

Втілення в життя засад національної безпеки полягає у реалізації національних інтересів, що

виступають як реалізація природного права народу на самостійне існування та включеність його у світову цивілізацію[6; 24]. До актуальних проблем національної безпеки вартує віднести проблему цінності безпеки, адже система національної безпеки включає широкий спектр державних і недержавних інститутів, що діють в інтересах досягнення необхідного рівня захищеності від загроз і небезпек у різних сферах життєдіяльності.

Важливу нішу у вирішенні цілого ряду питань займають волонтерські організації, бо саме мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності української держави. Хоча такий чинник не є типовим для активізації волонтерського руху в інших країнах світу, він в Україні спрацював[16, с.27]. Одним з чинників активізації волонтерського руху в період 2014 - 2015 рр. стало доповнення функцій державних структур у

сфері забезпечення обороноздатності країни. До об'єктивних причин дослідники відносять обмеженість фінансових ресурсів та наслідки анексії АР Крим та бойові дії на території Донецької та Луганської областей. Серед суб'єктивних чинників дослідники називають: неефективну систему управління у багатьох сферах державного управління; застарілі стандарти матеріального забезпечення Збройних Сил України та підходи до забезпечення обороноздатності країни; зниження боєздатності військових частин і підрозділів; корумпованість правоохоронних органів та інших органів державної влади і місцевого самоврядування; відсутність модернізації зброї та військової техніки; неготовність органів, відповідальних за соціальну політику держави, реагувати на зміну місця перебування великої кількості внутрішньо переміщених осіб [16, с.29].

У 2014 р. Верховною Радою України ухвалено Закон України “Про забезпечення прав і свобод

внутрішньо переміщених осіб”, яким визначено такі повноваження Центрального органу виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері волонтерської діяльності: відповідальність за забезпечення формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб; забезпечення надання внутрішньо переміщеним особам гуманітарної допомоги; розробка державних програм підтримки та вирішення соціально-побутових питань внутрішньо переміщених осіб; подання Кабінету Міністрів України пропозицій про заходи, необхідні для реалізації цього Закону, щодо забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб [8].

Отже, огляд нормативно-правових актів, що регулюють волонтерську діяльність в Україні, достатньою мірою забезпечують передумови для становлення волонтерського руху в Україні, його поширення та організаційного оформлення, як важливих структурних елементів громадянського

суспільства, що відіграють значну роль у зміцненні і забезпеченні багатьох сегментів національної безпеки і оборони України.

Література:

1. Бортник В.А. Честь та гідність особи як об'єкт кримінально-правової охорони: монографія. - К.: "МП Леся", 2016. - 184 с.

2. Вашкович В. В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2019. 220 с.

3. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія /П.Горінов, Р.Драпушко. К.: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

4. Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Адміністративно-правове регулювання волонтерського руху в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8.

5. Деокупація. Юридичний фронт [Електронне видання]: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. – Київ : Держ. торг.- екон. ун-т, 2022. – 224 с.

6. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Національна академія наук України, - 2019. - 328 с.

7. Закон України «Про національну безпеку України» // Відомості Верховної Ради (ВВР) - 2018. - № 31, ст.241.

8. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII (у ред. від 03.08.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/sp:max50:nav7:font2>

9. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/317209__551310.

10. Заросило В.О., Медвідь Ф.М., Авсієвич А.В. Права людини як цінність //Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції “Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства”. Частина І. К.: Вид-во Людмила, 2023. - С.76-82.

11. Лазарович М., Мироненко П. Московсько-українська війна (2014 - 2024 роки): монографія 4-те вид., переробл. Київ: Політія, 2024. 520 с.

12. Мандзій І.В. Аналіз міжнародних документів у сфері волонтерського руху // Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С.114-118.

13. Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф. Гуманітарна

безпека України // Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навч. пос.: у 2-х ч.: Ч.І./ В.А. Омельчук, М.П. Стрельбицький, С.Г. Гордієнко та ін.: за заг. ред. А.М. Кислого і М.П. Стрельбицького. К.: МАУП, 2021. – С.178-188.

14. Медвідь Ф.М., Твердохліб А.І. Екологічна безпека України // Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навч. пос.: у 2-х ч.: Ч.І./ В.А. Омельчук, М.П. Стрельбицький, С.Г. Гордієнко та ін.: за заг. ред. А.М. Кислого і М.П. Стрельбицького. К.: МАУП, 2021. – С.221- 229.

15. Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф. Національна безпека України в умовах деокупації: актуальні проблеми // Політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. пр. та навч.-метод. праць / за заг. ред. В. І. Бортнікова, О. Б. Ярош, Я. Б. Яроша. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – Вип. 11. - С.100-108.

16. Панькова В.О., Касперович О.Ю., Іщенко В.О. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи // Український соціум. 2016. №2(57). С.25-40.

17. Петренко І. В. Організаційно-методичні основи удосконалення підготовки спортивних волонтерів в системі проведення змагань: дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.01. Харків, 2018. 277 с.

18. Про рішення Ради національної безпеки і

оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020.

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1895 «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-п> (втратила чинність).

20. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/73/140 від 19.12.2018 р. «Волонтерство для Порядку денного сталого розвитку до 2030 року». URL: <https://www.unv.org/news/resolution-volunteering-2030-agenda-sustainable-development-formally-adopted-un-general>

21. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 р. № 225-р «Про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2003-р> (втратило чинність).

22. Сидоренко К. О. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 18 с.

23. Сірко В. С. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2018. 204 с.

24. Стратегічні пріоритети політико-правового розвитку України в контексті європейської

інтеграції: монографія/ кол.авт.; за ред. І.О.Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В.М.Корецького НАН України; Норма права, 2024. 860 с.

25.Стратегії національної безпеки України: навчальний посібник для закладів вищої освіти / за заг. Редакцією д.ю.н, проф. А.М.Кислого. Київ: “вид-во Людмила”, 2023. 516 с.

УДК 327

Мазука Л.І.

*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу
етнополітології*

*Інституту політичних і
етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України*

КОНСОЛІДАЦІЯ ЗАКОРДОННОГО УКРАЇНСТВА В АДВОКАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Повномасштабна російська агресія вимагає посилення підтримки України у світі шляхом широкого інформування громадськості за кордоном про російські злочини, стійкість та героїзм українців, протидії російській дезінформації, відстоювання національних інтересів, що може бути реалізовано завдяки консолідації як дипломатичних зусиль

урядових структур, громадянського суспільства та усього світового українства, у тому числі українців, які вимушено опинилися за кордоном у зв'язку з війною.

У Стратегії зовнішньополітичної діяльності України зазначено, що потенціал закордонних українців сьогодні має бути залучений до реалізації зовнішньополітичних цілей, зокрема «у контексті відновлення миру і територіальної цілісності держави, протидії антиукраїнській пропаганді, посилення політичного та санкційного тиску на державу-агресора, просування позитивного іміджу України за кордоном, розвитку економічної співпраці та залучення інвестицій і технологій», що своєю чергою потребує підсилення тиску та адвокації закордонних українців на світових політиків.

Для виконання цих завдань важливим є об'єднання для роботи представників усіх хвиль української діаспори, особливо новоприбулих

переважно молодих та високоосвічених українців, які швидко інтегруються у суспільства країн проживання і у подальшому можуть активно просувати українські інтереси на різних рівнях.

Тільки у 2013–2015 роках закордонними українцями було засновано близько 50 волонтерських рухів, які сьогодні не тільки збирають гуманітарну допомогу Україні, а й через свої інтернет-видання, радіо, пресу, соціальні мережі доносять до світової спільноти правдиву інформацію про події в Україні та адвокують наші інтереси. До роботи в цих організаціях залучаються представники різних хвиль міграції з України, які формуються не лише з українців, а й представників інших національностей, які прагнуть підтримати Україну.

Для забезпечення підтримки громадянського суспільства й політикуму у світі закордонними українцями проводяться адвокаційні кампанії як у державах Європи так і у державах Північної Америки. Світовий Конгрес

Українців оголосив низку всесвітніх адвокаційних кампаній: Ukraine In NATO, Stand with Ukraine, Unite with Ukraine, Energize Ukraine. Їх головною метою є сприяння збільшенню військової допомоги Україні, вступу України до Євроатлантичних структур, та сприяння у наданні допомоги для відновлення України. Адвокаційні заходи в парламентах та урядах світу, більше тисячі громадських акцій, просвітницькі заходи, присвячені війні в Україні привернули увагу світових ЗМІ до України.

Європейський Конгрес Українців організував українські громади в 15-ти країнах Європи долучитися до міжнародної кампанії #DefendingEurope - Support Ukraine. Демонстранти вимагали посилити боротьбу з російськими впливами, зокрема щодо санкціонування російського бізнесу та олігархів, які фінансують війну проти України. Важливим було те, що до заходів приєднались представники урядів, парламентів та дипломатичних установ, громадяни інших країн.

Крім цього в рамках кампанії європейські організації об'єдналися для створення петиції з вимогою до європейських політиків посилити підтримку України, зокрема щодо накладення санкцій на росію. Потужну підтримку Україні надають громадські організації українців США. Найбільше об'єднання, яке просуває інтереси України, – Американська коаліція для України (American Coalition for Ukraine), до складу якої входить 96 організацій (із них близько 60 українських).

Адвокація українських інтересів відбувається також через безпосереднє спілкування представників української громади з впливовими політиками, депутатами, конгресменами, сенаторами. Активісти організації RAZOM (США), до адвокації залучають балтійські, сирійські, грузинські, єврейські організації, які поділяють ті цінності, які близькі нам. «Український саміт дій», започаткований цією організацією збирає українських активістів з усіх штатів для проведення

зустрічей із конгресменами і сенаторами щоб обговорити головні кроки, які Конгрес може здійснити для допомоги Україні. Вашингтонське бюро УККА (представницька організація понад 1,5 мільйона американців українського походження) – Українська Національна Інформаційна Служба (УНІС) – постійно стежить за ситуацією у Вашингтоні та звертається до посадових осіб Адміністрації та лідерів Конгресу США, щоб посилити їхню підтримку України.

Потенціал закордонних українців для здійснення адвокації національних інтересів є достатньо потужним, як з точки зору розгалуженої мережі українських організацій, їх більш консолідованої діяльності, так і координації цих дій з українською державою для досягнення національних цілей.

УДК 323.1(477)

Червеняк К. Т.

*кандидат політичних наук,
викладач кафедри політології і
державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний*

ЕТНОРЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ

У такому далекому для нас зараз 2019 році у власній дисертації я зазначала, що консолідаційні процеси в Україні безпосередньо залежать від етнонаціональних відмінностей, притаманних різним регіонам, і ускладнюються саме через них, тому поліетнічність можна вважати тим фундаментом, що значно впливає на процес національної консолідації. Однак тут варто підкреслити наступне спостереження: незважаючи на значні мовно-культурні й соціально-політичні відмінності регіонів, об'єднавчий, доцентровий процес побудови нації відбувався активно і переважав відцентрові тенденції, а поліетнічність не поставала однозначним деструктивним чинником. І це в умовах, коли держава до 2014 року майже взагалі не займалася власною етнонаціональною політикою

цілеспрямовано, а більшість передвиборчих кампаній будувалися виключно на роздмухуванні етнорегіональних відмінностей.

Сьогодні ми перебуваємо на 10 році російської агресії і на 3 році повномасштабної війни Росії проти України. Якими ж є особливості процесу національної консолідації на сучасному етапі і чого варто очікувати у майбутньому? Перш за все, підкреслю, що війна прискорила консолідаційні процеси і відмела усе несуттєве або другорядне. Це підтверджують і результати соціологічних досліджень сьогодення.

Так, якщо раніше *мовний чинник* добре накладався на ідею про «дві України» – «україномовний Захід» і «російськомовний Схід», де Північ і Південь відповідно попарно до них тяжіли, то зараз, як то кажуть, «не все так однозначно». Війна прискорила перехід на українську мову спілкування тих, хто раніше не наважувався або сумнівався – відмічається загальний тренд на

«українізацію». Науковці і соціологи схильні вважати це ознакою того, що українська мова стала чинником національної консолідації. Натомість, особисто я не повністю погоджуюся з цією думкою: українська мова давно є чинником консолідації для україномовних українців, але для всього українського суспільства консолідація навколо державної мови так і не відбулася (це підкреслюють і розбіжності у мовній ідентичності та мовній практиці, які фіксуються у соціологічних опитуваннях). А для тих українців, для яких російська мова залишається засобом комунікації, вона просто перестала бути маркером національної належності. Більше того, зараз фактор мови у регіонах перейшов у розряд другорядних. Це відбулося з кількох причин: 1) наявність «зовнішнього ворога» сконсолідувала суспільство, але водночас, прибирала з його порядку денного все те, що не сприяє виживанню і об'єднанню нації «тут і зараз»; 2) політичні актори і ЗМІ в умовах

зовнішньої агресії перестали так явно спекулювати на темі мови, а пересічним громадянам України банально не вистачає часу турбуватися ще й цим питанням. Проте воно залишається невирішеним, а тому державі уже зараз необхідно закладати підвалини повоєнної мовної політики. Особливо у розрізі передбачуваних змін у мовному складі населення як цілої країни, так і різних її регіонів після завершення воєнних дій.

Також питання *національної (а скоріше громадянської) ідентичності* сьогодні як ніколи гостро стоїть на порядку денному. Адже в умовах триваючої війни, яка фактично ведеться за виживання України, воно є одним з найважливіших чинників такого виживання. Загалом же, значне збільшення кількості людей, котрі ідентифікують себе українцями за національною (громадянською) ознакою, є тенденцією усього періоду боротьби проти російської агресії. Деякі науковці ладні навіть говорити про те, що після війни Україна перестане

бути країною з поліетнічним складом населення, а етнополітика – відігравати значну роль у загальнонаціональному політичному процесі. Знову ж таки, абсолютно з цим не згодна. По-перше, варто зауважити, що переважна більшість українських громадян співвідносять національну ідентичність з політичним розумінням нації, а не етнічним, тобто сприймають її саме як громадянську. Саме тому методологія майбутнього перепису населення повинна враховувати цю особливість і, крім національної ідентичності, досліджувати окремо й етнічну, тоді й можна буде робити остаточні висновки. По-друге, поліетнічність України завжди була нетиповою, тобто вона неоднаково простежувалася у регіонах. Так, сьогодні переважно поліетнічні регіони (Закарпатська, Чернівецька, Одеська області та АР Крим), є регіонами, де не ведуться активні бойові дії, на відміну від східних і південно-східних біетнічних регіонів. Тобто у перспективі в Україні зміниться частка російської

спільноти у національному складі населення, проте ареали компактного розселення кількісно менших національних спільнот (угорська, румунська, болгарська та ін.) на Заході та Південному Заході будуть збережені і будуть продовжувати виступати акторами регіональних етнополітичних процесів, а їх етнічні батьківщини продовжуватимуть впливати на національний політичний процес. Додатково може постати питання кримськотатарської автономії, якщо відбудеться реінтеграція Криму. По-третє, на сучасному етапі держава нарешті почала усвідомлювати важливість цілеспрямованого ведення етнонаціональної політики, що є дуже позитивною тенденцією з огляду на перспективи консолідації української політичної нації (хоча це й відбувається через необхідність перегляду національного законодавства на шляху європейської інтеграції).

Насамкінець, не менш важливим у процесі національної консолідації є *ціннісний фактор*.

Сьогодні консолідуючими у суспільстві є цінності теперішнього (патріотизм, гордість бути громадянином України і гордість за свою країну, співпраця, волонтерство, віра у ЗСУ тощо). Оскільки цінності минулого є суперечливими у розрізі регіонів, то подібна тенденція нашого часу є дуже правильною. Проте я підкреслила б необхідність визначення також системи цінностей майбутнього, які були б несуперечливими для різних етносів і регіонів, а також актуалізували образ поліетнічної, самостійної і сильної Української Держави майбутнього. Розуміння та прийняття подібної системи цінностей усіма громадянами, незалежно від їх етнічної, національної та регіональної приналежності, сприятиме національній консолідації, а також допоможе визначити ті завдання й плани, які мають бути реалізовані на шляху до цього світлого, спільного майбутнього української політичної нації.

УДК 329+355.087.2 (477)

Мадрига Т. Б.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних
інститутів та процесів*

*Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника*

**ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ФЕНОМЕН
КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Волонтерський рух на сьогоднішній день є надзвичайно поширеним як у багатьох країнах світу, так і в Україні. Він є потужним інструментом, що сприяє консолідації суспільства та розвитку громадянського суспільства. Повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, трансформувало волонтерів у впливову силу в системі соціальної стійкості країни у протидії ворогу. В умовах, коли в мілітарному плані Україна виявилась не готовою до військового протистояння з російською армією, яка була в рази чисельнішою і сильнішою, саме волонтери почали масштабну роботу по закупівлі амуніції,

медикаментів, транспорту, оптичних приладів, озброєння та багато інших засобів, які посилювали обороноздатність Сил оборони України.

Волонтерський рух, активізуючись, як правило в кризові періоди розвитку суспільства, відіграє ключову роль у становленні сучасної української національної ідентичності та культури співпраці та взаємодопомоги. Так було у 2014-2015 роках, коли відбувся бум волонтерських та громадських ініціатив в результаті початку бойових дій на Сході України, а також в період першого локдауну через Covid-19 у 2020 р. і, звичайно, повномасштабна війна неабияк вплинула на зростання кількості волонтерів та їх прагнення долучитися до вирішення важливих проблем, пов'язаних з викликами воєнного часу. Волонтерський рух став показовим виявом самоорганізації населення, спрямованої на вирішення найгостріших проблем сьогодення. Залученість до волонтерської діяльності стала трендом. При цьому у роботі волонтерських

організацій відмічені такі тенденції: до подій 2014 року в Україні найбільш актуальними напрямками діяльності волонтерів були допомога соціально незахищеним групам населення та благоустрій громадського простору; переорієнтація діяльності волонтерів на допомогу українській армії та пораненим у 2014 р. в умовах зовнішньої загрози втрати територіальної цілісності української держави. Посилення останньої тенденції досягло свого апогею після 24 лютого 2022 року, коли почалось небачене раніше масштабування волонтерського руху, а волонтери почали масово включатись в процес забезпечення обороноздатності держави, виконуючи нестандартні для світової практики напрямки діяльності. Окрім того, організації, які мали суттєвий досвід роботи у третьому секторі, переорієнтували фокус своєї уваги на конкретні напрямки роботи, пов'язані з потребами воєнного часу, використовуючи попередні комунікації на пошук донорів та бенефіціарів.

Організації, засновані після повномасштабного російського воєнного вторгнення в Україну, були сформовані виключно навколо таких проблем воєнного часу, як допомога армії та внутрішньо переміщеним особам, розподіл гуманітарної допомоги, збір коштів та продовольства, закупівля амуніції, автомобілів, медичного обладнання та медикаментів для поранених, пошук дефіцитного обладнання, комплектування індивідуальних тактичних аптечок, виготовлення маскувальних сіток, сухих душів тощо.

Українцям притаманна готовність до благодійності. Своєрідним свідченням цього можуть бути й результати рейтингування країн за Всесвітнім індексом благодійності («The World Giving Index»). У 2010 році Україна посідала лише 150-е місце [1] у світі, але події Революції гідності, тимчасова окупація Криму та війна на Донбасі позначилися на рівні волонтерської діяльності – майже чверть українців (26%) долучилися до неї. У тому ж

рейтингу «World Giving Index–2016» Україна піднялася зі 150-го на 68-е місце [2], у 2021 році – посіла 20 місце у рейтингу [3], у 2022 р. – 10 місце [4], а у 2023 р. – 2 місце [5]. Аналізуючи такі показники в рейтингу благодійності, можемо стверджувати про позитивну динаміку і стійку тенденцію зростання участі громадян у соціальній діяльності на благо держави.

Отже, волонтерські організації посилюють функції держави із забезпечення силових структур та постраждалих громадян в ході повномасштабного вторгнення росії в Україну. Ні в кого не викликає сумніву, що волонтерство є ефективним інструментом консолідації суспільства у протистоянні російській військовій агресії. Волонтерство є важливим індикатором спроможності держави до обороноздатності та відновлення.

Список використаних джерел:

1. The World Giving Index 2010. URL:

<https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/worldgivingindex28092010print.pdf>

2. The World Giving Index 2016. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/1950a_wgi_2016_report_web_v2_241016.pdf.

3. Caf World Giving Index 2021. A global pandemic special report. June 2021. P. 18. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/09/WGI2021.pdf>

4. CAF World Giving Index 2022. URL: <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2022-publications/caf-world-giving-index-2022>

5. CAF World Giving Index. URL: <https://www.cafonline.org/about-us/research/caf-world-giving-index>

УДК 321.74 (477)

Бевза Б.П.
*Аспірант кафедри
теорії та історії політичної науки
Львівський національний
університет імені Івана Франка*

ОНТОЛОГІЧНИЙ ПОВОРОТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Розрізнення конструктивістського та есенціалістського розуміння колективних (а зокрема і національної) ідентичностей засноване не лише на базовій прихильності до об'єктивістського чи суб'єктивістського філософського підходу до трактування подібних сутностей. Власне, наголос есенціалістського підходу на «природності» явища ідентичності та на «природності» процесів, які змінюють це явище, наразі набуває певного негативного контексту у науковому дискурсі.

Однієї із ключових категорій, на який ґрунтується цей підхід, є «соціальна реальність», тож розглянемо її детальніше. Так, О. Кузь та М. Сахан пропонують таку інтерпретацію цього поняття: «Нова онтологія задля створення адекватної моделі соціальної реальності, на наш погляд, повинна розпочатися з прояснення смислу понять «соціальне» та «реальність»: для того щоб присвоїти реальності

статус соціальної, потрібно мати певне уявлення про саму соціальність, оскільки специфіка цієї соціальності задає відповідну характеристику структурним елементам цієї реальності. Однак і розуміння реальності соціального пов'язане з певним уявленням про саму реальність. Якщо і соціальність, і реальність ми сприймаємо першопочатково і перш за все перцептивно, достовірність соціальності й реальності не піддається цілеспрямованій рефлексії. Це продовжує суттєво впливати на формування сучасних понять «соціальність» і «реальність», тому онтологічний поворот у ньому є досить цінним» [Кузь, Сахан, 2016, с. 106]. Власне, онтологічний поворот, яким резюмують вчені, є частиною розвитку наукового дискурсу від вузько матеріального до більш широкого, у нашому випадку соціально-психологічного розуміння реальності.

Самі дослідники у своїй праці так описують цей процес трансформації: «Завдяки цьому поворотові насамперед відбулася відмова від речового та

похідних від нього трактувань реальності, що надає змогу ввести в онтологічний контекст ментальні, ірраціональні утворення. Якщо «стара» онтологія обмежувала сферу реального лише матеріально-речовим і розглядала світ у його відношенні до людини, то «нова» онтологія випрацювала надзвичайно широке розуміння реальності, надавши повної реальності духові й намагаючись із цієї позиції визначити його автономне буття та активність відносно автономного буття решти світу» [Кузь, Сахан, 2016, с. 106]

Також такий підхід формує згадану вище дихотомію суб'єктивного та об'єктивного. У контексті національної ідентичності у науковому дискурсі досі точаться суперечки щодо того, чи є ідентичність об'єктивним явищем, яке не піддається жодному впливу і розвивається своїм «природнім» шляхом, чи усе ж суб'єктивним явищем, а отже, існують суб'єкти, спроможні до її конструювання.

О. Кузь та М. Сахан розглядають цей процес

так: «Процесуальний підхід до аналізу рівнів соціальної реальності часто доповнюється гносеологічною дихотомією «об’єктивне – суб’єктивне», що задає її онтологічне бачення, котре як розумовий процес саме є суб’єктивним: так вирізняють об’єктивний і суб’єктивний рівні соціальної реальності. Проте оскільки один суб’єкт з усіма своїми якостями (у тому числі й ментальними) для контрагента у процесі формування соціальності є об’єктивним (якщо лишень він не є оманюю), остільки гносеологічна дихотомія «об’єктивне – суб’єктивне» щодо онтологічного рівня, тим більше – щодо політичної, віртуальної реальності, завжди є амбівалентною та конкретною» [Кузь, Сахан, 2016, с. 104]

Наведемо також позицію О. Васильченко, яка означає практичний вимір описаної дихотомії: «Виходячи з того, що соціальні уявлення визначають соціальну реальність, вона одночасно існує в думках незалежних індивідів і в об’єктивній реальності

незалежно від індивідів. У зв'язку із цим виникає необхідність пояснення ролі переконань людей і їхніх дій, ролі культури й фізичного навколишнього середовища в конструюванні соціального світу» [О. Васильченко, 2014 с. 24-32].

Також окреслюючи специфіку дослідження соціальної реальності, звернемо увагу на рівні соціальної реальності. Згадані вище вчені розглядають мікро-, мезо- та макрорівні соціальної реальності та зазначають, що «за цим «стоїть» універсальна філософська тріада загального, особливого та одиничного, що відображає специфічні, якісно різні рівні протікання соціальних процесів. Однак і сьогодні проблема їх органічного синтезу вважається нерозв'язаною – «усезагальне» не знаходить свого буттєвого підґрунтя» [Кузь, Сахан, 2016, с. 104]

Наведені рівні соціальної реальності так само актуальні і для конструктивістського підходу до дослідження національної ідентичності.

Розробляючи цей напрямок, щонайменше варто розглядати національну ідентичність на макрорівні, описуючи її взаємозв'язок із політичним процесом, вплив на суспільний дискурс та на розвиток держави та громадян, а також на мікрорівні, описуючи виміри ідентичності для громадян з позиції їх сприйняття світу та процесу ідентифікації загалом. Так само, сам процес дискурсивного конструювання національної ідентичності варто розглядати на макрорівні інтерпретації понять.

УДК 39:32-029:2(477)“2014/2024”

Микитин А.В.

аспірант II курсу ОР «Доктор філософії»

кафедри політології

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

**ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ
(2014 - 2024)**

Протягом останнього десятиріччя в етноконфесійній політиці України відбувся ряд змін, котрі зумовили суспільно-політичні трансформації, викликані в першу чергу російсько-української

війною та прагненням українського суспільства до євроінтеграції та відходу від проросійських впливів, в тому числі в релігійному житті. В першу чергу ці зміни зумовили порушення актуальних проблем, котрі до цього часу перебували в своєрідному латентному стані.

Ще з початку Революції Гідності та початку російсько-української війни активізувалось питання подальшого існування російської православної церкви - УПЦ (МП), котра намагається використовувати релігійну ідеологію для виправдання агресивної політики російської влади на чолі з путіним[4]. Ще з початку цієї війни, ця релігійна спільнота відкрито підтримувала війну проти України, а під час повномасштабного вторгнення ця підтримка була не лише духовною, але й матеріальною.

У тому ж контексті Служба безпеки України неодноразово оголошувала про розкриття керівництва РПЦ у створенні своїх приватних

військових компаній на території Російської Федерації для війни проти нашої держави. За замовленням Московського патріархату їхні військові компанії займаються найманням та підготовкою бійців для бойових дій проти України. Після прийняття найманців до складу приватних військових компаній Московської церкви вони проходять курс військово-тактичної та вогневої підготовки під керівництвом інструкторів з російських спецслужб[4].

Варто підкреслити, що на початку повномасштабного вторгнення усі українські конфесії засудили агресію РФ і Патріарха Кирила, але УПЦ (МП) висловила незгоду. А Римо-Католицькі архієреї закликали молитися за всіх, у тому числі за ворогів, за російських воїнів. Папа Римський зазначав, що теперішня українська військова ситуація має закінчитися саме переговорами, що викликало обурення в українського суспільства[2].

З початком повномасштабного вторгнення актуалізувалось питання заборони московської церкви в Україні. Після чого стрімко почав розвиватись процес переходу церков московського патріархату до українського. Інтерактивна карта була створена редакцією РІСУ ще наприкінці 2018 року, коли розпочалися перші переходи з УПЦ (МП) до новоствореної Православної Церкви України. (ПЦУ)[2]. Так, за останніми даними, перейшли близько 1719 релігійних громад та монастирів по всій Україні. Проте, ще близько 8000 громад залишаються у складі московського патріархату, що є потенційною загрозою як подальшої розбудови етноконфесійної політики, так і національної безпеки України.

Виходячи із цієї проблеми, актуальними стали проблеми побудови сильної української православної церкви та стійкої співпраці на міжнародній арені. В цьому напрямку Україна за останні роки зробила низку кроків до наближення то

світових традицій, зокрема, на офіційному рівні відбувся перехід від новий календар західного обряду, що посприяло єдності із християнами з усього світу. Проте, неоднозначні заяви нинішнього Папи Франциска щодо російсько-української війни, можуть спровокувати певну кризу між Україною та Ватиканом. Зокрема, в останній своїх заявах він вчергове закликав до миру в усьому, сказавши, що «досягнутий мир шляхом переговорів краще, ніж безкінечна війна»[5].

Поруч із цим, Україна й далі має рахуватись із релігійними течіями усіх національних меншин та корінних народів України, так як багато з них сповідують іслам чи інші релігії. В цьому контексті важливо зберігати баланс, не роблячи певну релігію вищою за іншу, або ж засновувати якусь державну релігію, що викличе обурення в багато етнонаціональних груп. Зокрема, актуальним постало питання долі кримських татар, які сповідують іслам, і, які після окупації Криму,

продовжують піддаватись репресіям на півострові, втому числі та релігійною ознакою, про що як Україна, так і представницькі органи корінного народу неодноразово згадують на міжнародній арені. Це ще один виклик етноконфесійної політики України, пов'язаний з російською агресією.

Отже, як висновок, слід зазначити, що в останнє десятиріччя в Україні постало багато актуальних проблем етноконфесійної політики, вагома частка яких пов'язана з російською агресією, анексією українських територій та повномасштабним вторгненням. Це можна пояснити тим, що до 2014 року агресор вибудовував сильну мережу військового потенціалу на основі московських церков, котрі обернулись «зброєю» в цій гібридній війні - пунктами підготовки, зберігання та пропаганди проросійських настроїв серед українського населення. І найпершим завданням сучасної України – це викорінення цих осередків з усієї території незалежної України, наскільки це

можливо в умовах 10-ти річної війни.

Список використаних джерел:

1. Головка Л. Сучасна етноконфесійна ситуація в Україні. *Культурологічний вісник*. № 35 (1).2016. С.143-150.

2. Добродум О. УПЦ (МП) в умовах воєнного часу. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 2. С. 115–123. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/15613>

3. Климковецький М. Комітет Ради односторонньо підтримав законопроект про заборону УПЦ МП в Україні. *Громадське*. URL: <https://hromadske.ua/posts/komitet-radi-odnogolosno-pidtrimav-zakonproyekt-pro-zaboronu-upc-mp-v-ukrayini>

4. Міщук А., Міщук М. Загрози національній безпеці України: діяльність УПЦ(МП). *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*, №1(15). С. 43-52. URL:

<https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/52>

5. Папа Римський знову закликав до миру в усьому світі через переговори. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3856701-papa-rimskij-znovu-zaklikav-do-miru-v-usomu-sviti-cerez-peregovori.html>

6. Steblak, D. The religious factor in the 2024 us presidential election. *Publishing House «Baltija Publishing»* URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/441/11924/24921-1>

Онищенко Владислав Вікторович
група С-9-20-Б1ДрУ(4.0д)
кафедра публічного управління та
адміністрування
Боринська О.Л. , к. політ. наук, доц.
«Навчально-науковий інститут
економіки та бізнесу» МАУП

**АНАЛІЗ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО
ВДОСКОНАЛЕННЯ PR-ПРАКТИК У
ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ**

Дослідження рекомендацій для вдосконалення

практик PR у державному секторі відображає стратегічний підхід управління зв'язками з громадськістю. Аналізовані рекомендації включають кілька ключових напрямків, які спрямовані на підвищення рівня відкритості, прозорості та ефективності урядових структур.

Пропонується регулярне оприлюднення інформації щодо діяльності урядових органів, зокрема звітів, прес-релізів та аналітичних матеріалів. Ця практика сприяє зростанню освіченості громадськості та розумінню ухвалених урядом рішень. Наступним кроком передбачається проведення відкритих засідань, що дозволяють громадськості спостерігати за процесом ухвалення рішень та обговоренням актуальних питань. Це сприяє підвищенню довіри до урядових структур. Третій напрямок рекомендує активну взаємодію урядових органів з громадськістю через проведення консультацій та громадських обговорень. Це надає можливість громадянам висловлювати свої

думки та рекомендації щодо ключових питань. Останній напрямок рекомендацій спрямований на активне використання соціальних медіа для комунікації з громадськістю. Це може включати створення офіційних сторінок урядових органів у популярних соціальних мережах та регулярне оновлення інформації. Загальна мета цих рекомендацій - створення відкритого, доступного та прозорого уряду, який ефективно взаємодіє з громадськістю та враховує її думки та погляди у процесі управління.

Подальший аналіз зосереджений на посиленні внутрішньої комунікації урядових структур. Створення ефективних комунікаційних каналів, регулярні наради та зустрічі, використання інформаційних систем управління та підтримка відкритого спілкування та обміну думками - це ключові аспекти в цьому контексті.

Крім того, рекомендації включають залучення громадськості до управління ризиками та кризами, а

також розвиток цифрових комунікаційних каналів, таких як веб-портали та мобільні додатки, для підвищення доступності урядової інформації. Врахування цих рекомендацій сприятиме зміцненню відносин між урядом та громадськістю, підвищить ефективність управління та сприятиме досягненню стратегічних цілей в сфері державного управління.

Використовуючи інформаційні системи управління, урядові органи мають можливість автоматизувати обмін інформацією та сприяти швидкій передачі даних між відділами. Підтримка відкритого спілкування та обміну думками серед співробітників допомагає створити атмосферу відкритості та стимулює висловлення ідей.

Оцінка ефективності комунікаційних стратегій відіграє ключову роль у постійному вдосконаленні внутрішньої комунікації. Це дозволяє уникнути непорозумінь, збільшити ефективність роботи та сприяти створенню єдності між різними підрозділами.

Залучення громадськості до управління ризиками та кризами через проведення громадських консультацій допомагає підготувати громадян до можливих негативних сценаріїв та сприяє створенню ефективних стратегій управління кризовими ситуаціями.

Розвиток цифрових комунікаційних каналів, таких як створення веб-порталів, розробка мобільних додатків та інтерактивних платформ для обміну інформацією, дозволяє урядовим структурам активно залучати громадськість до діалогу та надавати громадянам доступ до актуальної інформації. Використання соціальних медіа та надання відкритої інформації про діяльність уряду є ефективними засобами забезпечення прозорості управління та збільшення довіри громадськості до владних органів.

Рекомендації щодо вдосконалення PR-практик у державному секторі мають стратегічне значення для підвищення рівня сприйняття та довіри громадськості до урядових органів. Даний аналіз

охоплює тільки декілька ключових аспектів, спрямованих на поліпшення комунікаційних практик та взаємодії з громадськістю.

Джерела:

1. Агафонова Н.О. Сутність зв'язків з громадськістю в системі публічного управління. Публічне управління та регіональний розвиток. 2018. № 1. С.10-31 С.26

2. Алексєєв В.М., Липовська Н.А. Взаємовідносини держави та суспільства : нач. посібник.- Дніпро: ГРАНІ 2019. – 172с

3. Кравченкова Г. М. Паблік рілейшнз як соціальний інститут Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2013. №58. С.22.

4. Самойленко Т.Г. Механізми реалізації зв'язків із громадськістю в публічному управлінні. Публічне управління та адміністрування в Україні. 2019. Вип.4. С.67-71. С.70

Розділ V

Сучасна система міжнародних відносин **Конфлікти та кризи XXI століття**

УДК: 339.92

Байрак С. О.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри

національної безпеки

Волинський національний університет імені

Лесі Українки

ПРОБЛЕМА ЗАГРОЗ І РИЗИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглядається тема глобалізації як ключової тенденції сучасного світу. Описано різні аспекти глобалізації, такі як економічна, культурна, політична, соціальна та екологічна. Зазначено, що глобалізація сприяє зростанню взаємозалежності та інтеграції між національними економіками, культурами та суспільством в цілому. Особлива увага приділяється тенденції до формування багатопольярного світового порядку та його впливу на міжнародні відносини та співробітництво.

Висвітлено проблему загроз та ризиків і їхнього впливу на людство на основі досліджень Всесвітнього економічного форуму та Організації економічного співробітництва та розвитку. Акцентовано увагу на необхідності пошуку нових стратегій міжнародної співпраці для вирішення ризиків та загроз що постають перед людством.

Ключові слова: глобалізація, загрози, ризики, світовий політичний процес.

The topic of globalization is considered as a key trend in the modern world. Various aspects of globalization are described, such as economic, cultural, political, social, and ecological. It is noted that globalization contributes to the growth of interdependence and integration between national economies, cultures, and societies as a whole. Special attention is given to the trend towards the formation of a multipolar world order and its impact on international relations and cooperation. The problem of threats and risks and their impact on humanity is highlighted based

on research by the World Economic Forum and the Organization for Economic Cooperation and Development. Emphasis is placed on the necessity of finding new strategies for international cooperation to address the risks and threats facing humanity.

Key words: globalization, threats, risks, global political process.

Однією з основних тенденцій сучасного етапу розвитку людства є глобалізація. Єдиного загальноприйнятого визначення даного поняття не існує через масштабність проблеми і пов'язаних з нею інтересів матеріального й ідеологічного характеру. В загальному, його визначають як процес зростання взаємозалежності, інтеграції, уніфікації та стандартизації між національними економіками, культурами, технологіями та людством в цілому, через збільшення міжнародної торгівлі, інвестицій, міграції, технологічного обміну та інші форми взаємодії. Вбачається, що метою глобалізації передбачається утворення міжнародного політичного,

економічного, правового й культурно-інформаційного поля у формі єдиного інтернаціонального простору.

Сучасні процеси глобалізації визначаються у наступних аспектах:

1. Економічна глобалізація – зростання світової торгівлі, інтеграція фінансових ринків, міжнародні інвестиції та розвиток глобальних корпорацій тощо. Такі явища, як електронна комерція і логістика, сприяють розвитку міжнародного бізнесу.

2. Культурна глобалізація – поширення культурних впливів (фільми, музика, кухня, мода) з однієї країни до іншої через масові медіа та Інтернет. Це може призводити як до збагачення культурного досвіду, так і до занепаду традиційних культурних цінностей.

3. Політична глобалізація – створення міжнародних організацій (таких як ООН, ЄС, НАТО) та зростання їх ролі як механізмів співробітництва та регулювання міжнародних відносин.

4. Соціальна глобалізація – зростання міжнародної міграції та розповсюдження ідей і цінностей через соціальні мережі та інші комунікаційні засоби. Це може призводити як до зближення різних культур, сприяти розумінню та толерантності так і до розширення конфронтації.

5. Екологічна глобалізація – спільна відповідальність за екологічні проблеми, такі як забруднення повітря та води, зміна клімату та втрата біорізноманіття. Країни співпрацюють у міжнародних форумах для знаходження спільних рішень.

Ключовою особливістю сучасних глобалізаційних змін є тяжіння до формування багатопольярного світового порядку. А це в свою чергу призводить до переформатування взаємин між державами, змінює стратегії зовнішньої політики держав та вимагає нових форм міжнародного співробітництва й управління.

В зазначеному контексті, актуалізується

проблема загроз та ризиків, які постають/можуть постати перед людством у перспективі.

В авторському розумінні, ризик – це ймовірність виникнення подій або ситуації, що потенційно може призвести до негативних наслідків. В свою чергу, загроза – це конкретна подія, ситуація, діяльність/бездіяльність яка може призвести до негативних наслідків.

Сучасні тенденції світового розвитку орієнтуються на принцип кількісного зростання, що унаслідок вичерпання деяких видів ресурсів по регіонах може призвести до катастрофічних наслідків. ООН констатує, що процеси економічного зростання породжують безпрецедентний рівень збагачення меншості за одночасного зубожіння великої кількості населення окремих країн та регіонів.

Друга проблема пов'язана з виникненням загрозливих тенденцій у використанні природних ресурсів. Адже у процесі їх переробки та

використання відбувається колосальне навантаження на екологічну сферу (знищення лісів, потепління, зменшення озонового шару). Не вирішена проблема нерівномірного економічного зростання на ґрунті індустріалізації. Проблема голоду, відставання країн, що розвиваються залишаються актуальними.

Третя проблема визначається здатністю світової економіки та міжнародної системи адаптуватися до ситуацій, пов'язаних із викликами та ризиками світового масштабу спричинених пандемією *COVID-19* та війною росії проти України [3].

У доповіді Всесвітнього економічного форуму (Давос, 16–20 січня 2023 р.), присвяченого проблемам аналізу глобальних ризиків «*Global Risks Report 2023*», що ґрунтується на висновках «Глобального дослідження сприйняття ризиків» (*GRPS*), визначено 32 глобальні ризики у п'яти категоріях: економічні, екологічні, геополітичні, соціальні та технологічні. Викладенні матеріали містять висновки 1200 провідних експертів різних

сфер мережі Всесвітнього економічного форуму.

Зважаючи на виклики, що постали перед людством, експерти визначили темпоральні межі для розуміння глобальних загроз: 1) поточні кризи (тобто глобальні ризики, які вже розгортаються); 2) ризики, що ймовірно стануть найнебезпечнішими через два роки; 3) ризики, які можливо будуть найнебезпечнішими через 10 років.

Більшість експертів *GRPS* зійшлися на тому, що у найближчому майбутньому серед головних загроз з найбільшим потенційним впливом у глобальному масштабі будуть криза енергопостачання, криза вартості життя, зростання інфляції, продовольча криза та кібератаки на критично важливу інфраструктуру.

У дворічній перспективі основним ризиком названо подорожчання вартості життя, спровоковане пандемією *COVID-19* і війною росії проти України. На другому місці ризик природних лих та екстремальних погодних явищ. Загалом у п'ятірці

основних ризиків – зростання геоекономічної конфронтації, провал спроб пом'якшити зміни клімату та подальша поляризація суспільства. До списку основних ризиків на найближчі два роки також увійшли ймовірність масштабних подій, пов'язаних зі шкодою довкіллю, провал спроб адаптації до зміни клімату, поширення кіберзлочинів, криза природних ресурсів та масштабна вимушена міграція.

У десятирічній перспективі найбільшим глобальним ризиком експерти визнали провал спроб пом'якшити зміну клімату. Другим за ступенем ризиків в цьому аспекті буде ризик провалу адаптації до кліматичних змін. На третє місце вийдуть ризики, пов'язані з природними лихами. Четвертим за значимістю експерти назвали скорочення біорізноманіття. Замикає п'ятірку масштабна вимушена міграція. Далі йдуть ризики щодо скорочення природних ресурсів, ерозії соціальних зв'язків і соціальної поляризації, поширення

кіберзлочинності, геоекономічна конфронтація та інциденти пов'язані з нанесенням масштабної шкоди навколишньому середовищу [1].

В свою чергу, за даними Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), щодо їхніх прогнозів, оприлюднених у звіті в листопаді 2022 р., виділяють *п'ять основних груп ризиків*: диверсифікація геополітичних ризиків і загроз глобального екстремізму, ризик поглиблення політичної поляризації та соціальних заворушень, збільшення кіберзагроз і ризик збою глобальної кібермережі, операційні ризики та ризик поглиблення енергетичної кризи, кліматичні проблеми.

Що стосується *першої групи ризиків*, то більшість експертів її пов'язують із Європою та Азіатсько-Тихоокеанським регіоном. Подальші фази російсько-української війни, ескалація, яка продовжить війну принаймні на кілька років або кроки до миру, глибоко вплинуть на баланс у

глобальній системі.

Друга група ризиків – це проблема всього світу. Зокрема, «мова ненависті», що поширюється через глобальні соціальні медіа-платформи, поглиблює політичну та соціальну поляризацію в усьому світі. На жаль, така ситуація також збільшує ризики соціальних негараздів. Особливої актуальності набувають спроби спровокувати різні сегменти одного суспільства або різних суспільств дискримінацією за релігією, мовою, расою, культурою, статтю тощо. Як результат – можуть бути соціальні потрясіння в будь якій не монокультурній державі чи регіоні.

Фактично, атлантичні центри упродовж 2022 р. висловлювали свою стурбованість щодо екстремістських тенденцій, особливо на Заході, мотивованих ескалацією ультраправих і ширших терористичних ідеологій, особливо в Європі та США.

На саміті міністрів цифрової економіки ОЕСР,

організованому Іспанією на Канарських островах у 2022 р., також було розглянуто *третю групу ризиків*, а саме небезпека зриву глобальної співпраці в кібермережах через взаємну довіру до транскордонного обміну даними, через великі відмінності між континентами, комерціалізацію особистих даних і глобальну політичну напругу між Атлантикою та Азійсько-Тихоокеанським регіоном. Крім того, можливості, які пропонує хакерам гіперзвукова цифровізація, з кожним днем набувають все більш небезпечних масштабів. Зокрема, лише в третьому кварталі 2022 р. за даними ОЕСР, зафіксовано близько 15 млн витоків даних у всьому світі.

Четверта група ризиків – це операційні ризики, пов'язані з глобальною енергетичною, продовольчою кризою та кризою ланцюга поставок. Нові виміри, яких російсько-українська війна може досягти у 2023 р., і великі операційні ризики, спричинені напруженістю між Атлантикою та Азіатсько-

Тихоокеанським регіоном, створюють перешкоди для енергоносіїв, продовольства та всіх видів транспорту (автомобільний, повітряний, морський, залізничний та трубопроводу).

П'ята група ризиків – глобальні зміни клімату є одним із нагальних питань у стратегічному розумінні подальшого розвитку людства. Однак, ситуації, які спричинили, пандемія *COVID-19* і війна росії проти України, посунули цю проблему на другий план. За даними аналітичного звіту Всесвітнього економічного форуму, актуальність цієї проблеми зростатиме упродовж 2025–2032 рр. [2].

Отже, глобалізація є однією із сучасних тенденцій світового розвитку, складним і багатогранним процесом, який має вплив практично на всі сфери життя людства. Ключовою особливістю сучасних глобалізаційних змін є тяжіння до формування багатопольярного світового порядку. Це означає, що влада та вплив розподіляються між декількома центрами, що вимагає нових стратегій

міжнародної співпраці та управління. В контексті такого розвитку актуалізується проблема загроз та ризиків, які можуть постати перед людством у майбутньому. Це може бути пов'язано з екологічними проблемами, міждержавними конфліктами, економічною нестабільністю та іншими аспектами, що вимагають уваги, та спільних зусиль міжнародної спільноти для їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Global Risks Report 2023. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023/> (дата звернення: 12.04.2024).

2. OECD Economic Outlook, Volume 2022. Issue 2. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2022/issue-2_f6da2159-en (дата звернення 17.04.2024).

3. The Road to Dignity by 2030: Ending Poverty, Transforming All Lives and Protecting the Planet. URL: http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5527SR_advance%20unedited_final.pdf

Suprun Vitalii

PhD Candidate

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**Belarus in a changing world: an analysis of
security and defense policy
(2010–2024)**

Abstract: This article delves into the current security and defense policy of the Republic of Belarus amidst heightened geopolitical tensions in the region spurred by Russia's aggressive war against Ukraine. It scrutinizes the conceptual foundations and threats to the external security of Belarus as defined by the state's strategic documents. The research reveals that the in-depth cooperation within the framework of the Union State of Russia and Belarus led to the deterioration of the Belarusian security situation, posing a genuine risk to its statehood. Furthermore, the study highlights Belarus's efforts to distance itself from Russia's revisionist policy and seek a voice at the negotiating table regarding the revision of the European security architecture.

Keywords: Belarus, security and defense policy, external security, military-political threats, Russian

threat, national security.

In the conditions of growing tensions between the Euro-Atlantic and post-Soviet collective security systems, the geopolitical role of Belarus is constantly growing, particularly for Russia, which views it as its last ally in Europe. Simultaneously, the strategic documents of Belarus define the Union State of Russia and Belarus, along with membership in the Collective Security Treaty Organization, as the basis of the country's security guarantees [1; 2]. Given these dynamics of close cooperation, or rather integration, the central question emerges: what are the foundations of the strategic thinking of the Republic of Belarus, and what political interests are pursued by the state leadership after the full-scale Russian invasion of Ukraine?

The primary strategic documents guiding the Republic of Belarus in the realm of security and defense policy are the National Security Concept 2010 and the Military Doctrine 2016, which are currently outdated

given the tectonic security changes in Eastern Europe¹. However, it is worth noting that Alexander Lukashenko retains the authority to change the country's security structure without turning to other authorities, requiring only formal approval from a loyal parliament [6].

According to Article 37 of the National Security Concept of Belarus, the main external threats in the political sphere include: contradictions between the main global political actors, which can weaken international and regional security; the clash of geopolitical interests of the leading states during the transition to a multipolar world; the utilization of pressure, economic leverage, and resource advantages by states to promote their interests; intervention of forces that are not recognized international subjects in international processes; international terrorism, illegal circulation of technologies and distribution of dangerous materials; weakening of integration structures and international organizations of

---

¹ According to the information on the website of the National Register of Legal Acts of the Republic of Belarus, updated documents are currently in the process of development.

which Belarus is a member; and activities of foreign special services and organizations aimed at harming the national interests of Belarus [2].

Article 43 of the Concept of National Security of Belarus delineates the principal external origins of military threats. These include: the inclination of certain states or coalitions to resort to military intervention for conflict resolution; the proliferation of weapons of mass destruction and associated technologies; the establishment or enlargement of military-political alliances within the European region, characterized by their global mandates and bolstered offensive capacities, thereby unsettling the balance of power and fostering the proliferation of military infrastructure proximate to Belarus's borders; and efforts aimed at diminishing the potential and capabilities of military-political alliances in which Belarus is involved [2].

Article 11 of the Military Doctrine of the Republic of Belarus expands upon the roster of military threats by incorporating additional elements, including: outbreaks

of armed conflicts and their escalation with the participation of special operations forces, private military companies and illegal armed formations in the territories of neighboring states in order to work out unconstitutional changes in legitimate power; shortening the readiness period of military formations (including coalition ones) in the territories of neighboring states, which allows the creation of strike groups for actions against Belarus; escalation of military activity by neighboring states near the state border of Belarus without prior notice and practice of large-scale military operations of an offensive nature in the European region, creation and operation of special paramilitary formations in states (coalitions of states) for informational influence and destabilization of the situation in Belarus; preparation of illegal armed formations by terrorist and extremist groups to destabilize the situation in Belarus; discrimination of the rights and legitimate interests of citizens of Belarus in other countries; the application of political and economic sanctions, including an embargo

on the supply of weapons and equipment, in order to put pressure on the economy of Belarus [1].

Thus, the military organization of the Belarusian state is aimed at securitization and countering threats from the West, which is quite a natural continuation of the security and defense policy of the Union State. Russia perceives Belarusian territory within its defense perimeter, which causes concern not only in neighboring states but also in Belarus itself [3]. The common military-defense space was actually a forced compromise on the part of Lukashenko in favor of the Kremlin, in exchange for greater autonomy in managing the internal situation and maintaining a position in the political system of Belarus [6]. However, the full-scale Russian invasion of Ukraine has shown Moscow's readiness for total war to keep a sovereign state in its sphere of influence.

The Belarusian leadership saw a certain threat from such a close alliance back in 2016, when it adopted the Military Doctrine, which identified threats such as

attempts to revise the existing international order, hybrid threats, and information warfare. Consequently, Russia's aggressive policy towards Ukraine involved Belarus in a sharp political and economic confrontation with NATO and the EU, thereby increasing the military presence near the Belarusian border [3].

Back in July 2018, the President of Belarus, Alexander Lukashenko, noted that his state would not choose between East and West, as it would choose independence, peace, and partnership with other states [7]. Indeed, until 2020, Lukashenko tried to play his own alternative game, which consisted of balancing between East and West. At that time, there were even moments of tension in Belarusian-Russian relations, as Belarus did not recognize the annexation of Crimea and rejected the possibility of creating a Russian air base on its territory [7]. However, after the violent crackdown on post-election protests, he found himself completely dependent on the Kremlin, which made it impossible for Belarus to pursue a neutral policy [6]. Thus, in the light of

international law (UN General Assembly Resolution No. 3314 of 1974), the Belarusian government committed the crime of aggression since it provided its territory for Russia's aggressive actions against Ukraine [5, p. 387]. Then, in fact, the intensification of the integration of Belarus with Russia took place.

Russia will not let Belarus out of its sphere of influence because, due to the latter's geographical position, Russia's western defenses are 540 km further from its own borders. The strong interconnectedness of these states made it possible to place Russian military facilities on the territory of Belarus. Thus, at the moment, Belarus is limited in its foreign, security, and defense policies [3].

Therefore, a logical question arises: what are the political goals pursued by the government of Belarus or, perhaps, the full integration of the security and defense policies of the Republic of Belarus and the Russian Federation has already taken place after February 24, 2022? In a recent interview, Viktor Khrenin, the Minister

of Defense of Belarus, noted that as a country caught between Russia and Europe, it is developing its strategies to protect and avoid direct military conflict and also emphasized that the arms race will undermine the country's economy, so Minsk continues its search for asymmetric solutions to ensure national security in the conditions of expanding regional militarization [4].

This Belarusian strategic approach finds further validation in the sentiments expressed by Valery Revenko, Assistant Minister of Defense for Foreign Military Policy. Revenko underscored Belarus's concerted efforts towards achieving defense sufficiency, aimed at deterring potential aggression without entangling itself in an arms race and the attendant exorbitant costs [4]. He also emphasized that Minsk is ready to conduct consultations and negotiations on common security in Europe at both bilateral and multilateral levels [4]. In addition, Revenko stressed that Minsk remains committed to fulfilling the obligations and restrictions set out in existing arms control

agreements, including the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe [4]. Such a step backwards towards the international legal regulation of security relations shows the difference between the approach of Belarus and Russia, which has completely withdrawn from this treaty. Through these actions, Belarus continues to play a double game, fighting for a place at the future negotiating table on the revision of the European security architecture.

Thus, after a detailed analysis of the threats identified by the strategic documents of Belarus, it is possible to conclude that they are aimed against the West, while not considering the real threat of the potential elimination of statehood that comes from its eastern ally. The neutrality of the Belarusian government toward the aggressive policy of the Russian Federation has made them war criminals in the light of international law and has drawn the state into a sharp political and economic confrontation with NATO and the EU. However, even in such a difficult security situation, one

can observe Minsk's attempts to restore the state's image by distancing itself from Moscow's revisionist goals and harboring the aspirations of the Belarusian leadership to be included in the future process of revising the European security architecture.

Acknowledgments

I would like to express my deepest gratitude to the University of Alberta's DUSS Initiative for their invaluable support that facilitated the publication of the article.

References:

1. Об утверждении Военной доктрины Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 20 июля 2016 г. № 412-3, Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=H11600412> (accessed: 18.03.2024).

2. Об утверждении Концепции национальной безопасности Республики Беларусь: Указ Президента Республики Беларусь от 9 ноября 2010 г. № 575,

Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, URL:

<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=p31000575>

(accessed: 18.03.2024).

3. Dyner A. M. Challenges for Belarusian Security Policy. URL:

https://pism.pl/publications/Challenges_for_Belarusian_Security_Policy (accessed: 18.03.2024).

4. Preiherman Y. Defense Officials Elaborate on Belarus's Military Policies. URL:

<https://jamestown.org/program/defense-officials-elaborate-on-belaruss-military-policies/> (accessed:

18.03.2024).

5. Suprun V. Trójkąt zagrożeń bezpieczeństwa zewnętrznego Ukrainy w okresie prezydentury Wołodymyra Zełenskiego: aspekty militarno-polityczne. *Odporność społeczeństwa, państwa na zagrożenia hybrydowe* / L. Elak, T. Zieliński, Z. Ciekanowski, & S. Żurawski (Ed.s.). Warszawa, 2023. S. 379–398.

6. Żochowski P. Lukashenka's last line of defence.

The Belarusian security apparatus in a time of crisis.

URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2021-08-05/lukashenkas-last-line-defence-belarusian-security-apparatus-a> (accessed: 18.03.2024).

7. Zogg B. Belarus between East and West: The Art of the Deal. CSS Analyses in Security Policy. 2018. № 231. P. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000284146>.

УДК 327

Дудінська І.Є.

*кандидат філософських наук,
професорка кафедри теорії політики
директорка Інституту політології
Пряшівський університет в Пряшеві*

**Основні правові та договірні передумови
транскордонного співробітництва між
Словаччиною та Україною**

Найкращим доказом взаємозв'язку державного управління та транскордонної співпраці є огляд від національного рівня державного управління до інших його компонентів, оскільки державне управління на національному рівні часто створює структуру для можливого транскордонного

співробітництва для інших компонентів державного управління, яке потім разом із національним рівнем створює транскордонне співробітництво для приватного та неурядового секторів. Відправною точкою для розвитку міжнародного співробітництва є міжнародні зобов'язання Словацької Республіки, які вона взяла на себе у вигляді багатосторонніх і двосторонніх угод, контрактів, меморандумів про взаєморозуміння, імплементаційних і технічних протоколів та інших форм. В основному це укладені міжурядові угоди про транскордонне співробітництво з країнами-сусідами та угоди про ділово-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво з країнами інтересів.

Наскільки тісно пов'язана система державного управління Словаччини та України через транскордонне співробітництво, можна легко заявити на національному рівні, наприклад, через двосторонні угоди з так званими третіми країнами, які Словацька Республіка має зі своїм східним

сусідом. У нас є 15 двосторонніх контрактів, угод чи протоколів, підписаних з Україною на рівні уряду чи на рівні інших центральних органів державного управління, які стосуються конкретно державного управління. Немає необхідності писати про всі, деякі безпосередньо стосуються спільних кордонів і режиму на цих кордонах, але до цих двосторонніх актів також належать угода про поліцейське співробітництво, угода про взаємодопомогу в надзвичайних ситуаціях, угода про співпрацю та обмін, інформації у сфері боротьби з податковим шахрайством та іншими економічними злочинами, або угоди про військові могили. З точки зору транскордонного співробітництва важливою є угода про малий прикордонний рух, але загальні рамки транскордонного співробітництва в основному забезпечуються Угодою між Урядом Словацької Республіки та Кабінетом Міністрів України про транскордонного співробітництва з грудня 2000 р. Вже формулювання на початку угоди підтверджує,

що державне управління займає незамінне місце в розвитку транскордонного співробітництва: «...беручи до уваги набутий досвід, який доводить, що співпраця між місцевими та регіональними органами влади в Європі дозволяє їм ефективно виконувати свої завдання та сприяти покращенню та розвитку прикордонних регіонів...» [2, р. 95–101.]. Згідно з цією угодою транскордонне співробітництво означає всю адміністративну, технічну, економічну, культурну та соціальну діяльність, спрямовану на зміцнення та розвиток взаємних відносин не лише між договірними сторонами, але й муніципалітетами, містами, регіонами та їхніми органами влади по обидва боки кордону, в той час як місцеві органи влади є частиною цієї угоди, усі територіальні одиниці або органи влади, що виконують місцеві функції відповідно до законодавства договірних країн, вважаються регіональними органами влади, а всі вищі територіальні одиниці або органи влади, що виконують регіональні функції відповідно до

законодавства договірних країн.

Що стосується українського контексту, то після того, як Україна зробила проєвропейський вибір, інтеграція до ЄС стала стратегічним напрямком її зовнішньої політики. Транскордонне співробітництво вважається одним із ключових напрямків інтеграції України до європейських структур, а також перспективним напрямком міжнародної інтеграції в цілому. Після розширення Європейської політики сусідства досягнуто нової віхи в розвитку українського транскордонного співробітництва. Ця політика пропонувала широкий спектр механізмів взаємодії, що відкривало великі перспективи й для економічної інтеграції. Словаччина, як сусід України, хоче брати участь не лише у післявоєнній відбудові України, але й хоче сприяти успішному вступу країни-кандидата до ЄС. Це в національних і стратегічних інтересах Словаччини, це взаємовигідне майбутнє, яке приносить економічну та інші види синергії, які

можуть бути підтримані транскордонним співробітництвом.

Список використаних джерел:

1. Čirner M. Transkordonne spivrobotnyctvo v Jevropi ta publicna vlada čerez kordon (Slovaččyna – Ukrajina) 6 : robočyj zošyt [elektronický dokument][learning_text] 1. vyd. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, 2023. 67 s.

2. Sotnikov Y., Kravchenko I. Cross-border Cooperation Development of Ukraine: Forms and Instruments of Competitiveness Increase. In Economics and Management. 2013. Vol. 18, No. 1, P. 95–101.

3. Suhányiová A. Záujmové združenia právnických osôb a euroregionálne združenia na Slovensku. In: Kotulič R. (ed.). Zborník vedeckých prác katedry ekonómie a ekonomiky ANNO 2010. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2010. S. 212-228.

4. Úrad vlády Slovenskej republiky. Používanie menšinových jazykov na Slovensku sa v

úradnom styku zlepšilo. In Vlada.gov.sk. 2019 [cit. 2024-03-30]. URL:

<https://www.vlada.gov.sk/pouzivanie-mensinovyh-jazykov-na-slovensku-sa-v-uradnom-styku-zlepsilo/>

5. Zákon Č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch).

6. Zákon Č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.

УДК 327

Марадик Н.В.

*кандидат політичних наук,
доцентка кафедри теорії політики
Пряшівський університет в Пряшеві*

**Транскордонне співробітництво в контексті
глобалізації : методологічні аспекти**

Транскордонне співробітництво є найбільш перспективною формою розвитку міжнародних, регіональних, місцевих відносин. Формами транскордонного співробітництва в країнах Європи є міжнародна усестороння інтеграція, розробка та реалізація спільних проектів, експорт та імпорт товарів і послуг, локальні прикордонні контакти,

взаємодія між адміністративно- територіальними одиницями окремих держав тощо. Транскордонне співробітництво є потужним, але не відокремленим інструментом розв'язання проблем європейського, місцевого розвитку. Воно матиме довгостроковий стійкий ефект лише як складова цілісного, ретельно прорахованого механізму міжнародного, регіонального розвитку, що має базуватися на просторовому підході та розвиненому інституційному підґрунті. У такому ракурсі розгляд теоретико- методологічних основ має визначальний характер [2, с. 18].

Теоретико- методологічні основи транскордонного співробітництва потребують використання методологічних досягнень інших наук, існуючої європейської практики, теоретичного й практичного осмислення проблем сьогодення та шляхів їх розв'язання. Система методологічних засад транскордонного співробітництва, що містить багато складових, потребує подальшого розвитку,

систематизації визначених теоретичних та практичних напрацювань. Особливо це стосується підходів, форм, принципів, типів, моделей, проблемних зон. Цим питанням і присвячене дослідження.

Отже, для успішної інтеграції України в європейські структури та плідної співпраці з європейськими партнерами Україні необхідно врахувати досвід уже існуючих транскордонних об'єднань. Крім того, одним із пріоритетів співпраці України та ЄС має стати поступове наближення українського законодавства, норм та стандартів до європейських. А це буде можливо лише з переглядом та удосконаленням чинних нині законодавчих актів.

Основні проблеми транскордонного співробітництва України із закордонними партнерами виникають не тільки на фоні недосконалої законодавчої бази, а й унаслідок невизначеного статусу прикордонних регіонів, який повинен стати одним із напрямів реформи

державності, вирівнювання соціально- економічного дисбалансу всіх регіонів нашої держави. Негативним політичним наслідком створення єврорегіонів є: зайва їх політизація, часте нецільове використання інвестицій та коштів ЄС; посилення наявних конфліктів усередині єврорегіонів із- за розподілу ресурсів; втрата культурних цінностей та заміщення їх на єдиний стандарт всередині єврорегіонів тощо [2, с. 26].

Щодо теоретико- методологічних засад розвитку транскордонного співробітництва можливо зазначити, що необхідні дії стосовно уніфікації загальних елементів в Європі та Україні, приведення до єдиної форми та змісту основних наукових параметрів методології, поєднання теоретичних та практичних здобутків.

Розвиток транскордонного співробітництва в Україні, крім міжнародного розвитку, дасть змогу успішно розв'язувати локальні проблеми, максимально використовуючи національний

потенціал і поступово згладжуючи рецидиви периферійності в соціально- економічному розвитку окремих територіальних громад на благо їх населення і держав у цілому.

Список використаних джерел:

1. Буковецький М. Прикордонне співробітництво між країнами Центральної Європи. Будівництво нової Європи: прикордонне співробітництво у Центральній Європі (за ред. В. Гудака). Ужгород : Закарпаття, 2006. С. 105–111.

2. Краснейчук А. Теоретико- методологічні засади розвитку транскордонного співробітництва. Вісник НАДУ. Філософія, методологія, теорія та історія державного управління. 2014. № 3. С.18- 26.

3. Cirner M. , Dudinská I. Politicko-sociálno-ekonomický a legislatívny kontext reformy verejnej správy v Slovenskej republike. In: Dudinská I., Cirner M. , Székely G. (eds.). Súčasnú reformy verejnej správy

na Slovensku a ich politologické aspekty. Prešov :
Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2014. S. 7-30.

4. Stein A. Why Nations cooperate. Ithaca:
Corn. Univ. Press, 1990.

Wojciechowski T.

PhD in Political and Administration Science

Doctoral School of Technical

University of Koszalin

Faculty of Humanities Technical

University of Koszalin

**Paradiplomacy as a form of activity in
international relations. Case of cooperation made by
polish and ukrainian cities during war**

Abstract:

The unjustified aggression against Ukraine committed by Russia on February 24, 2022 opened a new chapter in the field of foreign cooperation between Polish and Ukrainian cities, which had often previously established relationships within the framework of twinning, i.e. partner cities. The war in Ukraine did not go unnoticed by local governments in Poland. Paradiplomacy, which is an element of their

functioning, allowed for specific actions, including organizing aid for Ukrainian citizens, transporting gifts or taking the refugees. In his presentation, the author would like to present the definition and importance of paradiplomacy as a method of foreign cooperation with using so called "soft power" and also to demonstrate what forms of assistance and cooperation were implemented by selected local governments in Poland. Moreover, prospects for the development of institutional cooperation in the field of paradiplomacy of Polish and Ukrainian cities will be presented. The content also takes into account the perspective of the duration of the war in its further period. The selected research methods used are: quantitative and qualitative, historical methods, analysis of materials available on the Internet and selection of publications.

Keywords: Ukraine, paradiplomacy, twinning, cooperation, Poland, self government.

УДК 327

Цірнер М.Б.

доктор філософії,

асистент кафедри теорії політики

Пряшівський університет в Пряшеві

**Порівняння окремих аспектів підготовки
регіонального самоврядування в Словаччині,
Польщі та Чехії до парадипломатичної діяльності
та транскордонного співробітництва**

Однією з проблем чеських і словацьких регіонів у контексті їхньої парадипломатичної діяльності є те, що за територіально-статистичною категоризацією NUTS вони належать до категорії NUTS 3 – «малі регіони», а польські регіони належать до категорії NUTS 2 [2, р. 24]. З цієї точки зору регіони Чехії та Словаччини знаходяться в невігідному становищі, хоча в Чехії, щоб отримати кращу позицію для отримання коштів від ЄС, були створені регіони згуртованості (NUTS 2), в рамках яких чеські регіони об'єдналися в більші одиниці. Словацькі самоврядні регіони ще менші (площа, населення тощо), але такої платформи для співпраці на рівні NUTS 2 не існує. Звичайно, польські воєводства, природно, є

більшими одиницями, тому що Польща є великою країною порівняно з Чехією та Словаччиною, але цю проблему не можна пов'язувати лише з розміром держав. З 1999 року в Польщі була проведена фундаментальна реформа державного управління, яка також означала скасування 49 воєводств і створення 16 воєводств [5]. Це означає, що нові польські воєводства стали більшими одиницями. Хоча предметом нашого дослідження були регіони, ми не можемо забувати той факт, що регіони також включають самоврядні міста та громади (у випадку Польщі також самоврядні райони), які належать до місцевого самоврядування та мають власні автономії, але також прямо чи опосередковано беруть участь у транскордонній діяльності регіонів (участь у транскордонних проектах, міжнародне партнерство тощо). У цьому сенсі словацькі та чеські регіони знову в не вигідному становищі, оскільки в Словаччині та Чехії не було так званої муніципальної реформи, яка б об'єднала громади та міста у більші

та функціональніші одиниці. Фрагментована структура поселень у Чехії та Словаччині означає велику кількість малих і майже нефункціональних громад, які не можуть бути відповідним партнером чи опорою, на яку регіони могли б спиратися навіть у парадипломатичній діяльності [1, р.199]. Польські воєводства мають природні переваги з точки зору свого розміру (вони є сильнішими у фінансовому плані, з точки зору людських ресурсів у регіоні тощо), а також отримали переваги, які є результатом згаданої вище реформи державного управління.

Щоб усунути обмеження на доступ до структурних та інвестиційних фондів ЄС, які є результатом включення словацьких регіонів до категорії NUTS 3, Словаччині слід надихнутися прикладом Чехії та створити регіони згуртованості, які відповідають критеріям NUTS 2. Чехія та Словаччина мають надихатися прикладом польської реформи державного управління, яка запровадила самоврядування на рівні асоційованих

муніципалітетів, що вирішує проблему недостатньої спроможності малих громад. Асоційовані муніципалітети можуть бути кращими партнерами самоврядних регіонів у розвитку міжнародної співпраці та отриманні додаткових ресурсів для регіонального та місцевого розвитку в Чехії та Словаччині. Чеське натхнення для Польщі та Словаччини – з метою посилення компетенції регіонів – запровадити право законодавчої ініціативи регіонів через регіональні парламенти. Польське натхнення для Словаччини та Чехії - щоб сприяти створенню регіональних представництв у Брюсселі як партнера для інституцій ЄС, необхідно створити регіональні операційні програми, якими керують регіони. Словацьке натхнення для Чехії та Польщі – ухвалення підзаконних актів, які б зобов'язували уряд фінансово підтримувати парадипломатію регіонів. Ми виявили, що регіони Чехії та Словаччини менш залучені до діяльності міжнародних асоціацій, ніж регіони Польщі, тому ми

рекомендуємо цим регіонам посилити участь у міжнародних асоціаціях. Ми рекомендуємо посилити кадровий потенціал організаційних підрозділів регіональних відділень, які відповідають за міжнародну співпрацю, через низьку кількість персоналу та дуже широкий порядок денний, визначений організаційними правилами регіональних офісів.

Список використаних джерел:

1. Klimovský D. O možných riešeníach fragmentovanej lokálnej sídelnej štruktúry [The possible solutions of fragmented local settlement structure]. In: *Acta Politologica*. Vol. 1. No. 2. P. 182-213.
2. Kordoš M. Základné princípy a ciele regionálnej politiky EÚ [The EU regional policy's fundamental principles and objectives]. In: *Sociálno-ekonomická revue*. Vol. 5. No. 3. P. 19-27.
3. Maradyk N., Ištók R. Problemy decentralizaciji u krajinach Central'no-Schidnoji Jevropy

(na príkladi Slovaččyny) In: S.P.A.C.E. Society, politics, administration in Central Europe [elektronický dokument]: elektronnyj naukovo-praktyčnyj žurnal. 2018. č. 8. S. 29-32.

4. Marczevska-Rytko M., Aksiuto K., Maj D., Pomarański, M. Občianska participácia v krajinách Vyšehradskej štvorky po roku 1989. Príručka osvedčených postupov [Civic participation in the Visegrad Four countries after 1989. Handbook of best practices]. Visegrad Fund, URL: http://www.fsvucm.sk/files/projekt%20visegrad/Guideline_sk.pdf (accessed: April 15, 2024).

5. Svoboda K. Reforma veřejné správy v Polsku [Public administration reform in Poland]. Moderní obec, URL: <https://www.moderniobec.cz/reforma-verejne-spravy-v-polsku-2/> (accessed: April 15, 2024).

6. Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja [Act no. 539/2008 Coll. on support of regionaldevelopment], URL:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-539> (accessed: April 15, 2024).

УДК 37.01

Тюріна О.М.

*к.п.н., доцент кафедри
міжнародних відносин
Міжрегіональної академії
управління персоналом*

**Вплив процесу глобалізації на розвиток
освіти в Україні**

В статті проаналізовано вплив процесів глобалізації на розвиток освіти в ВНЗ України. Наданні характеристики загальносвітових тенденцій інноваційного розвитку та втіленні їх в ВНЗ України.

З розвитком Інтернету та супутникового зв'язку інформаційне поле стає глобальним – його не обмежують ні відстані, ні державні кордони. Завдяки формуванню єдиного глобального комунікативного поля і розвитку сектору інформаційних і комунікаційних технологій процес освіти набуває форм інтерактивної освіти: дистанційне навчання, онлайн конференції і спілкування в режимі реального часу, доступ до мережевих бібліотек та

банкам даних. Все це надає додатковий імпульс до розвитку інноваційної освіти та прискоренні розповсюдження знань в глобальній комунікативній мережі.

Розуміння глобалізації освіти, яка за своєю суттю є замовленим проектом, привнесене із Заходу і означає, на думку Дж. Тамлінсона, що "глобалізація є продовженням тривалого історичного процесу західної експансії і являє собою модель глобальної гегемонії, що розвивається" [1, с. 174]. Але таке уявлення про глобалізацію є занадто однобічним. Проект, що виник на Заході, давно став справою усього світового співтовариства, культурні цінності Заходу підпадають під вплив інших культур, відбувається процес гібридизації культур. Тому культурний обмін поступово трансформується в глобальний процес взаємодії культур.

Глобалізація в галузі освіти сприяє стандартизації навчання під впливом сучасних соціальних технологій, появі глобальних

досліджуваних мереж, а головним фактором, що вплинув на освіту, є економічна ідеологія глобалізації, що підкреслює першорядне значення ринку, приватизації і зменшення ролі державного сектора. "З одного боку, - пише доктор філософських наук В. Воронкова, економічна глобалізація підкреслює імперативи ринкової конкуренції і глобального капіталу в сприянні конвергенції інституціональних структур провідних країн, зокрема їх освітніх систем. З іншого боку, глобальна раціоналізація, хоч і пов'язана з економічними імперативами, підкреслює ідею унітарної культурної системи. Не варто вважати, що всі країни рухаються у бік всесвітньої монолітної структури освіти, хоча через посилення глобальної раціоналізації освітньої системи багато в чому набудуть схожих форм" [2, с. 10].

Глобалізація має об'єктивний характер і є результатом економічних, політичних, інституціональних і соціальних змін, зумовлених

радикальними перетвореннями, що пов'язані з переходом України до ринкових відносин. "Впровадження ринку у сферу освіти призводить до того, що визначальними для її розвитку стають такі поняття, як "вибір", "конкуренція", "стандарти" і "свобода" [3, с. 10]. І не випадково британський соціолог Ф. Браун підкреслює, що "освітній добір усе більше залежить не від індивідуальних здібностей і зусиль учнів, а від добробуту і розуміння батьків. Таким чином, на зміну колишній формулі "здатності + зусилля = заслужена оцінка" приходять нова - "засоби + переваги = вибір" [3, с. 643].

Технічний процес, що торкнувся всіх країн світу, сприяє глобалізації освіти, тому що людський ресурс став новим параметром конкурентоспроможності підприємств. Посилення конкуренції в умовах зростаючої глобалізації висуває системі освіти щоразу серйозніші вимоги: 1) забезпечення безперервної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів; 2)

рентабельне використання її у постійно змінюваних умовах ринкової економіки; 3) необхідність дати майбутньому працівнику широку освіту, включаючи знання у сфері підприємництва, щодо вирішення кризових ситуацій, маневреності у виборі напряму розвитку виробництва, складання стратегічних планів і відповідного конструювання трудових колективів; 4) навчання кадрів навичкам сприйняття нових знань, що будуть потрібні для виконання конкретної роботи в умовах жорсткої конкурентної боротьби.

Важливу роль в розвитку інноваційних процесів відіграє розвиток мережевих форм організації, тому що саме мережа виступає провідником інформації, знань, компетенцій, а також є невід'ємним елементом інституційної середи інноваційного розвитку. Таким чином можемо виділити, що світові тенденції в галузі розвитку освіти, науки, інноваційної діяльності можливо охарактеризувати наступним чином:

1. «Болонський процес»: введення подвійної циклової структури вищої освіти, а після Берлінської конференції – трьохциклової: бакалавр-магістр-доктор.

2. «Копенгагенський процес»: введення єдиних вимог до професійної освіти середньої ступені.

3. Абсолютний та відносний ріст кількості студентів.

4. Глобалізація, інтернаціоналізація та відкритість освіти.

5. Розвиток дистанційної освіти.

6. Ріст віку студентів і перетворення освіти в постійний процес на протязі всього життя.

7. Мобільність знань, інновацій та їх носіїв.

8. Поява «корпоративних університетів»

9. Поглиблення спеціалізації ланок комплексу наука-освіта-інновації.

Таким чином, завдяки впливу процесу глобалізації процес інноваційного розвитку не є

більше закритим внутрішнім процесом ні для компанії, ні для регіональних інноваційних систем, ні для регіональних систем освіти. Але наряду з впливом глобалізаційних процесів має місце процес регіоналізації освіти. Незважаючи на зусилля в побудові інноваційної освіти на сучасному етапі освіта в Україні не може мати світову конкурентоздатність. Перед сучасною освітньою політикою стоїть задача створити такі умови для розвитку освітніх систем, які би активізували можливості інтеграції в світовий освітній простір, а також стимулював ріст якості освіти за рахунок введення інноваційних систем.

Список використаних джерел:

1. Castells M., Hall P. technophiles of the World. – London; New York, 1994.
2. Воронкова В.Г. Глобалізація образования в XX веке // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - Запоріжжя: ЗДІА, 2002. - Вип. 9.- С. 6-17.

3. Brown Ph. The globalization of positional competition Sociology. - Cambridge, 2000. - Vol. 34. - № 4. - P. 633-653.

УДК 340

Pronoza Inna

*candidate of political sciences, associate professor,
Associate Professor of the Department of Political
Sciences and Law*

*South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushinsky*

Skorobogatov Artem

postgraduate, specialty "Political Science"

*South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushinsky*

Ukraine, Odesa

THE MEDIA LANDSCAPE OF HYBRID WARFARE: IMPACT ON MODERN POLITICS

In the conditions of the modern world, where geopolitical conflicts increasingly take on a hybrid nature, the role of the media and psychological influences in the political space becomes especially important. Hybrid warfare, which includes military,

informational, economic and political strategies, is becoming a key element of modern political dynamics. In such a context, the media play not only the role of a source of information, but also become an important tool for influencing public opinion, forming an idea of the events taking place in the world.

Studying the dynamics of the political landscape in Russia, Europe and America, T. Snyder analyzes the impact of authoritarian regimes on modern society and the issue of conflict hybridity. The author expresses concern about the growth of authoritarian tendencies in the world and the danger they pose to democracy and freedom [2].

Psychological influences, in particular the manipulation of emotions and the formation of stereotypes, also play a significant role in hybrid conflicts, influencing the decisions of political leaders and the behavior of citizens. Understanding these aspects becomes critical for developing effective strategies to counter and ensure information security and stability in

today's world.

The media, in its role as a key information channel, often becomes a tool for political forces to spread propaganda, disinformation and information manipulation in hybrid conflicts. This becomes important from the point of view of shaping public opinion and influencing political decisions.

One of the key strategies used by the media is the formation of images and stereotypes. By emphasizing certain aspects of events or individuals and ignoring others, the media can influence public perception and stereotypes that influence political thought and behavior.

An analysis of media methods and techniques reveals a wide range of approaches, including the use of specific language structures, images, music and plots to evoke certain emotions and reactions in viewers or readers. These techniques can be used to shape political narratives and influence political decisions through the manipulation of public opinion.

Hence, the media's role in hybrid warfare lies in its

ability to spread propaganda, shape images and stereotypes, and influence political decisions through the manipulation of information and the stimulation of public opinion.

When considering psychological influences in hybrid warfare, it is important to recognize that they constitute an important aspect of modern conflicts that can have profound consequences for society and political stability. In hybrid conflicts, psychological strategies are often used to stimulate mistrust, panic and chaos in society. These strategies may include spreading misinformation, manipulating emotions, and creating a general sense of danger.

One of the key methods used in hybrid warfare is to create distrust in authority and information sources. This can include the spread of fake news, the manipulative interpretation of facts and the use of psychological pressure to change public opinion.

Modern researchers, in particular, H. Yavorska in the article "Hybrid war as a discursive construct" and

employees of the National Institute of Strategic Studies, authors of the work "World Hybrid War", edited by V. Horbulin, "generally understand hybrid war as military actions, carried out through a combination of military, quasi-military, diplomatic, informational, economic and other means in order to achieve strategic political goals. The specificity of this combination is that each of the military and non-military methods of conducting a hybrid conflict is used for military purposes and is used as a weapon [1].

It is also important to consider aspects of the psychological influence applied in hybrid wars on political leaders. Through the use of psychological techniques, such as fear manipulation or psychological pressure, an attempt can be made to influence the decision-making of political leaders and the formation of political strategies.

Modern examples of hybrid warfare demonstrate the use of media and psychological influences as key component strategies in conflicts. One such example is

the conflict between Russia and Ukraine, where the media is used to spread propaganda and misinformation, as well as to create stereotypes and images that support a certain political narrative. Psychological influences in this conflict are manifested in attempts to change the beliefs and perspectives of the public and political leaders through the manipulation of emotions and the creation of a sense of threat.

Another example can be seen in the hybrid war in Syria, where the media is used to propagandize different sides of the conflict and manipulate information to change public opinion and build support. Psychological influences in this context can include psychological pressure on the civilian population through creating a sense of fear and security, as well as manipulation of emotions to form certain beliefs.

Analysis of the effectiveness of such strategies and their impact on the contemporary political arena demonstrates that they can have a significant effect on public opinion, behavior and political decisions.

However, they can also pose risks to stability and security, especially when they are used to fuel conflict and hostility. Therefore, it is important to constantly analyze and improve strategies for countering media and psychological influences in order to ensure a peaceful and stable political environment.

In the world of modern conflicts, hybrid warfare is becoming an increasingly widespread and influential strategy, where media and psychological influences play a decisive role. Strengthening conflicts, forming images and stereotypes, manipulating emotions and creating a sense of threat - all this becomes part of a complex network of strategies in hybrid conflicts. However, it is important to remember that these methods not only can cause destabilization and danger to society, but also deserve constant analysis and control. Effective countermeasures and continuous improvement of the policy response can contribute to a peaceful and stable political environment. Only through the study and understanding of these methods can we defend

democratic values and ensure the safety and prosperity of society.

References:

1. Яворська Г. М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети*. Серія : Політика. 2016. № 4. С. 41-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_7

2. Snyder T. The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America. 2019. 368 p.

УДК 123

Воронич А.В

аспірант кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄС

В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ

Під час повномасштабного вторгнення РФ, транскордонне співробітництво стає не лише складним, але й необхідним завданням для стабільності та безпеки як України, так і країн ЄС. Загалом транскордонне співробітництво згідно Європейської рамкової конвенції про транскордонне

співробітництво між територіальними громадами або властями (стаття 2) визначається як “будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей.”

Війна, що триває в Україні, підкреслила важливість транскордонної співпраці для пом'якшення наслідків війни та якнайшвидшого досягнення Україною всіх поставлених цілей як час війни, так і в післявоєнній перспективі. Транскордонне співробітництво між Україною та ЄС має ключове значення для протидії загальним загрозам безпеці, сприяння гуманітарній, економічній, військовій допомозі та сприяння підтримці соціально-економічного рівня розвитку в регіонах, уражених конфліктом.

Ми маємо на меті проаналізувати динаміку транскордонного співробітництва між Україною та ЄС у воєнний час, вивчаючи нормативні, безпекові, гуманітарні та соціально-економічні аспекти, одночасно пропонуючи розуміння викликів і можливостей для майбутньої співпраці. Отже, розглянемо основні виклики та загрози.

1. Питання безпеки: найголовнішим завданням є забезпечення безпеки людей і ресурсів, залучених до транскордонної співпраці. Зона конфлікту створює ризики для людей та інфраструктури, що ускладнює ефективне виконання спільних проєктів, зокрема транскордонного спрямування. Першочерговим завданням є продовження забезпечення стабільного постачання військової допомоги через західні кордони, зокрема через логістичний хаб аеропорту польського міста Жешув що є критично важливим чинником обороноздатності української держави

2. Порушений зв'язок та інфраструктура: військові дії можуть призвести до збоїв у комунікаційних мережах та інфраструктурі, перешкоджаючи обміну інформацією та координації між партнерами з України та ЄС або збоїв в передачі електроенергії в обох напрямках. Це може перешкоджати плануванню та загрозі реалізації спільних ініціатив та домовленостей.

3. Економічний вплив: конфлікт спричинив економічну нестабільність в Україні та сусідніх регіонах, вплинувши на торговельні потоки та інвестиційні перспективи. Як приклад проблеми в повній реалізації проєкту так званих “коридорів солідарності”, де на фоні протестів польських фермерів проти ввозу української сільськогосподарської продукції, уряд, зокрема Польщі впровадив мораторій на український імпорт [1].

4. Гуманітарна криза: конфлікт призвів до гуманітарної кризи, та відповідно, до значного

переміщення людей та збільшення гуманітарних потреб. За останніми даними Україну покинуло близько 6 мільйонів людей [4], здебільшого працездатного віку, що суттєво впливатиме на українську економіку, яка може втрачати від 2,7% до 6,9% ВВП щорічно [2, 3]. Вирішення цих нагальних проблем відволікає увагу та ресурси від зусиль транскордонного співробітництва, впливаючи на здатність здійснювати спільні проекти.

5. Політична невизначеність: триваючий конфлікт створив політичну напругу та невизначеність як в Україні, так і між державами-членами ЄС. Це може ускладнити процеси прийняття рішень і дипломатичні відносини, потенційно вплинувши на бажання сторін брати участь у спільних зусиллях. Зокрема Угорщина, відносини з якою і до повномасштабної війни було важко назвати добросусідськими, після початку війни, не надала жодної військової допомоги, по суті виражаючи нейтралітет, що в купі з проросійською

риторикою можна трактувати як зраду демократичним цінностям як НАТО так і ЄС.

6. Правові та регуляторні бар'єри: відмінності в законодавчій базі та системах регулювання між Україною та державами-членами ЄС можуть становити перешкоди для ініціатив транскордонного співробітництва. Гармонізація законів і нормативних актів через кордони має важливе значення для безперебійної співпраці, але може бути складною в умовах конфлікту та нестабільності.

7. Громадське сприйняття та довіра: конфлікт може вплинути на суспільне сприйняття та ставлення до співпраці з сусідніми країнами чи міжнародними партнерами. Побудова довіри та сприяння позитивним стосункам між громадами по обидва боки кордону стає складнішим у розпал конфлікту.

Таким чином, можемо констатувати, що військова агресія РФ проти України вносить значну

невизначеність та ризику в реалізацію транскордонного співробітництва між Україною та ЄС як в цілому так і окремими країнами та громадами зокрема. Саме тому сторонам слід на постійній основі моніторити стан транскордонного співробітництва і вживати невідкладних дій та заходів щодо безперервного підвищення рівня такого співробітництва для спільного безпечного європейського майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович О. «Лінії солідарності»: як виглядає альтернатива для вивозу українського зерна
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/alternatyva-dlya-vyvozu-ukrayinskoho-zerna/32518771.html>

2. Калашник П. Вдома краще? В Україну можуть не повернутись до 3,3 млн біженців, що коштуватиме 7% ВВП. Головні тези з демографічного звіту ЦЕС URL: <https://forbes.ua/money/bizhentsi-doslidzhennya-04092023-15788>

3. Татакі Д. Міграційні процеси в умовах збройного конфлікту в Україні та перспективи післявоєнної відбудови. Транскордонне співробітництво в умовах збройних конфліктів: матеріали круглого столу. Національний університет «Одеська політехніка» URL: http://dspace.op.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13914/1/27_01_2027_%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%83.pdf

4. Ukraine Refugee Situation URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

Фицик В. І.

*аспірант II курсу ОР «Доктор філософії»
кафедри політології*

*Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника*

**ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В
УКРАЇНІ**

Транскордонне співробітництво в Європейському Союзі є важливим важелем розвитку зокрема євро регіонів та ЄС в цілому. Вони сприяють економічній, соціальній, культурній інтеграції регіонів.

В цілому держави-члени ЄС розглядають питання транскордонного співробітництва крізь призму процесів, які сприяють утвердженню у взаємовідносинах головних європейських цінностей – миру, стабільності, безпеки та дотримання громадянських та політичних прав і свобод людини.

Транскордонне співробітництво має низку політичних, соціальних та економічних переваг:

До політичних переваг слід віднести: активне

залучення влади та громадян до транскордонної співпраці; активізація процесів європейської інтеграції; реалізація принципів партнерства та субсидіарності.

Серед соціальних переваг транскордонного співробітництва в ЄС може назвати наступні: створення додаткових робочих місць; сприяння трудової мобільності; активізація процесів співробітництва навчальних, освітніх, культурних закладів, бібліотек, музеїв у рамках транскордонного співробітництва; поширення знань та інформації про історію, структуру, географію певного транскордонного регіону.

До економічних переваг віднесемо: активний розвиток прикордонної інфраструктури; розвиток туризму, охорони природного середовища; активізація формування та розвитку міжнародних транспортних коридорів; [1, с. 5]

Названі вище чинники та переваги транскордонного співробітництва в країнах ЄС

можуть бути інтегровані в Україні.

Запровадження європейського досвіду транскордонного співробітництва в Україні є важливим з цієї точки зору, що така співпраця сприяє розвитку прикордонних регіонів України, насамперед на Заході України (Волинська, Львівська, Івано-Франківська обл., Закарпаття, Чернівецька обл.), Центрі України (Вінницька обл.) та Півдні України (Одеська обл.).

Врешті запровадження європейського досвіду сприятиме залученню інвестицій, створення нових робочих місць та бізнес-можливостей, що позитивно вплине на економіку України. [2, с. 51]

В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України гостро постала проблема розвитку транскордонного співробітництва України із сусідами із числа країн ЄС. Необхідність спрощення проходження митного контролю насамперед волонтерами, які перевозять гуманітарну, військову допомогу, надання

партнерами військової допомоги, змушує як країни Європи так і України вкладати кошти у розвиток прикордонної інфраструктури. Вважаємо, це важливим кроком, адже після перемоги у війні Україна матиме повну інтеграцію в транспортну мережу ЄС, що пришвидшить євроінтеграцію України.

Важливим фактором є те, що спільний кордон в межах транскордонного регіону сприятиме підвищенню безпеки на кордоні України із Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією. Це є важливим інструментом запобігання міжнародній контрабанді наркотиків, зброї, культурних цінностей, валюти, торгівлі людьми та людськими органами.

Також європейський досвід у сфері транскордонного співробітництва важливий для України в межах покращення координації дій та обміну інформацією із партнерами. [2, с. 51]

Під час російсько-української війни важливим у процесах транскордонного співробітництва є

культурно-соціальна репрезентація України на міжнародній арені. Адже співробітництво у межах транскордонного співробітництва сприяє культурному та соціальному зближенню сторін.

Враховуючи цілеспрямованість та прагнення України стати повноцінним членом ЄС, вона має усі перспективи запровадження європейського досвіду транскордонного співробітництва. Це важливо у силу того, що це сприятиме розвитку економіки, політичних, соціально-культурних, географічних та історичних зв'язків із західними сусідами.

Раніше співпраця із сусідами - Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією відбувалося на рівні держав Центрально-Східної Європи. Однак, на сучасному етапі взаємовідносин вони стали більш тісними і в цілому визначають взаємовідносини України та Європейського Союзу

Врешті-решт імплементація в українській реалії європейського досвіду транскордонного співробітництва є обов'язковою на шляху вступу

України до Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Мельник Л. Європейський досвід управління розвитком транскордонного співробітництва. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 2. 6 с. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/30.pdf (дата звернення: 22.04.2024)
2. Реслер М., Рейс Т. Європейський досвід управління розвитком транскордонного співробітництва. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 3. С. 49–56. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1375/1296> (дата звернення: 22.04.2024)

УДК 123

Гнатишин М.А.
*аспірант кафедри політичних
інститутів та процесів
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника*

**ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЗА УМОВИ ВСТУПУ**

УКРАЇНИ ДО НАТО

Дедалі агресивніша зовнішня політика Росії, зокрема неспровоковане повне вторгнення в Україну в лютому 2022 року, сьогодні є головною загрозою миру та безпеці Альянсу. Вступ до НАТО вимагає від України відповідності міжнародним стандартам безпеки, що сприятиме реформам у сфері оборони та безпеки і це може включати модернізацію військових структур, підвищення ефективності військового управління та розвиток інфраструктури оборони.

Членство в НАТО розширює можливості для взаємодії з іншими членами альянсу, що дає Україні доступ до передового досвіду та технологій у сфері безпеки. Також членство в НАТО може допомогти Україні зміцнити свою політичну стабільність та демократичні інституції, оскільки альянс покладає великий акцент на дотримання прав людини та демократичних цінностей. Ці перспективи вказують на те, що членство в НАТО може стати кроком вперед для України у забезпеченні безпеки та

стабільності як у внутрішній, так і в зовнішній політиці [1].

У цьому контексті вважаємо за необхідне проаналізувати три великі регіональні організації безпеки, якими є Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Шанхайська організація співробітництва (ШОС) з точки зору їх антитерористичних доктрин та Європейський Союз (ЄС) та провести порівнювання методів роботи цих міжнародних організацій та визначити, які дії чи заходи були ефективними і що необхідно удосконалити. В табл. 1 наведена порівняльна характеристика різних елементів стратегії боротьби з міжнародним тероризмом трьох регіональних організацій – НАТО, ЄС та ШОС [2].

Умови загарбницької війни Росії проти України створили необхідність у ще тіснішій співпраці між НАТО та Європейським Союзом. Саме це підтверджується запровадженням спеціалізованого координаційного штабу НАТО-ЄС щодо України,

результатом якого стала вже відчутна ефективність у боротьбі з дезінформацією, протидії гібридним та кіберзагрозам, навчаннях, оперативному співробітництві, розвитку оборонних можливостей, оборонній промисловості та дослідженнях, боротьбі з тероризмом, а також у розбудові потенціалу оборони та забезпеченні безпеки.

Отже, можемо зробити висновок, що НАТО відіграє, у кращому випадку, допоміжну роль у боротьбі з тероризмом. Альянс бере участь у профілактичних і оборонних місіях для подолання загрози тероризму, а його плани боротьби з наслідками спрямовані на реагування на терористичні атаки та пом'якшення їх наслідків [3]. Але багато важливих заходів у боротьбі з тероризмом відбуваються за межами НАТО, через двосторонню співпрацю або слабкі коаліції за бажанням. Три чинники допомагають пояснити незначну роль НАТО в боротьбі з тероризмом: зміни в позиціях і сприйнятті загрози, спричинені

системними змінами, обмежений військовий потенціал альянсу, і характер самої боротьби з терором [4]. З часом наслідки обмеженої ролі НАТО можуть бути серйозними. Якщо найсильніші члени НАТО не намагатимуться усунути свої основні загрози безпеці всередині альянсу, НАТО може мати труднощі з підтриманням своєї військової цінності.

Основні дії НАТО з протидії тероризму

Операція «Ігл есіст» (9 жовтня 2001 – 16 травня 2002)

здійснення повітряної розвідки над США та попередження подальших атак, подібних до теракту 11 вересня 2001.

Операція НАТО «Активні зусилля» (26 жовтня 2001 року)

призначена для запобігання пересування терористів та [зброї масового знищення](#), і насамперед для підвищення безпеки

Міжнародна коаліційна місія зі сприяння безпеці в [Ісламській Республіці Афганістан](#)

тренування [Афганських національних сил безпеки](#) та допомога уряду [Афганістану](#) у побудові миру в країні, що відновлюється після десятиліть громадянської війни.

Операція «Рішуча підтримка» (01 січня 2015 р.)

небойова місія [НАТО](#) з навчання і надання допомоги урядовим силам Афганістану, що замінила операцію

Рис. 1 Основні дії НАТО з протидії тероризму

У вступі України до НАТО і співпраці з альянсом у сфері протидії тероризму є кілька ключових аспектів для удосконалення політики безпеки є спільні стратегії та плани дій, що дає можливість Україні розробляти спільні стратегії та плани дій з іншими членами НАТО щодо протидії тероризму і це включає обмін інформацією, координацію заходів зі збору і аналізу інформації про терористичні загрози, а також спільне виконання операцій. Участь в НАТО дозволить Україні отримати доступ до передових технологій та методів боротьби з тероризмом. Це включає обмін досвідом, технологіями та тренуванням для вдосконалення військової та правоохоронної діяльності в умовах терористичних загроз.

Україна може розвивати спеціалізовані підрозділи, такі як спеціальні сили або військово-поліцейські підрозділи, які спеціалізуються на протидії терористичним групам та операціям. НАТО може сприяти в підвищенні рівня обізнаності суспільства щодо терористичних загроз та впровадженні освітніх програм для розуміння, виявлення та запобігання терористичним актам.

Україна може співпрацювати з іншими країнами-членами НАТО у регіональному контексті для ефективного протистояння спільним терористичним загрозам, таким як діяльність терористичних організацій або радикалізація населення. Ці заходи спрямовані на зміцнення безпеки в Україні та в регіоні шляхом ефективної протидії тероризму, і членство в НАТО може забезпечити необхідну платформу для їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Бергенева А. Політика та методи боротьби Європейського Союзу з тероризмом.

Міжнародний науковий вісник. 2022. № 1-2 (25-26).
С. 271-282

2. Грицяк І., Камінська Т. Створення, розширення та діяльність Північноатлантичного Альянсу (НАТО). Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2009. №3. С. 183-195

3. Гуцало М. Деякі питання держаної політики протидії тероризму в Україні. *Політичний менеджмент*. 2010. № 4. С.129-139.

4. Козинець І. П. Участь Збройних Сил України в міжнародній миротворчій діяльності (1992–2006 рр.): дис... канд. іст. наук; спеціальність 20.02.22. – Київ: Національна академія оборони України. 2008. 226 с.

Мацюк В. Б.
Студентка ІV курсу
Спеціальності Політологія
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
Вплив багатовекторності України на
взаємовідносини з НАТО

Відносини України з НАТО, які почали поглиблюватися з 1997 року, відображали складні та багатогранні геополітичні інтереси України. Крім того, це було зумовлено як внутрішньополітичними, так і зовнішньополітичними уподобаннями. Після проголошення незалежності в серпні 1991 року український уряд більше зосередився на державному і національному будівництві, успадкувавши питання безпеки України, ніж на економічних і політичних реформах, яких потребувало українське суспільство².

Європейський вибір України, який утвердився в 1990-х роках, дозволив би Україні відмежуватися від російської ідентичності, вийти з російської геополітичної орбіти та інтегруватися в європейські структури в процесі націєтворення. На цьому етапі двосторонні відносини з НАТО були спрямовані на прозахідний вплив на українську національну ідентичність задля консолідації процесу державотворення, а не на можливе членство України

---

² Т. Кузьо, «Відносини України із Заходом: незацікавленість, партнерство, розчарування», 2003.

в НАТО в перші роки незалежності. Незважаючи на тісну співпрацю між Україною та НАТО, доктрина постійного нейтралітету, тісні відносини з Росією та членство України в Співдружності Незалежних Держав (СНД) сприймалися союзниками по Альянсу як небажання України вступати до НАТО. Однак така стратегія України мала на меті запобігти будь-якому можливому невдоволенню з боку Росії та маніпулюванню суверенними правами України, які могли б виникнути внаслідок вибору українського геополітичного вектору³.

У 1991-1994 роках Україна зіткнулася з труднощами у розвитку всебічних відносин з НАТО через свою орієнтацію на ефективну участь у міжнародних відносинах і захист національних інтересів від тиску з боку інших політичних акторів. Визнання міжнародного суверенітету України було пов'язане з певними умовами, включаючи

---

³ P. D'Anieri, «Constructivist Theory and Ukrainian Foreign Policy». Ukrainian Foreign and Security Polic, 2002.

пострадянський перехідний період та ядерне роззброєння. Однак, невирішені прикордонні питання з Росією досі становили значну загрозу для суверенітету України⁴.

Особливе партнерство між НАТО і Україною, вперше запропоноване під час візиту Кучми до Брюсселя в 1995 році, було укладено 29 травня 1997 року під час зустрічі в м. Сінтра Хартією про особливе партнерство між НАТО і Україною, яка мала бути підписана на Мадридському саміті НАТО в липні цього року. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, підписана на Мадридському саміті 9 липня, виразила "перехідний" процес, який, згідно з заявами Кучми, уможливив як внутрішню трансформацію НАТО, так і інтеграцію України до євроатлантичних структур⁵. Хартія також затвердила Комісію Україна-НАТО (КУН), до

---

⁴ R. Wolczuk, «Ukraine's Foreign and Security Policy», *Foreign Aff.*, вип. 82, Січ 2003, doi: 10.2307/20033619.

⁵ «NATO Speech: Pres. Ukraine, Madrid, 9 July 1997». Дата звернення: 13, Квітень 2024. [Online]. Доступний у: <https://www.nato.int/docu/speech/1997/s970709i.htm>

складу якої увійшли всі країни-члени НАТО і яка проводила періодичні засідання на рівні міністрів закордонних справ і оборони з метою подальшого розвитку відносин і нагляду за виконанням положень Хартії⁶.

До 2000-х років Україна ще не проголошувала мету членства в НАТО як зовнішньополітичну мету, хоча мала двосторонні відносини з Альянсом, стратегічне партнерство з двома геополітично важливими країнами-членами, такими як США та Польща, а також брала активну участь у миротворчих місіях НАТО. Українська зовнішня політика мала тенденцію до відходу від європейської орієнтації, прийнятої у другій половині 90-х років. Відданість демократичним принципам, стабільності та відстоюванню національних інтересів змінилася проросійським курсом, що супроводжувався міжнародною ізоляцією під час другого терміну

---

⁶ NATO, «NATO-Ukraine Commission (1997-2023)», NATO. Дата звернення: 13, Квітень 2024. [Online]. Доступний у: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50319.htm

Кучми ⁷. Міжнародний імідж України швидко погіршився через внутрішні події, пов'язані з політичною орієнтацією України, що конкретизувалися в корупції, торгівлі зброєю та насильстві проти опозиції.

На додаток до погіршення відносин з США через вбивство Гонгадзе та «кольчужний скандал», непослідовна політика Кучми призвела до «втоми від України» в західних урядах та організаціях, так що Україна почала не розглядатися як частина європейської культури в результаті її неорадянської політики ⁸. Призначення Путіним Кучми головою Ради глав держав СНД у січні 2003 року зробило його першим неросійським лідером СНД і водночас підтвердило зміну геополітичного вектору України в бік Росії внаслідок її ізоляції на Заході.

Що стосується НАТО, то зближення Кучми з

---

⁷ T. Kuzio, «Neither East Nor West: Ukraine's Security Policy Under Kuchma», *Probl. Post-Communism*, вип. 52, вип. 5, с. 59–68, Жов 2005, doi: 10.1080/10758216.2005.11052215.

⁸ Ö. Sevsu, *Integration Of Ukraine Into Nato And Its Geopolitical Implications*. 2019.

Росією під прикриттям багатовекторної політики було не єдиною причиною, яка сформувала вищенаведене уявлення про геополітичну орієнтацію України. Водночас, на початку 2000-х років не існувало суспільної підтримки кінцевої мети України - приєднання до євроатлантичних структур.

Отож, Україна проводила багатовекторну зовнішню політику, а президент Кучма одночасно грав картами НАТО, ЄС та Росії. Чіткий сигнал про перехідну ідентичність, що підкреслював українську політику, дозволяв постійно балансувати між цими диференційованими вимірами в її зовнішніх відносинах. Незважаючи на те, що Росія мала значний вплив на українську політику, зокрема через залежність від енергетичних ресурсів, це не завадило Україні обрати багатовекторну зовнішню політику, що включала західний і східний виміри.

Розділ VI

Російсько-українська війна: передумови, причини та хід війни, наслідки для України, країн Центрально-Східної Європи та світу

УДК 323.2:355.01 (477)

Олег Калакура

*доктор політичних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України*

ПОПУЛІЗМ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИТОКИ, ОСОБЛИВОСТІ, ЗАГРОЗИ

Анотація. В статті викладено авторський погляд на з'ясування змісту концепту політичний популізм як маніпулятивної технології політиків, показано його імплементацію в реальну діяльність українського політичного класу, висвітлено загрози популізму суспільній єдності, намагання політиків залишатися відданими популізму під час війни, спрогнозовано можливі небезпеки появи нових рецидивів популізму після завершення бойових дій, сформульовано пропозиції щодо запобігання його

негативного пливу.

Ключові слова: політичний популізм, політологія, політична діяльність, політичний дискурс, російсько-українська війна, національні інтереси, маніпулятивні технології.

Abstract. The article presents the author's point of view on clarifying the content of the political populism concept as a manipulative technology of politicians, shows its implementation in the real activity of the Ukrainian political class, highlights the threats of populism to social unity, the efforts of politicians to remain loyal to populism during the war, predicts possible dangers of new relapses of populism after the end of hostilities, proposals were formulated to prevent its negative impact.

Key words: political populism, political science, political activity, political discourse, Russian-Ukrainian war, national interests, manipulative technologies.

Масовий спротив українців повномасштабному вторгненню РФ в Україну, їхній героїзм та

консолідація навколо ідеї збереження незалежності української держави, прагнення Перемоги, деокупації території України дозволили правлячому класу на чолі з Президентом отримати додаткові можливості щодо концентрації влади, контролю над інформаційним простором, надали шанс відійти від притаманного українським політикам популізму і вести відкритий та чесний діалог із суспільством. Більш як дворічний досвід війни показав, що політичний популізм як засіб комунікації частково відійшов на другий план [4, с. 350], однак позбутися його не вдалося, оскільки він пристосувався до нових умов і залишається загрозою для воюючої країни. Метою нашої розвідки є аналіз природи і витоків політичного популізму як складової політичних теорій і практик, з'ясування його особливостей в Україні та використання під час повномасштабної війни, прогнозування можливих загроз популізму для українського соціуму у поствоєнний період.

Зарубіжна і вітчизняна політична наука в особі

багатьох дослідників: А. де Бенуа, Д. Джудіса, М. Каневан, Б. Моффіта, Я. Мюллера, Е. Лакла, Т. Паппаса, П. Таггарта, Н. Урбінаті, Г. Зеленько, О. Лісничука, О. Лозовицького, О. Майбороди, Т. Ляшенко, О.Резніка та ін. вважає, що політичний популізм це особливий тип політичної практики, ідеологічно-спекулятивна маніпуляція, орієнтація суб'єктів політики на політичні ідеї широких мас, що демонструють незадоволення своїм життям та соціальним становищем. До носіїв цих ідей відносять певні суспільні прошарки (соціальні групи): дрібних власників, селян, фермерів і частину люмпенів. Популізм, простими словами, це коли політики говорять здебільшого те, що хоче почути аудиторія. Політичний популізм має давнє коріння, але відносно широкий розвиток і поширення він отримав в умовах суспільно-політичних криз в Європі, зокрема і в Україні, Америці, Азії та Африці на тлі подолання наслідків колоніалізму, а сьогодні став світовим політичним трендом політиків як правого,

так і лівого крила політичного спектру, відбувся так званий «популістський вибух» [12]. Науковці вже давно звернули увагу на загравання політичного класу на рівні політичних еліт з основною масою населення з метою популярності і підняття авторитету політики, забезпечення її легітимності. Популізм характерний передусім для олігархічно-корупційних структур, а також для політичних сил, які спираються на харизматичного лідера, псевдОВОЖДА. Загрозою популізму є суб'єктивізація політичного процесу, ухилення від реального вирішення суспільних протиріч. На практиці популізм призводить до формування нових можновладних і корупційних прошарків суспільства за рахунок падіння життєвого рівня значної частини населення. Оскільки це відбувається в результаті безпосередньої паразитичної діяльності політиків, то вони намагаються приховувати дійсний стан речей й надалі уникати відповідальності [6, с. 301].

Я. Мюллер вважає, що в основі популізму

лежить відмова від плюралізму: популісти стверджують, що лише вони репрезентують справжні інтереси і прагнення людей. На думку дослідника, ключова проблема полягає навіть не в тому, що популісти претендують на безроздільне представництво народу: вістря небезпеки пов'язане з тим, що в разі отримання популістами достатнього обсягу влади вони в абсолютній більшості випадків без зволікань цементують авторитарну форму правління, в межах якої реверанси на користь «забезпечення справжніх інтересів народу» виявляються вже недоречними, а якщо ж такі мантри продовжують практикуватися, то хіба що з метою ще більшого посилення владного авторитаризму. Вважається, що засилля популізму визначає «провал політики», оскільки політика фактично припиняє своє існування, поступаючись місцем політиканству [2, с. 146].

Деякі автори розглядають популізм як один із феноменів демократії і відповідь суспільної

свідомості на суперечності представницької форми правління та надмірну складність сучасних демократичних процесів. Дослідження цього феномену в контексті його зв'язку з демократією є важливим, адже суспільний інтерес до переосмислення фундаментальних принципів діяльності політичних інститутів, переоцінка суспільно-політичних процесів, запит на «нові обличчя в політиці», «позасистемних людей», які здатні «відновити справедливе народовладдя», фактично стали політичними трендами сучасності та утворили потужний політико-мобілізаційний потенціал популістських політичних сил (політична кампанія Д. Трампа в США, «Рух п'яти зірок» в Італії, «Рух жовтих жилетів» у Франції, Нідерландах, Бельгії, в інших європейських країнах, рух на підтримку «Слуг народу» в Україні тощо) [1, с. 187].

У цьому зв'язку варто наголосити, що диктаторський режим РФ, ідеологи концепції «руського міра» та рашизму, обґрунтовуючи

зовнішньополітичну експансію, також широко використовували різноманітні популістські гасла типу «народ победитель», «можем повторить», «защити соотечественников», «защити наших людей» тощо, з метою опертися на максимально широкі прошарки російського суспільства, частково перекласти на них відповідальність за власну агресивну політику, ізолювати опозиційні політичні сили.

В Україні, як і у інших постсоціалістичних державах, політичне маніпулювання отримало широке використання. Це явище в незалежній Україні, з одного боку, успадковане від радянської командно-адміністративної системи, в якій паралельно існувало декілька реалій: для контактів із зарубіжними партнерами, передовиць центральної преси, правди повсякденного виживання пересічних громадян, що були обмежені в правах, а з другого, породжене олігархічно-корупційними структурами. Перші ключові постаті української політики Л.

Кравчук, Л. Кучма, П. Лазаренко, О. Мороз, І. Плющ, О. Ткаченко та ін. пройшли складний шлях еволюції від чиновників радянської школи державного управління до керівників незалежної України як складової світового співтовариства. Їхній риториці спочатку була властива опора на привабливі гасла швидких позитивних змін від набуття незалежності, а пізніше загравання з суспільством: «скажіть мені, яку Україну ви хочете, і я вам її побудую» (Л. Кучма), пропагування «покращення життя вже сьогодні» в залежності від зовнішньополітичної орієнтації тощо. Піку політичний популізм досяг наприкінці 2000-х років у президентській гонці Ю. Тимошенко проти В. Януковича, новий його виток відбувся в 2019 році під час «дебатів» на стадіоні між П. Порошенком та В. Зеленським.

Популізм був мало не головною ознакою передвиборчих програм політичних партій на останніх парламентських виборах: жодна з них не може слугувати прикладом реалізму і конкретної

політичної ідеології. Як правило, всім програмам був властивий мікс з положень, які можна трактувати як маркери різних ідеологій. Подібна ідеологічна різнобарвність свідчить про слабкість ідеологічної складової парламентських партій. На жаль, подібна ситуація властива більшості діючих та зареєстрованих політичних партій. Певною мірою це пояснюється тим, що політичні партії у своїй діяльності роблять ставку на все населення, а не на конкретні суспільні групи, особливо під час виборів [11, с. 107–108].

Військова агресія з боку Російської Федерації, як прояв широкомасштабної кризи світового порядку, дала додаткові імпульси для популістської політики, а в деяких випадках сприяла виникненню та успіху нових політичних партій популістської орієнтації. Одна із загроз популізму в Україні полягає в тому, що популістські партії тривалий час формували владу. На думку О. Лісничука, Україна XXI століття – це передусім країна, створена в

умовах, під впливом і як результат гегемонії популізму [5, с. 64]. В країні спостерігається сильний взаємозв'язок політичних партій зі своїми лідерами: популістські партії особливо схильні до внутрішнього авторитаризму, часто покладаючись на харизматичного лідера в стилі сильної людини, яка обіцяє довести будь-яку справу до кінця. До того ж частина партій постали як проросійські політичні проекти, або такі, що базуються на особистому лідерстві та міцних зв'язках з олігархами. Саме такий формат багатопартійності створює сприятливе поле для процвітання популізму. Війна спричинила «внутрішнє розкладання суспільства», що призвело до протистоянням всередині правлячого класу і завершилося заборону 12 проросійських партій. Війна дала поштовх утворенню Україні своєрідного консенсусу навколо спільної мети – перемоги над російським агресором. Цей консенсус дещо пригальмував відкритий політичний конфлікт всередині політичного класу в перші місяці після

повномасштабного воєнного вторгнення РФ. [7, с. 115].

Повномасштабне збройне вторгнення змусило владу на деякий час до виваженого діалогу із суспільством. Однак з часом бажання «прикрасити» реалії виявилось в завищених очікуваннях на швидке закінчення війни, успішності контрнаступу, прискорену перебудову економіки та інфраструктури на воєнний лад, перекладання відповідальності на міжнародних партнерів тощо. Вже сьогодні, наголошує О. Майборода, деякі політики експлуатують тему соціальної відповідальності бізнесу, яка скоріше за все буде доповнюватися традиційно привабливою для виборців ширшою темою соціальної відповідальності багатства взагалі. Критика багатства і тих, хто його має, може стати вигідною темою для українських радикалів, які завжди намагалися грати на емоціях соціально знедолених. По завершенні війни, коли настане підведення її соціальних підсумків, у політичному

полі вірогідно загостриться протистояння альтернативних програм: з одного боку, врахування реальних можливостей держави у сфері соціального забезпечення, а з іншого, – роздавання соціальних обіцянок. Друга із програм, в основу якої, зазвичай, кладеться критика промахів чинної влади і пропонуються альтернативні їй заходи, може бути виграшною з точки зору завоювання електоральних симпатій [9, с. 129].

Деякі публікації у ЗМІ та соціальних мережах дозволяють вважати, що вже зараз почалася реалізація популістських програм: влада намагається підтвердити свою турботу про соціальну сферу, а опозиція – запевнити у своїй ще більшій турботі про добробут населення. Так, на спільному засіданні представників ЄС і Кабміну України у квітні 2023 р. було озвучено інформацію про заходи, здійснені органами української влади із захисту прав людини в умовах війни. Йшлося про державну підтримку громадян в зоні активних бойових дій та окупації,

тимчасово переміщених осіб, про створення системи реабілітаційних послуг, про влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у сім'ях, повернення в Україну дітей, що були примусово вивезені окупантами. Умовно опозиційна до влади партія «Голос» демонструвала свою демократичність захистом прав ЛГБТ, зокрема ініціативою законопроекту про так звані одностатеві «соціальні партнерства». Опозиційна «Батьківщина» послідовно рекламує започатковану нею спільно з партнерами спеціальну програму забезпечення українських військових новими автомобілями медичної допомоги, декларує в парламенті свою позицію щодо протидії ініційованому владою і ухваленому закону, який позбавляє бізнес пільгового оподаткування. Активна експлуатація соціал-демократичних гасел характерна і для політиків, які входили у Верховній Раді до депутатських груп «За життя та мир» і «Відновлення України», утворених колишніми членами забороненої проросійської партії, яка

приваблювала виборців соціал-демократичними гаслами, «Опозиційна платформа за життя» і деякими співчуваючими її політичній філософії. Рівень активності цих груп покаже, наскільки можлива реанімація цієї партії під новою назвою і з новою програмою, орієнтованою на європейську інтеграцію України та традиційні соціал-популістські наративи [9, с. 130–131]. Виходом тут може бути новий Закон про люстрацію усіх політиків та політичних сил, які пов'язані із вже забороненими в Україні проросійськими партіями та ЗМІ.

Окремі політологи висловлюють впевненість, що чим довше затягнеться війна, тим більшою буде концентрація влади в руках президентських інституцій, тим вищим буде запит на сильну руку і прості рішення з боку великої частини громадян, що автоматично означатиме сплеск політичного популізму і згортання процесів демократизації [3, с. 49–50].

На фоні соціокультурних і фінансово-

економічних проблем, породжених війною та масовим відтоком громадян як біженців і тимчасово переміщених осіб, а також великими фізичними втратами, поглибленням соціального розшарування, суспільство вимагатиме «простих і швидких рішень», а це вже зараз створює підґрунтя для сплеску нового популізму, хвиля якого може продовжитися і в повоєнній Україні. На думку деяких експертів, Україна, здолавши агресора, може зіткнутися із потужною спробою окремих політиків використати авторитет Сил захисту для «в'їзду» на авторитеті військових у нову Верховну Раду, спертися на їхню підтримку у президентських перегонах, перезавантажити місцеві органи влади.

Найнебезпечнішим тут може стати наростаюча суспільна напруга, яка, не маючи ефективних каналів виходу, шукатиме його, зазвичай, у радикальних гаслах і діях. При цьому варто враховувати певну трансформацію політичних настроїв: якщо до великої війни українське суспільство було достатньо

толерантним, то нині, як показують соціологічні опитування, відбулося зростання рівня радикалізму з 5 до 20% [3, с. 52]. Вірогідно, що об'єктами радикальних дій можуть стати насамперед Президент і органи державної влади.

Досвід минулого, зокрема Помаранчевої революції, Євромайдану і Революції Гідності дозволяє прогнозувати, що у політичному полі країни отримає поширення популістська риторика щодо збільшення соціальних благ у розрахунку на отримання мандату на використання європейської та світової допомоги. Популізм скоріше за все стосуватиметься питань процедури, термінів і пріоритетів відбудови країни, її фінансування. Деякі експертні передбачення, що процес відбудови триватиме приблизно 5-7 років по завершенні війни, також мають популістське забарвлення. На думку фахівців, можливе продовження воєнних дій і після 2024 р., пошук шляхів до миру, цілком ймовірно дасть у руки опозиції нові аргументи для критики

нинішньої влади [8, с. 64–65].

Розглядаючи популізм, як одне з дієвих знарядь українських політиків, можна очікувати й загострення питань щодо подальших відносин між Україною та РФ, коли емоції братимуть гору над раціональними міркуваннями. Підготовка розсудливого обговорення проблеми потребує завчасної підготовки громадської думки, що дуже важко робити під постійними ударами, що їх завдає агресор по цивільному населенню та соціальній інфраструктурі. Тим не менше, можна передбачити, що найбільш авторитетно у майбутній дискусії пролунає голос тих, хто зуміє таку підготовку провести [8, с. 65].

Науковий прогноз в умовах війни неминуче зосереджується насамперед на найбільш вірогідних викликах і небезпеках, пов'язаних із негативними наслідками для українського суспільства. Аналіз нинішнього стану політичного поля країни дозволяє допустити реальність виникнення в ньому

небезпечних ситуацій, зумовлених війною на виснаження і важкими випробуваннями, що лягли на плечі українців і очікують їх після завершення воєнних дій. У політичній системі ймовірно перехоплення лідерської ініціативи фінансово-промисловими та олігархічно-корупційними корпораціями, деінституалізація самої системи, політична ексклюзивність, збереження високого рівня корупції, небезпека соціальних конфліктів з перетіканням їх у політичні, активізація політичного популізму [10, с. 299].

Можна прогнозувати, що після війни опозиційні настрої в Україні суттєво зростуть, а опозиційне середовище буде сприятливим для того, щоб його представники спробували позмагатися за владу. Цілком вірогідно, що після закінчення війни на арену вийдуть інші еліти, появляться нові лідери. Враховуючи це, органам влади необхідно налаштовуватись на непростий компроміс з громадянським суспільством, вітчизняним бізнесом

та зарубіжними партнерами. [7, с. 120].

Таким чином, політичний популізм як світове явище властивий і політичним акторам в Україні. Він не втратив свій потенціал в умовах екзистенційної російсько-української війни, несучи серйозну загрозу національній безпеці країни, єдності українського соціуму, його розвитку у повоєнний період. Все це вимагає подальшого аналізу та моніторингу з боку політологів та інституцій громадянського суспільства. Обмежити негативний вплив популізму на подальший демократичний розвиток України, євроінтеграційні процеси можливо як за рахунок поглиблення довір'я і взаємодії політичних інституцій та громадян, подальшого розвитку демократії, політичної культури, критичного мислення, медіаграмотності, так і розширення наукових досліджень цього феномену.

Список використаних джерел:

1. Баранівська М. Концепт «народовладдя» як інструмент сучасного популістського дискурсу. *Соборність України: історія та сучасність* : зб.

наук. праць. Матеріали Всеукр. наук. конф., м. Київ, 19 січ. 2023 р. / за ред. Ю. Ж. Шайгородського; упоряд.: З. В. Захожай, В. Д. Яремчук. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2023. С. 187 – С. 187–189.

2. Гурківська А. І. Політична дійсність в епоху постправди: змістовно-функціональні особливості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань «05 – Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю «052 – Політологія». ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 288 с.

3. Зеленько Г. Органи державної влади в Україні: як уникнути «інституційних пасток» воєнного часу для успішного повоєнного відновлення. *Політична безпека України: проблеми політичного і державного правління. Прогнозна оцінка, механізми забезпечення* : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України О. О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. С. 28–58.

4. Кулик В. Популізм і національна ідентичність в Україні в час повномасштабної війни. *Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни* : монографія / за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН

України, 2023. 672 с. С.350–376

5. Лісничук О. Популізм в Україні: теоретичні засади проблеми вивчення феномену. *Наукові записки ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015 №4 (78). С.63–73.

6. Лозовицький О. Популізм політичний. *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)* / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ – 2000», 2015. 492 с.

7. Ляшенко Т. Популізм як загроза повоєнного відновлення України. *Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*, 13, 2023. 111–124.

8. Майборода О. Проблемні напрями реструктуризації політичного поля України в умовах війни: прогнозні варіанти. *Політичні дослідження*. 2023. № 2 (6). С. 58–86.

9. Майборода О. Структура політичного поля – ознаки нових ліній розмежування. *Політична безпека України: проблеми політичного і державного правління. Прогнозна оцінка, механізми забезпечення* : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України О. О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. С.92–144.

10. Рафальський О. Післямова. *Політична безпека України: проблеми політичного і державного правління. Прогнозна оцінка, механізми забезпечення* : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України О. О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. С.299–300.

11. Романюк А. Криза українських політичних партій чи їх наявної моделі? *Соборність України: історія та сучасність* : зб. наук. праць. Матеріали Всеукр. наук. конф., м. Київ, 19 січ. 2023 р. / за ред. Ю. Ж. Шайгородського; упоряд.: З. В. Захожай, В. Д. Яремчук. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2023. С. 103–112.

12. Judis J. B. *The Populist Explosion: How the Great Recession Transformed American and European Politics*. New York : Columbia Global Reports, 2016. 184 p.

УДК 32(477)

Крисаченко В.С.

*доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу*

*військово-патріотичного виховання
Науково-дослідного інституту
українознавства МОН України, м. Київ*

ГЕНОЦИДНІ ТЕХНОЛОГІЇ РАШИЗМУ: АГРЕСІЯ, ЕКСПРОПРІАЦІЯ І АПРОПРІАЦІЯ

Анотація: Нинішня повномасштабна війна, яку Московія провадить проти України, є продовженням і проявом її багатовікової стратегії щодо українського народу з метою позбавлення його фізичного та цивілізаційного існування. У цій неспровокованій агресії простежуються практично всі форми та ознаки геноциду. Вони визначені, насамперед, в стратегічній меті війни, неодноразово задекларованій рашистами: знищення України як держави, а українців – як нації. Розкриваються сутнісні риси злочинних геноцидних технологій рашизму: агресії, експропріації та апропріації.

Ключові слова: Україна, рашизм, геноцид, агресія, експропріація, апропріація, кримінальна відповідальність.

GENOCIDAL TECHNOLOGIES OF RACISM: AGGRESSION, EXPROPRIATION AND APPROPRIATION

Abstract: The current full-scale war that Muscovy is waging against Ukraine is a continuation and manifestation of its centuries-old strategy against the Ukrainian people with the aim of depriving them of their physical and civilizational existence. Almost all forms and signs of genocide can be traced in this unprovoked aggression. They are determined, first of all, in the strategic goal of the war, repeatedly declared by the racists: the destruction of Ukraine as a state, and Ukrainians as a nation. The essential features of criminal genocidal technologies of racism are revealed: aggression, expropriation and appropriation.

Key words: Ukraine, racism, genocide, aggression, expropriation, appropriation, criminal liability.

Ідеологія і практика рашизму становлять будівельний остов сучасного російського тоталітаризму. Саме існування і дії російської держави закорінені в стратегію загарбання і використання неналежних їй ресурсів: територіальних, природніх, матеріальних,

культурних і, чи не найголовніше, людських. Триваюча російсько-українська війна 2014-??? рр. вкотре засвідчила незмінність політики імперії на знищення України ва усіх її данностях – цивілізаційній геополітичній, культурній, антропологічній, ціннісній. В реалізації відповідних злочинних намірів виявились і набули чинності певні новітні модифікаціх класичних моделей геноциду та злочинів проти людяності, практикованих рашизмом. В своєму практичному втіленні ці доктрина призводить до дегуманізації та знелюднення буття, є загрозою для національної та міжнародної безпеки, усталеного світоустрою. При цьому практично повністю зневажаються та дискримінуються як політико-правові, так і морально-етичні норми і засади суспільного співжиття. Ординське зло, не змінюючи свого хижого єства, намагається прилаштувати на своє залите кров'ю жертв лице, обрaмівку чинності та статечності. Лицемірна політика людиноненависницького режиму повинна

стати неприйнятною і несприйнятною для цивілізованого людства, а її очільники та носії дістати належне правову оцінку і нести за вчинене кримінальну відповідальність.

Пріоритетом російської політики «європеїзації» орди завжди була зміна етнічного складу населення України шляхом геноциду автохтонів та їх заміщенням прийдшим людом, витіснення корінного населення з його території, вигублення українців як нації. Ці злочини одночасно супроводжувались політичною стратегією привласнення набутків автохтонного етносу: території, матеріальних та людських ресурсів, історії, культури, міжнародного авторитету тощо.

Існують незаперечні докази того, що **практика геноциду щодо українців була звичною стратегією політики Мосоковії/Росії в різні періоди її історії.** Переконливим підтвердженням систематичності та цілеспрямованості таких злодіянь слугують факти геноциду народу України шляхом

фізичного вигублення людності окремих сіл, міст та цілих регіонів, насильницької ліквідації окремих страт та прошарків українського суспільства, масової депортації населення за межі автохтонних українських земель і утримання в несприятливих для проживання умовах, позбавлення української нації її духовних надбань і культури шляхом заборон, нищення та привласнення для власного вжитку та ін.

Партійно-радянська система ССРСР, аналогічно до нацистської в Німеччині, має понести повноцінну відповідальність за вчинений геноцид української нації. Причому, до відповідальності повинні бути притягнуті не лише зверхники цієї тоталітарної держави як ідеологи та організатори злочинів, але й ті органи та структури, котрі були його безпосередніми виконавцями. В даному випадку мова йде про вчинення проти них процесуального провадження як проти злочинних угруповань чи груп і усіма наслідками правочинства.

Відповідної кримінальної оцінки має дістати і РФ за новітні злочини геноциду української нації протягом російсько-української війни 2014-2022-? років.

Після розпаду СРСР Московія однобічним нелегітимним чином призначила себе його спадкоємицею і, зокрема, самочинно захопила його місце в Раді Безпеки ООН. Але в своїх амбіціях та зазіханнях на світове панування вона виявилася цілком послідовним продовжувачем злочинних практик своїх попередників, починаючи від монголо-татарської орди і закінчуючи радянською «імперією зла». Вона розв'язала низку агресивних кампаній проти сусідніх незалежних держав, а з 2014 року і проти України, котра з 24 лютого 2022 року переросла в повномасштабну війну із застосуванням всіх доступних для неї засобів і методів здійснення злочинів проти людяності.

Злочинна практика здійснення цієї ідеологеми під час російсько-української війни 2014-2022-? рр. включає різноманітні форми геноциду українців:

фізичне знищення; масові штучні голоди; депортація місцевого населення за межі батьківщини; заміщення місцевого населення прийшлим контингентом; етноцид; лінгвоцид; злочини проти дитинства та ін.

Злочини проти України здійснюються рашизмом з використанням найрізноманітніших засобів, котрі можна об'єднати поняттям **геноцидні технології**. Надалі звернемо увагу на їхні наступні різновиди: агресію, експропріацію та апропріацію.

Агресія

Міжнародне кримінальне право до сфери своєї компетенції **як злочинів проти миру і людства** відносить наступні неправочинні дії: агресію, геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини. Причому, агресія з часів Нюрнберзького трибуналу, вважається «вищим міжнародним злочином». РФ у повномасштабній неспровокованій війні проти України вчинила і вчиняє всі названі види злочинів.

І дійсно, злочин **агресії** або злочин проти миру

кваліфікується як загроза не лише для держави, але й проти окремих осіб. За Римським статутом, агресія включає в коло своєї злочинної дефініції, щонайменше, численні наступні дії: вторгнення, окупацію, анексію, бомбардування, воєнну блокаду портів, вокзалів та аеропортів тощо. Причому, всі названі акції здійснюються регулярними військовими силами країни-агресора.

Починаючи з подій кінця зими 2014 р., РФ цілеспрямовано вчинила вторгнення, окупацію та воєнну блокаду портів. На територію суверенної держави Україна були введені військові частини РФ, заблоковані чорноморські та азовські порти, порушене повітряне та наземне сполучення, захоплені військові та урядові об'єкти тощо. Загалом, була здійснена окупація території АРК та частин Донецької і Луганської областей. Під час проведення військових дій на Донбасі ворог вже почав використовувати і бомбардування цивільних об'єктів як усвідомлену мету власних дій. Стосовно

АРК була здійснена незаконна акція анексії під виглядом надання рішенням Держдуми РФ цій частині України статусу суб'єкта РФ. На тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) було утворено квазідержавні утвори – ДНР та ЛНР, котрі безпосередньо знаходились у підпорядкуванні вищих органів влади РФ. А під час вторгнення та захоплення названих українських територій, вже під час періоду повного захоплення АРК та ОРДЛО, окупаційна влада систематично вчиняла злочини проти людяності, воєнні злочини та акції геноциду щодо громадян України.

З початком повномасштабної агресії РФ проти України 24 лютого 2022 р. на її території вчинялись всі види злочинів проти миру і людства, починаючи від власне військової агресії (вторгнення) і закінчуючи різноманітними формами геноциду. **Фізичне знищення населення** здійснюється шляхом застосування військового арсеналу та свідомого і

цілеспрямованого створення перепон для виживання людей (масові бомбардування населених пунктів, їх облога та позбавлення мешканців доступу до засобів виживання, руйнування енергетичних, логістичних, інформаційних структур і систем тощо). Аналогічні засоби використовуються і при індукуванні масових штучних голодів, при цьому з боку агресора здійснюється насильницька експропріація харчових ресурсів України (збіжжя, продовольства, водних ресурсів, енергетики та ін.) з метою досягнення заангажованої мети агресії. Здійснюється також масова примусова депортація місцевого населення з територій тимчасово окупованих РДЛО, АРК Криму, інших тимчасово загарбаних земель, починаючи з 24 лютого 2022 р.

Експропріація

Імперія реалізовує свої наміри шляхом проведення ідеології і практики експропріації. В класичному розумінні **експропріація** (лат. *expropriatio*, від лат. *exproprio* —

«позбавляю власності») — примусове (без відшкодування чи оплачуване) позбавлення власності. Московити використовують цю дію в найширшому, а не лише економічному, розуміння. Особливо це стосується Руси-України, стосовно якої процедура експропріації набула тотального характеру.

Знана українська науковиця Оксана Пахльовська в своєму есеї на цю тему зазначала: «Експропріація імені - це експропріація історії. Експропріація історії - це експропріація пам'яті. Експропріація пам'яті - це експропріація культури. Ось така елементарна і самоочевидна схема, за якою був побудований сценарій імперської політики стосовно України, починаючи з часів Київської Русі. В основних своїх параметрах він не змінився і досі» [1].

У ХХ ст. імперські амбіції кинувся реалізувати диктаторський режим більшовиків, використовуючи доктрину червоного терору.

Ідеологією більшовизму, виправданням своїх насильницьких дій стала, була обрана пропагандистська агітка **експропріація експропріаторів**. Це революційне гасло для натовпу було конкретизоване в адресну настанову: «земля – селянам», «заводи і фабрики – робітникам». Більшовизм, як тогочасна форма рашизму, захопив владу шляхом збройного заколоту і, таким чином, легітимізував беззаконня та розбій. Тим самим він привабив неміряну кількість жадаючих поживитися за рахунок інших, зробив кримінальні злочини невідсудними, а право власності – абстракцією.

Але для імперії цього замало: її визначальна і остаточна мета – експропріація всієї України. Привласнення території, природних ресурсів, матеріальних та інших надбань і, зрештою, самої людності, всього українства. Визначальними «аргументами» при цьому постають спекулятивні наративи на кшталт: з одного боку, все означене як Україна є історично власністю Кремля, а з іншого, -

українців, як власників, взагалі не існує. Як частина «русского міра», Україна не є ніяким суб'єктом: культурним, етнічним, історичним, політичним тощо.

Апропріація

Однією з відносно «м'яких» форм привласнення Росією культурної спадщини інших народів є феномен апропріації. **Апропріація** (від англ. *appropriation* - привласнення) – процес привласнення набутків чужої культури (в даному випадку – колоніальних народів) для імплементації у власний гуманітарний прості як питомої його частини. Відповідна концепція культурної апропріації постала наприкінці ХХ ст. на теренах Північної Америки як громадянська позиція критиків західного експансіонізму проти корінних народів Нового Світу. Концентром нової світоглядної парадигми став захист етнічних меншин, протидія расовій дискримінації, загарбання культурного спадку тощо. Обурення викликали, насамперед дві обставини: по-

перше, культурні цінності відтворювали (копіювались, модифікувались і т. п.) без згоди їх носіїв, причому як частина набутків панівної спільноти, по-друге, відповідні привласнення набували статусу повного відчуження культурної спадщини від їх правонаступників. Суттєвою частиною апропріації є ціннісне та смислове спотворення та викривлення архетиповості привласненого, чим вкладається чергова лепта у приниження та дискримінацію питомих носіїв/етносів відповідних набутків.

Стратегему апропріації рашизм використовує, насамперед, стосовно тих культур, котрі ще не стали їхньою безпосередньою власністю. Стосовно останніх, загарбаних імперією силою безпосередньо, не потрібне ніяке фантомне прикриття для того, щоб оголосити відповідні надбання «ісконно руськіми». Апропріація ж здійснюється шляхом безсоромного та цинічного запозичення набутків східної та західної цивілізацій. З першої, наприклад, відтято

матрьошку та балалайку, із західних – технології, музику, моду і т. д. В російському варіанті це все виглядає архаїчним та застарілим, оскільки їхні справжні творці в з своїх пошуках просунулись вже значно вперед. Але для самого крадія це постає предметом гордості та приводу для самовозвеличення та унікальності власної «культури».

Українське законодавство, попри існуючі прогалини, створило достатню правову базу для притягнення до відповідальності не лише фізичних та юридичних суб'єктів, але й рашистських злочинних спільнот [2].

Згідно кримінального права, суб'єктом відповідальності постає сторона, щодо якої доказово зроблено висновок про її безпосередню участь у спричиненні дій, кваліфікованих згідно існуючого законодавства як протиправні, тобто злочинні. Сучасне національне і, особливо, міжнародне право, до суб'єктів відповідальності

відносять як дії окремих індивідів, так і певних спільнот, включно з найвищими рівнями їх самоорганізації на рівні держави. В такому контексті **відповідальність за злочин голодомору-геноциду розмежовується на чотири рівні: особиста, колективна, колегіальна, державна.**

Нинішня повномасштабна війна, яку РФ провадить проти України, є проявом і продовженням її багатовікової стратегії щодо українського народу з метою позбавлення його фізичного та цивілізаційного існування. У цій неспровокованій агресії простежуються практично всі форми та ознаки геноциду. Вони визначені, насамперед, в стратегічній меті війни, неодноразово задекларованій рашистами: знищення України як держави, а українців – як нації.

Список використаних джерел:

1. Пахльовська Оксана. Проблема спадщини в українській культурі та форми її імперської експропріації. URL:

<https://history.sumy.ua/actually/555-problemaspadshchynyvukrainskiikulturitaformyiiiimperskoiekspropriatsii.html> (30.09.2012).

2. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, виконані стійкими злочинними угрупованнями: Постанова Верховного Суду України № 13 від 23.12.2005. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05.

Ярова Л.В.

*доктор політичних наук,
завідувач кафедри соціології
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙНИ

Соціальні наслідки економічних реформ, погіршення умов життя більшої частини населення, що виявляється у зниженні рівня та якості життя, а також трансформації соціальної сфери, яка активно розвивається у напрямку подолання цих наслідків не зважаючи на воєнні дії, - всі ці питання є вельми

актуальні для соціальної політики України.

У найзагальнішому вигляді діяльність держави щодо задоволення соціальних потреб громадян визначається рішенням наступних проблем, таких як покращення умов, способу та якості життя людей, охорону здоров'я, культуру, соціальне забезпечення, послуги та підтримку для бідних і незахищених верств населення, забезпечення певних їх життєвих потреб, надання громадянам необхідних соціальних послуг, захисту та підтримки. Роль держави полягає у забезпеченні та досягненні відповідного результату за допомогою найрізноманітніших механізмів. Для вирішення соціальних проблем держава використовує профспілки, громадські організації, політичні партії, компанії, гуманітарні організації, фонди, асоціації та інші неурядові організації.

Соціальною може вважатися лише та держава, яка спирається на підтримку та довіру суспільства при реалізації економічної та соціальної політики.

Ознакою соціальної відповідальності держави, за якою пильно стежить громадянське суспільство в європейських країнах, є забезпечення соціальної безпеки, тобто створення стабільності, доброї «соціальної екології» та сприятливого соціального середовища.

Нові завдання, що стоять перед соціальною політикою під час війни, а також у зв'язку з розвитком інтеграції у соціальній сфері та глобалізацією, зажадали вдосконалення механізму виконавчої влади, підвищення компетентності та створення нових структур, здатних конструктивно реагувати на виклики часу, так за оцінкою KSE, «збитки, завдані житловому фонду, станом на листопад 2022 року склали 52,5 млрд доларів США, що становить 38,6% від загального обсягу збитків. Пошкоджене житло: 126,7 тис. приватних будинків, 16,8 тис. житлових будинків, майже 300 гуртожитків».

Кількість «офіційно зареєстрованих ВПО зросла

під час повномасштабного вторгнення з 1,5 млн до 4,9 млн осіб. Проте фактична кількість може бути значно більшою, оскільки не всі реєструються як ВПО. Це пояснюється порівняно низьким матеріальним забезпеченням та необхідністю перереєструватися у військоматах для чоловіків. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), у грудні 2022 року кількість ВПО оцінювалася в 5,6 млн». На листопад 2023 року в Україні на реєстрації залишилося 4,9 мільйона внутрішньо переміщених осіб у цілому, з них 2,6 мільйона осіб щомісяця отримують соціальні виплати.

Правове регулювання надання соціальних послуг на даному етапі розвитку нашої країни спрямоване на створення адресної, якісної та комплексної підтримки вразливих категорій населення. Україна зараз зазнає значних обмежень у бюджеті, але все одно продовжує фінансувати систему соціального забезпечення та підтримувати стійкість економіки. Під час війни уряд зосередився

на діджиталізації, щоб покращити доступ українців до соціальної допомоги. Було реалізовано такі ініціативи: для допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) було спрощено реєстрацію, надано фінансування для підтримки ВПО та, за можливості, надано житло.

Окремої уваги заслуговує реформа децентралізації послуг, тобто організаційних структур надання соціальних послуг населенню об'єднаних територіальних громад. Однак виклики сьогодення, а саме ситуація воєнного стану в Україні через агресію РФ, спрямовують увагу держави на швидке реагування, гнучке прийняття рішень та швидкий перегляд державного регуляторного законодавства у сфері організації та надання соціальних послуг. Подальший розвиток системи соціальних послуг в умовах війни має бути спрямований на виявлення соціальних потреб вразливих верств населення, розробку та вдосконалення нормативно-правового та

методичного забезпечення надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, механізмів організаційного та фінансового забезпечення таких послуг, а також моніторингу та оцінки якості соціальних послуг.

Головною метою нової соціальної політики країни є відновлення та примноження людського капіталу шляхом створення сприятливого середовища в країні. Стратегічними напрямками нової соціальної політики є відновлення довіри населення до політики держави, спрямованої на покращення життя людей; трансформація соціальної сфери в нову модель, що базується на розумінні людського капіталу як фактору соціально-економічного розвитку; сприяння ефективній зайнятості та створенню нових робочих місць; винагорода, оподаткування та соціальне страхування; комплексна трансформація підходів до комплексна трансформація підходів; забезпечення реальної ефективності соціальних видатків; мобілізація зусиль

суспільства, бізнесу та влади на підвищення якості життя.

Загалом, нові концепції соціальної політики не повинні обмежуватися заохоченням безкоштовної допомоги або пасивного очікування допомоги. Нові концепції соціальної політики повинні відроджувати та заохочувати почуття відповідальності за власну долю, створювати та відновлювати мотивацію до такої роботи. Створити відносно рівні стартові можливості для всіх членів суспільства. Для цього суспільство має створити економічні, організаційні, правові, фінансові та інші умови для самопізнання, розуміння людиною своєї ролі та позиції у захисті своїх прав і невід'ємних життєвих інтересів, шляхів самореалізації та самоствердження, взаємодії з іншими суб'єктами соціального захисту.

Шлях до європейської інтеграції має велике значення для України. Для того, щоб реалізувати це прагнення, наша країна повинна виконати політичні, економічні, правові, географічні та формальні умови.

На жаль, наразі Україна відповідає лише географічним умовам. На нашу думку, невідкладними завданням державної політики в соціальній сфері є гарантування соціальних цінностей, створення функціональної ринкової економіки, здатної конкурувати на міжнародній арені, та забезпечення політичної стабільності. Лише виконавши дані умови можна досягти добробуту населення та членства в ЄС. Наразі серед населення поширена думка, що членство в ЄС гарантує високий рівень життя. Однак членство в ЄС є не причиною позитивних змін, а їхнім наслідком. Необхідно визнати, що це досить тривалий процес, оскільки досягти рівня розвинених країн за короткий час неможливо. Тому доцільно розробити унікальну модель соціального захисту з урахуванням історичних та національних особливостей України, посилаючись при цьому на досвід європейських країн.

УДК 004.6:355.488

Кобець Т.А.

*Аспірант кафедри політології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Кобець Ю.В.

*Кандидат політичних наук,
в.о.завідувача кафедри політичних
інститутів та процесів,
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника*

**КОГНІТИВНА ВІЙНА ЯК СУЧАСНА
ФОРМА ВЕДЕННЯ МЕРЕЖЕВО-
ЦЕНТРИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ**

Теорія мережево-центричних війн стала однією з ключових концепцій у військовому стратегічному плануванні, особливо для країн, які розвивають свої озброєні сили в умовах технологічного прогресу та інформаційної революції. Ця концепція базується на використанні мереж, що об'єднують інформаційні, комунікаційні та технічні засоби, для підвищення ефективності ведення війни.

Теорія мережево-центричних війн – нова теорія мережево-центричних війн прийнята військовим

керівництвом США – Офісом реформування Збройних Сил під керівництвом віце-адмірала Артура К. Сибровски. Дана теорія активно впроваджується в практику ведення бойових дій США в різних країнах світу, а також тестується на навчаннях і стимуляторах. У контексті теорії мережево-центричних війн, сутність її полягає у тому, щоб зробити війська більш гнучкими, забезпечивши їх спроможність взаємодії та швидкої реакції на зміни у бойовому середовищі. Це включає в себе ефективне використання інформаційних систем, зокрема штучного інтелекту, аналізу даних, кіберзахисту та зв'язку для забезпечення домінування на полі бою.

Такі концепції дозволяють вдосконалити військові стратегії, проте вони несуть у собі і певні виклики. Наприклад, інтеграція новітніх технологій вимагає значних витрат і може бути вразливою до кібератак. Крім того, необхідно забезпечити відповідний рівень навчання та підготовки

військових для роботи з цими новими системами. Такі технологічні стратегії стають основою сучасного бойового мистецтва, але важливо також зберігати баланс із забезпеченням етичних та гуманітарних стандартів у веденні війни та конфліктів [6].

Суть мережево-центричної війни полягає у досягненні перемоги над противником шляхом формування інформаційно-комунікативної та управлінської переваги над ним. Це передбачає інтегрування власних сил і засобів ведення бойових дій у єдину інформаційно-комунікативну мережу, що підвищує їх бойові можливості. Як вже відзначалось, елементи ведення мережево-центричної війни застосовувались з 90-х років минулого сторіччя. І саме такими будуть війни майбутнього.

Теорія мережево-центричних війн спрямована на те, щоб поєднати всі аспекти, пов'язані зі сферою військової стратегії, в одну мережу. Вона виходить за межі традиційних концепцій війни, що базуються

на чітко визначених військових діях та об'єктах ведення бойових операцій. Ця концепція відображає важливість інформаційного простору та зв'язку як основних елементів військової діяльності, що постійно взаємодіють. Операції базових ефектів (ОБЕ) визначаються як важливий компонент цієї теорії, оскільки вони спрямовані на формування поведінкових моделей різних груп на різних етапах конфлікту [1].

Важливо відзначити, що теорія мережево-центричних війн відкриває нові можливості в маніпулюванні інформацією та впливі на поведінку учасників конфлікту, що може бути як позитивним, так і негативним аспектом. Використання цієї теорії може вести до покращення ефективності ведення бойових дій, але водночас воно може породжувати етичні та гуманітарні проблеми, зокрема в сфері захисту цивільного населення та прав людини.

Змішуючи різноманітні сфери військової стратегії та включаючи їх до однієї мережі, ця

концепція може стати дієвим інструментом у веденні сучасних конфліктів, але вона також потребує уважного розгляду етичних, правових та гуманітарних наслідків свого застосування.

Те, що описується як мережева війна, має глибокі соціальні, політичні та економічні наслідки. Така концепція відображає потенційний вплив розширення інформаційного простору на всі сфери життя, включаючи політику, військові операції, економіку та культуру. Аналізуючи вас викладене, можна відзначити, що мережева війна, як описано нами, представляє собою концепцію повного контролю, абсолютного панування над усіма аспектами життя, що може бути використано для маніпулювання, нав'язування волі та контролю над величезним колом різних суб'єктів у світовому масштабі [3].

Фази відображають загальний хід бойових дій в мережево-центричних конфліктах і намагаються систематизувати етапи, які відбуваються під час

таких воєн. Вони можуть бути використані для уявлення про послідовність дій у таких сценаріях:

- Досягнення інформаційно-управлінської переваги. Ця фаза передбачає спрямованість на знищення або вибіркочу блокаду систем ведення розвідки, керування та зв'язку противника. Отримання переваги у цих аспектах може значно обмежити здатність противника до вирішальних військових дій.

- Завоювання переваги в повітряному просторі. У цій фазі спрямовані зусилля на придушення або знищення протиповітряної оборони супротивника. Це дозволяє контролювати повітряний простір, що є ключовим для проведення операцій із застосуванням авіації та дронів.

- Знищення сил без управління. Після порушення систем управління і знищення противників у повітряному просторі ця фаза передбачає знищення сил та засобів, що залишилися без ефективного керівництва та контролю.

- Остаточне придушення опору. Це завершальна фаза, коли здійснюється остаточне придушення будь-яких залишкових пунктів опору і вирішення будь-яких відокремлених конфліктів чи протистоянь.

Ці фази становлять узагальнену модель ходу бойових дій у мережево-центричних конфліктах, але слід пам'ятати, що кожен конфлікт може мати свої унікальні аспекти і може відрізнитися за своєю природою та сценарієм [3].

Однак варто враховувати, що така концепція має потенційно серйозні етичні та гуманітарні наслідки. Відмова від самостійності країн, урядів та людей може породжувати питання про свободу, права людини та суверенітет. Важливо також зазначити, що реалізація такої концепції може суперечити принципам демократії та міжнародного права. Такий підхід до ведення війни та контролю може викликати серйозні застереження і викликати обурення як у внутрішній, так і в міжнародній

спільноті. Глибокі етичні аспекти і вплив на права та свободи людини потребують ретельного вивчення й обговорення.

Напрями трансформацій відображають еволюцію стратегій і підходів у військовому плануванні та стратегічному веденні бойових дій. Перехід від концепту «платформи» до «мережі» відображає зміну уявлення про структуру та організацію військових сил: від окремих одиниць до більш складних, взаємопов'язаних систем.

У військовій стратегії такі зміни вказують на те, що військові операції враховують широкий спектр аспектів, які включають не лише військовий аспект, а й інформаційний, соціальний, ландшафтний та інші. Це означає, що військові сили та їх дії розглядаються в контексті широкої екосистеми, де вони функціонують. Швидкість у прийнятті рішень та миттєвий зворотний зв'язок набувають ключового значення в умовах ведення військових операцій. Це дозволяє реагувати на зміни в реальному часі та

адаптуватися до нових умов бою, забезпечуючи таким чином більшу ефективність стратегічних рішень.

Мета переходу до мережево-центричних моделей у військовій сфері полягає в забезпеченні підтримки союзників, уникненні конфліктів і агресії, а також, у разі необхідності, у швидкій та ефективній перемозі над противником. Ці зміни в підходах до ведення війни спрямовані на забезпечення стратегічної переваги та зменшення можливих загроз. Такі трансформації відображають актуальність поточних військових стратегій, щоб вони відповідали сучасним умовам та технологічним можливостям, забезпечуючи більш ефективне управління військами та захист національних інтересів [2, с.12].

Когнітивна війна, зазначена як окремий аспект, виникає у контексті широкого проникнення інформаційних технологій та соціальних мереж у суспільство. Ця форма неконвенційної війни, як

стверджують деякі дослідники, полягає в боротьбі за душі та розуми людей. Конкретні цілі цієї війни підпорядковані стратегії. Її мета - здійснення контрольованого впливу на людські спільноти та окремих особистостей з метою зміни їхніх когнітивних рамок і поведінки. Когнітивна війна заслуговує уваги з багатьох перспектив. Вона породжує широкий спектр дослідницьких питань: від використання досягнень нейронауки до етичних проблем. Основна проблема полягає в тому, що вона може бути непомітною - ми спостерігаємо лише наслідки, адже виявляється втручання в когнітивні процеси лише пізніше, коли може бути занадто пізно [7].

Якщо на екзистенційному рівні війна є збройним зіткненням значних людських угруповань, організованих у військо, то у сенсі когнітивному війна породжується неможливістю порозуміння, через розрив у ланцюжках комунікації, зумовлений різними уявленнями про соціальний порядок і владні

відносини. Відповідно, мир означає як припинення збройних зіткнень, так і відновлення комунікацій та встановлення порозуміння.

Проте сучасні війни не визнають себе обмеженими міжнародним правом. Вони прагнуть до маскуванню під різного типу «військові операції» та відбуваються у специфічний спосіб війн гібридних або терористичних, які практично є поєднанням воєнних дій і таємних операцій.

Відповідно, створюється особливий дискурс гібридних війн зі своїми засобами породження смислів. Зокрема, в аспекті комунікацій завдання гібридної війни полягає не в досягненні порозуміння, а у створенні численних непорозумінь і хаосу мислення, продукуванні різних версій подій, які однаково претендують на істинність. Аналогічно, збройні операції здійснюються так, щоб не було зрозуміло, хто за ними стоїть і яку мету вони переслідують.

Відмова від фізичного насильства не означає відмови від насильства когнітивного – емоційного та інтелектуального, коли сторони «м'якими» засобами намагаються нав'язати противникові власні уявлення про устрій реальності, присвоїти свої імена речам, представити свою логіку міркувань як єдино правильну.

Прагнення емоційно-психічної зверхності – одне з істотних виявів волі до влади, тобто встановлення відносин панування та підкорення. Воно є тим небезпечнішим, чим більше за пропозицією діалогу та мирного обміну думками приховано прагнень встановити свій контроль над свідомістю та волею іншого, а через це – оволодіти його матеріальними і ментальними ресурсами, соціальним капіталом тощо.

Визначення характеру сучасних та майбутніх конфліктів відбувається за допомогою аналізу розвитку форм та методів ведення військових дій. Ось основні тенденції:

1. Збільшення стратегічного неядерного

стримування. Використання новітніх засобів збройної боротьби для проведення неядерних та дистанційних бойових операцій.

2.Підвищення динамічності та маневреності військ. Використання мобільних сил, аеромобільних та спеціальних військ на різних напрямках.

3.Розширення простору збройної боротьби. Перенесення бойових дій на повітря, воду та в космос; ведення війни через електронне ураження об'єктів та комунікацій супротивника.

4.Зростання ролі інформаційного протистояння. Використання новітніх інформаційних технологій у військових діях.

5.Боротьба з міжнародним тероризмом. Формування експедиційних сил для миротворчих та антитерористичних операцій.

Так, інформаційна перевага в мережево-центричних операціях відіграє важливу роль у досягненні стратегічного переваги. Забезпечення інформаційної переваги включає в себе кілька

важливих підходів:

Збільшення потреби супротивника в інформації: Створення ситуації, де супротивник має недостатньої інформації для прийняття рішень або для ефективності його дій. Це може включати зміну або приховування важливої інформації, що стосується власних стратегій або намірів.

Обмеження доступу супротивника до інформації: Захист інформаційних ресурсів від доступу противника шляхом застосування шифрування, кіберзахисту, захисту мереж і систем зв'язку.

Забезпечення широкого доступу до інформації для своїх: Розробка і впровадження мережевих механізмів для збору, аналізу та розповсюдження інформації серед власних сил для прийняття оперативних та стратегічних рішень.

Мінімізація потреби у статичній інформації: Заміна статичної інформації динамічним і оперативним інформуванням. Це дозволяє

оперативно реагувати на зміни ситуації та адаптувати стратегії в реальному часі.

Ці підходи допомагають забезпечити перевагу в контролі над інформацією, що може мати вирішальне значення в сучасних військових операціях та стратегіях.

Таке бачення відіграє критичну роль у досягненні інформаційної переваги в контексті мережево-центричних операцій. Маніпулювання доступом до, обміном та захистом від інформації — ключові аспекти сучасних стратегій. Організація власної інформаційної бази та здатність адаптуватись до постійних змін грають важливу роль у військовій діяльності. Забезпечення доступу до надійної інформації, реагування на нові вимоги до інформаційних ресурсів та забезпечення оперативності у прийнятті рішень є критичними в умовах сучасних військових конфліктів [2, 14].

Так, операція "Буря в Пустелі" була важливою подією, що демонструвала переваги технологій у

військових конфліктах. Застосування різноманітних технологічних інновацій, таких як GPS, крилаті ракети та "розумні" бомби, дозволило США та їх союзникам ведення ефективних операцій і швидко перемогу [4].

Кампанія демонструвала значний вплив технологій на результати військових дій. Вона показала, як використання передових засобів зв'язку, зброї та навігації може значно підвищити ефективність бойових операцій і зменшити втрати. Проте варто відзначити, що ця операція також викликала обговорення та критику через свої наслідки і етичні питання, пов'язані з втратами серед цивільного населення та іншими аспектами.

США і їх союзники за 1 місяць і 10 днів нанесли поразку армії Іраку, що була найбільшою Близькому Сході, мала 2200 танків, крупнокаліберну артилерію, оперативно-тактичні ракет. Ця подія також стала однією з перших, де інформаційні операції та пропаганда грали важливу роль у супроводі

військових дій. Використання інформаційних ресурсів для підтримки військових операцій та впливу на громадську думку стали важливим елементом таких конфліктів [4].

Переозброєння, перепідготовка та реорганізація військ, зміни у структурі Збройних сил і веденні бойових дій на різних рівнях - це суттєві аспекти, які можуть вплинути на ефективність ведення мережево-центричних воєн. Підготовка до таких конфліктів вимагає глибокого розуміння технологій, інформаційних систем, сучасних методів комунікацій та стратегічного управління. Нові підходи до ведення війни часто базуються на використанні передових технологій, штучного інтелекту, кібернетики та інших інноваційних рішень.

Справді, війна в контексті мережево-центричної стратегії відрізняється від традиційного уявлення. Сьогодні більший акцент здійснюється на інфраструктурі, як фізичній, так і інформаційній, що

дає можливість здійснювати ефективніші та точніші удари. Мережево-центричні війни спрямовані на дезорганізацію противника через руйнування його систем комунікації та прийняття команд. Основними завданнями таких військових дій є [6]:

1. Досягнення інформаційної переваги. Це означає придушення засобів зв'язку противника, що робить його вразливим перед вашою інформаційною стратегією.

2. Масування результатів. Збройні сили, завдяки інформаційній перевазі, можуть виконувати дії розсіяними групами, завдаючи максимальної шкоди інфраструктурі противника.

3. Позбавлення супротивника можливості діяти. Це включає руйнування інформаційних систем, таким чином, що вони не можуть ефективно реагувати або взаємодіяти [5].

Одним із головних підходів мережево-центричних воєн є розуміння важливості контролю за інформацією, яка впливає на ефективність ведення

бойових дій. Це дозволяє стратегам і командувачам забезпечити перевагу в розумінні ситуації та управлінні діями під час конфлікту.

Зміст мережевої війни полягає в досягненні успіху в збройній боротьбі не через перевагу в чисельності й вогневій могутності військ, а завдяки їх перевазі в інформаційних можливостях та організаційній побудові за мережевою структурою. Суцільна інформатизація та інтелектуалізація систем управління військами і зброєю якісно змінили зміст воєнних операцій. Вони дістали назву мережево-центричних операцій (воєн), які проводяться складом різновидових тактичних угруповань, що керуються з єдиного стратегічного центру й одночасно діють як окремі ключові елементи системи державного й військового управління – частини й підрозділи «сил удару у відповідь» – на всій території противника. Особливістю мережево-центричних операцій є застосування побудованих на нових принципах методів розвідки, управління й забезпечення, які

дають можливість застосовувати сили й засоби збройної боротьби не в одній лінії, а відразу на всій глибині театру воєнних дій відповідно до своїх бойових і маневрених можливостей. Спільне застосування різних видів угруповань військ підвищує результативність воєнних операцій.

Мережево-центрична війна ґрунтується на використанні інформаційних технологій та мережевих зв'язків для координації та керування діями у воєнних конфліктах.

Ці види воєнних стратегій дають можливість невеликим або менш розвиненим силам виступати проти значно більш сильних опонентів, використовуючи винахідливі та нестандартні методи. Вони також відкривають шляхи для нових загроз, пов'язаних із кібернетичними атаками, інформаційною війною, а також можливістю маніпулювання масовою свідомістю та впливом на глобальні процеси. У зв'язку з цим, розуміння, виявлення та ефективне протистояння

асиметричним, гібридним та мережево-центричним загрозам є надзвичайно важливими завданнями для сучасних держав та міжнародних організацій з метою збереження міжнародної безпеки та стабільності.

Список використаних джерел:

1.Василенко О.В. Основні світові тенденції розвитку озброєння та військової техніки для ведення війн у майбутньому. *Наука і оборона*. 2009. № 4. С. 18–22.

2.Глушков В. О. Основи новітньої теорії ведення сучасних війн . *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. пр. НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2015. Вип. 56. С. 12-21.

3.Дацюк А.В. Особливості сучасних збройних конфліктів: від конвенційного протистояння до гібридної та мережево-центричної війни. 21.03.2017. URL: <https://matrix-info.com/osoblyvosti-suchasnyh-zbrojnyh-konfliktiv-vid-konventsijnogo-protystoyannya-do-gibrydnoyi-ta-merezhevo-tsentrychnoyi-vijny/>

4.Дзьобань О. П., Прудникова О. В. Сучасна війна: трансформація до мережових форм. *Інформація і право*. 2022. №3 (42). С. 21-30. URL: <https://ippi.org.ua/dzoban-op-prudnikova-ov-suchasna-viina-transformatsiya-do-merezhevikh-form-s-21-30>

5.Попов М. О., Нос І. А., Попова Н. О., Губарєва О. П. Тенденції розвитку та застосування мережецентричної системи керування підрозділами у сучасних конфліктах. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2022. №3 (73). С.21-25. URL: <https://journal-hnups.com.ua/index.php/zhups/article/view/1232/1084>

6.Радецький В. Г. Класифікація сучасних воєнних конфліктів і види миротворчої діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка*. 2009. №9. С.87-104.

7.Claverie B., Du Cluzel F. Cognitive Warfare: The Advent of the Concept of “Cognitics” in the Field of Warfare. *Cognitive Warfare: The Future of Cognitive*

Dominance. NATO Collaboration Support Office, 2022.

URL: <https://hal.science/hal-03635889/document#:~:text=Bernard%20Claverie1%2C%20Fran%20C3%A7ois%20Du%20Cluzel2,own%20domain%20in%20modern%20warfare>

УДК 327.5

Липчук О.І.

*кандидатка політичних наук
доцентка кафедри політології*

*Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Війна в Україні як виклик для національної безпеки держави

Національна безпека в Україні – це комплексна система заходів і підходів, спрямованих на забезпечення стабільності, територіальної цілісності та захисту національних інтересів. З огляду на сьогоденний воєнний стан, важливо розуміти основні засади цієї політики, яка керується ідеями суверенітету, демократії, прав людини та міжнародного співробітництва між державами.

У сучасному світі всі держави стикаються з проблемою забезпечення своєї національної безпеки. Діяльність держави спрямована на реалізацію національних ідеалів, захист національних інтересів та гарантування прав і свобод людини і громадянина.

З огляду на сучасні безпекові виклики та глобалізаційні тенденції, особлива увага приділяється створенню та підтриманню національної безпеки.

Важливість вивчення цього питання полягає в тому, що національна безпека є важливою умовою для функціонування та розвитку особистості, суспільства і держави. До проблем у сфері державної безпеки на сьогодні можна віднести – відсутність системи державної безпеки

Сьогодні проблеми у сфері національної безпеки характеризуються цілою низкою загроз на різних рівнях. Багато з них мають глобальний характер, включаючи військові конфлікти та війни.

З огляду на широкомасштабне вторгнення росії

в Україну та формування нових міжнародних військових союзів та нових міжнародних воєнних альянсів, формування міжнародної співпраці, з метою посилення безпеки світового співтовариства, сьогодні актуалізується питання виокремлення сучасних проблем забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу.

Національна безпека виступає як важлива функція кожної держави, що покликана гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності громадянам, державних інститутів, захищати життєво важливі інтереси людини і суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Національна безпека, як зазначено у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», виступає як «захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних

загроз національним інтересам». Захищеність людини і громадянина, суспільства і держави забезпечується відповідною діяльністю, яка зменшує або відвертає ймовірні загрози і підвищує захисні, мобілізаційні функції у період небезпеки. В основі цієї діяльності лежить обстоювання і реалізація національного інтересу певної країни – глобального, всеохоплюючого інтегрального інтересу, втілення якого уможливорює здійснення життєвоважливих приватних, групових і суспільних інтересів переважної більшості громадян. Отже, національна безпека є своєрідним синтезом інтересів і потреб усіх соціальних суб'єктів.

Національна безпека, проблеми її гарантування стали важливою темою сучасної діяльності як держави, так і дослідників. Політико-правові засади становлення національної безпеки України розроблені різними авторами-науковцями. Правову основу національної безпеки становлять Конституція України, закони, інші нормативно-правові акти, а

також визнані Україною міжнародні договори і угоди.

До актуальних загроз національній безпеці України Стратегія зараховує: Агресивні дії росії, що чиняться для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності задля знищення Української держави і захоплення її території. Неефективність системи гарантування національної безпеки і оборони України. Корупція та неефективна система державного управління. Економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення. Загрози енергетичній безпеці. Загрози інформаційній безпеці. Загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів. Загрози безпеці критичної інфраструктури. Загрози екологічній безпеці.

Характер сучасних загроз національній безпеці України зумовлює нагальну потребу забезпечення готовності держави, її економіки і суспільства до оборони та відбиття збройної агресії, підвищення

рівня обороноздатності держави як одного з найважливіших пріоритетів політики національної безпеки. Основними завданнями у цій сфері є: реформування системи мобілізаційної підготовки та мобілізації України з урахуванням особливостей сучасних воєнних конфліктів; перегляд та законодавче визначення засад територіальної оборони держави; активне використання механізмів двосторонньої та багатосторонньої співпраці з державами-партнерами, передусім у напрямі розвитку військового і військово-технічного співробітництва, в тому числі отримання від них військової допомоги; реструктуризація та випереджувальний розвиток оборонної промисловості України, оптимізація її виробничих потужностей, здійснення політики імпортозаміщення та налагодження власного виробництва критичних комплектуючих і матеріалів, поглиблення військово-технічного співробітництва з провідними державами світу, насамперед державами-членами ЄС і НАТО;

впровадження розвитку системи військово-патріотичного виховання, запровадження програм початкової військової підготовки у загальноосвітній школі.

Наразі державне управління має серйозні фінансові проблеми, які гальмують його подальший розвиток. Водночас відсутність такого розвитку та подальше згортання бюджетної сфери призведе не лише до безпрецедентної соціально-економічної напруги, але й стане вирішальним фактором руйнації всієї країни. Для вирішення цієї гострої проблеми передбачається спрямувати розробку механізмів управління національною бюджетною безпекою, що включає формування орієнтирів національної політики у сфері бюджетної безпеки як інструменту забезпечення конкретної бюджетної безпеки.

Формування та реалізація політики національної безпеки України є чи не найважливішими питаннями ефективного управління перехідним суспільством. Політична практика України довела, що теорії,

стратегії, концепції та програми реалізації національної політики у сфері національної безпеки мають об'єктивно інтегрувати всі складові національної політичної діяльності та базуватися на обґрунтованих теоретичних засадах та історичному досвіді.

Сьогодні теорія національної безпеки перебуває в стадії активного становлення та стрімкого розвитку. Щоб знайти надійне теоретичне підґрунтя для організації системи стратегічного планування у сфері національної безпеки, необхідно виходити з позиції використання найбільш поширених політико-правових засобів та інструментів у державній діяльності та спиратися на базові принципи.

Забезпечення національної безпеки України потребує поєднання національних та міжнародних заходів, а саме визначення стратегічних пріоритетів, правильне розуміння проблем у сфері національної безпеки, пошук найбільш прийнятних шляхів їх вирішення, тісна співпраця держав у створенні

ефективних систем протидії сучасним загрозам. Національна безпека України та міжнародна безпека світу можуть бути забезпечені лише шляхом співробітництва.

УДК 328.132.7:316.256(477)“364”

Москалюк М. Ф.

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

**ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА УКРАЇНИ В
УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Інститут президентства в науковому дискурсі розглядається як сукупність державно-правових (конституційних) норм, що регулюють формування і функції президентської влади. Як глава держави президент наділений представницькими та контрольними функціями у сфері державного управління, обсяг яких напряму залежить від різновиду республіканської форми правління –

президентської, напівпрезидентської (змішаної) та парламентської. На впливовість глави держави також впливає специфіка функціонування політичного процесу в умовах запровадження надзвичайного або воєнного стану.

У контексті заявленої тематики вітчизняний інститут президентства розглядається в умовах російсько-української війни, перший етап якої тривав з окупації Криму та частини Донецької і Луганської областей (“гібридна війна” 2014 – поч. 2024 рр), другий – почався з повномасштабним вторгненням росії 24 лютого 2024 р. У персоніфікованому вимірі інститут президентства в окреслених часових рамках репрезентований в. о. президента О. Турчиновим (23 лютого – 6 червня 2014 р.), П. Порошенком (7 червня 2014 р. – 19 травня 2019 р.) та (з 20 травня 2019 р.) – В. Зеленським.

Короткий період перебування О. Турчинова на посаді в.о. глави держави характеризувався

вимушеним (у зв'язку з самоусуненням президента В. Януковича та його втечею з країни) транзитом влади [3]. В умовах російської агресії О. Турчинов, об'єднавши посади голови Верховної Ради, в.о. Президента України, Верховного Головнокомандувача та Голови Ради Національної Безпеки і Оборони (РНБО), опинився перед складними викликами і загрозами для національної безпеки держави. Під його керівництвом розпочато Антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях, реформування Збройних Сил та силових структур МВС і РНБО, створено національну гвардію, відновлено військовий призов для чоловіків від 18 до 25 років.

П'ятий Президент України П. Порошенко став главою держави в умовах поглиблення агресії росії. Згадані обставини істотно вплинули на перебіг виборчого процесу та статус інституту президентства. П. Порошенко - другий в новітній історії України глава держави, обраний в першому

турі. Згідно Конституції України (ст. 106) Президент володіє низкою важливих повноважень у сфері керівництва національною безпекою та обороною. У перші два роки президентства П. Порошенка на тлі відсутності пропрезидентської більшості в дочасно обраному парламенті “простежувалося розбалансування політичних сил в контексті посилення політичної конкуренції між різними угрупованнями” [2, с. 97]. Але із формуванням у квітні 2016 р. парламентської коаліційної більшості за участю Блоку Петра Порошенка і Народного Фронту (лідер А. Яценюк) та, у зв’язку з цим, згортанням політичної конкуренції в Україні відбувся процес повернення до неформального домінування глави держави в системі виконавчої влади [1, с. 13]. Де факто, реальний вплив П. Порошенка на процес прийняття та реалізації управлінських рішень був вищим за відведені Конституцією повноваження. Його лідерські позиції істотно зросли в умовах запровадження правового

режиму воєнного стану з 28 листопада до 27 грудня 2017 р. в 10-ти областях, що межують з РФ та Придністров'ям, мають виходи до Чорного і Азовського морів.

Згідно результатів президентських виборів 2019 р. чинним главою держави став В. Зеленський. З огляду на вагомий електоральний успіх (73, 22% голосів виборців) він отримав потужні важелі впливу на Верховну Раду та Кабінет Міністрів. На тлі повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 р. та запровадження воєнного стану на всій території України спостерігається різке посилення інституту президентства в системі органів державної влади. На думку вітчизняного дослідника О. Кондратенка сучасна вітчизняна владна модель загалом відповідає критеріям президентської республіки, оскільки процес прийняття державних рішень фактично замкнено на Офісі Президента з розширенням повноважень В. Зеленського як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил [2, с.

100].

Отже, на тлі російсько-української війни інститут президентства України формально функціонує в контексті парламентсько-президентської республіки, але в умовах запровадження воєнного стану набув рис, притаманних президентській моделі. На наш погляд, у післявоєнний період чинний неформальний статус глави держави потребує корекції у відповідності до норм Конституції України. А це у свою чергу мінімізуватиме вірогідні антидемократичні тенденції у його функціонуванні.

Список використаних джерел:

1. Зеленько Г. Система державного управління в Україні: траєкторія змін 2014 – 2016 рр. Наукові записки Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України імені І. Ф. Кураса. 2016. Вип. 5 – 6. С. 4 – 34. С. 13

2. Кондратенко О. Інститут Президента України: динаміка сфер компетенції. Політичні дослідження.

2023. № 1 (5). С. 87 – 107, с. 97

3. Спікера Ради Турчинова призначено в.о.
президента України. URL:

https://www.bbc.com/russian/international/2014/02/140223_ukraine_parliament_meeting

УДК 327

Ялі Максим Харлампійович,
*кандидат політичних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри міжнародних відносин
та стратегічних студій
Національного авіаційного університету*

**ГЕОПОЛІТИЧНИЙ, ГЕОЕКОНОМІЧНИЙ,
ВІЙСЬКОВИЙ ТА ДЕМОГРАФІЧНИЙ ВИМІРИ
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ
РФ ПРОТИ УКРАЇНИ**

Анотація: У статті досліджуються ключові геополітичні, гео економічні, військові та демографічні чинники повномасштабної військової агресії РФ проти України. Виокремлюються цілі та завдання, яких намагається досягнути РФ у війні проти України задля зміни “балансу сил” на світовій політичній арені, так само як і часткового вирішення

внутрішніх демографічних дисбалансів всередині РФ за рахунок України.

Ключові слова: геополітика, військове вторгнення, РФ, Україна, НАТО, гібридна війна.

Abstract: In the article The article the key geopolitical, geoeconomic, military and demographic factors of the full-scale military aggression of the Russian Federation against Ukraine have been studied. The goals and tasks that the Russian Federation is trying to achieve in the war against Ukraine in order to change the "balance of power" on the world political arena, as well as a partial solution of internal demographic imbalances within the Russian Federation at the expense of Ukraine.

Keywords: geopolitics, military invasion, Russian Federation, Ukraine, NATO, hybrid war.

Будь-який військовий конфлікт, а тим більше повномасштабна війна має декілька ключових вимірів, залежно від того, які цілі та завдання ставить країна-агресорка, його розпочинаючи. Серед базових

вимірів в теорії міжнародних відносин та геополітиці вважаються, зокрема, геополітичний, геоекономічний, військовий та демографічний виміри.

Серед базових **геополітичних** та **геоекономічних** цілей та завдань повномасштабної військової агресії РФ проти України можна виокремити наступні:

- збільшити так звану “буферну зону” поміж РФ та країнами НАТО, аби не допустити збільшення спільного кордону з “агресивним” військовим блоком, лідери якого на чолі зі Сполученими Штатами лише й мріють, якщо вірити російській пропаганді, як знищити Росію та захопити її природні багатства.

Як зазначає доктор політичних наук, член-кореспондент Національної академії наук України Галина Зеленько, “ Велика повномасштабна війна, яку розпочала Росія проти України 24 лютого 2024 року, мала на меті з-поміж іншого насамперед

вирішити “українське питання”, створивши демілітаризовану зону навколо Росії [1, с.271]. Замість цього Росія отримала збільшення суходільного кордону з НАТО на більш ніж 3 тисячі кілометрів після приєднання до лав Альянсу Фінляндії та Швеції, які й вирішили позбавитися нейтрального статусу саме через побоювання геополітичних й територіальних амбіцій очільника Кремля.

- Відрізати Україну від виходів до Чорного та Азовських морів, тим самим обмеживши її можливості експортувати власну продукцію на світові ринки.

- Посилити власний вплив та змінити баланс сил у Чорному морі за рахунок збільшення контролю над узбережжям, а значить й морськими кордонами за рахунок захоплення Миколаївської та Одеської областей.

- Це мало б дозволити й досягти геоекономічних цілей, а саме - контролю торговельних маршрутів та

портів на Чорному морі, які мають значно більший потенціал перевалки вантажів задля імпорту та експорту власних товарів, аніж порт Новоросійську.

- Зробити Азовське море внутрішнім морем РФ. Це є єдиною ціллю, яку Росії, на жаль, вдалося досягти Путіну на даний момент після окупації найбільшого портового міста України на Азовському морю — м. Маріуполя. Як зазначив Путін: “Чого вже там - Азовське море стало внутрішнім морем Російської Федерації — це серйозні речі”. Путін також зауважив, що "Петро 1 ще боровся, щоб вийти до Азовського моря” [2].

Тим самим натякаючи й на власну історичну роль та підкреслюючи ніби то масштабність власної персони для долі Росії, асоціюючи себе з персоною, яка й стала засновником Російської імперії, відродити яку й прагне Путін.

Адже повернути Росії імперський статус без контролю над Україною та її територією, як влучно зазначив экс-радник Президента США з національної

безпеки Збігнев Бжезинський у вже класичній монографії з геополітики “Велика шахівниця” [3] - неможливо.

Разом з тим Путін прагне повернути світ до часів 19-го століття, коли долі народів та кордони держав вирішували монархи лише п'яти європейських держав-імперій: Англії, Австрії, Франції, Прусії та Росії. А задля цього Путіну вкрай необхідно були окупувати, а потім й анексувати території України. Ще в 2014 році, на початку так званої “руської весни” в Україні, вже після швидкої та, на жаль, успішної справжньої спецоперації з окупації та незаконної анексії Криму, Путін озвучив власні геополітичні амбіції у вигляді створення квазідержавного утворення під назвою “Новоросія”, яка мала охоплювати всі українські області на Сході та Півдні країни з метою створення “буферної зони” поміж РФ та Західного світу, частиною якого прагне стати Україна, приєднавшись до ЄС та НАТО після перемоги “Революції Гідності”.

Адже, як зазначав колишній директор Національного інституту стратегічних досліджень, академік НАН України та провідний державний діяч у сфері національної безпеки Володимир Горбулін у своїй монографії “Світова гібридна війна: український фронтір”: “ Для Російської Федерації українське приєднання до лав Північно-Атлантичного Альянсу означало б фінальну та тотальну втрату України та виходу Києва зі сфери безумовного контролю Кремля” [4, с. 27].

Протягом 2014-2015 рр., на момент “заморозки” конфлікту на Донбасі внаслідок підписання так званих “Мінських угод”, Путіну вдалося окупувати Крим та окремі частини Донецької та Луганської областей (ОРДЛО). Натомість спецоперації як складова “Гібридної війни” [5], яку розпочала РФ проти України у лютому 2014 року в Одесі, Харкові, Запоріжжі, Миколаєві та Дніпрі зі створення так званих “народних республік” на кшталт “днр” та “лнр”, провалилися.

Як зазначає професор Г. Зеленько: “ Пряма російська агресія проти України, що розпочалася 2014 р., часто розглядається як гібридна. Це викликано тим, що як в Криму, так і в Донецькій та Луганській областях заперечувалося пряма причетність Москви до подій. Відповідальність перекладалася на місцеве населення, яке організувалося для самооборони від “київського режиму”, провело псевдореферендуми і утворило “народні республіки”. При цьому фінансова, організаційна, політична підтримка іредентистських рухів не приховувалася, поставки зброї заперечувалися не дуже активно. Зрештою, не є секретом, що на окупованих територіях Донецької та Луганської областей були утворені два армійських корпуси, підпорядковані російським військовим структурам” [1, с. 270].

Проте, як підкреслює фінський дослідник “гібридних війн” Сьонке Марахренс у своїй статті, присвяченій річниці повномасштабного вторгнення

РФ в Україні, “Важка російська гібридна діяльність супроводжує війну в Україні. Практично всі перераховані засоби і методи Росія застосовує в інших операціях по всьому світу:

- Російські приватні військові компанії (ЧВК) діяли в Африці так само жорстоко, як і в Україні, але майже без жодної міжнародної реакції. Вбивство 300 цивільних малийців найманцями Вагнера та підрозділами армії Малі майже не викликало міжнародної реакції;

- Постійні російські кампанії дезінформації через задалегідь створені мережі по всій Європі та Америці;

- Використання так званих «корисних ідіотів» і впливових осіб майже в усіх західних суспільствах;

- Невказані або спростовані атаки на трубопроводи та критичні інфраструктури по всій Європі;

- Кібератаки на західних політичних лідерів, особливо тих, хто публічно виступив проти Росії [6].

Путін, який дуже полюбляє символізм й красиві дати, сподівався реставрувати щось на кшталт квазі СРСР акурат до сторіччя його створення, розпад якого він назвав “Найбільшою геополітичною трагедією 20-го століття” [7].

Досягнення всіх зазначених цілей разом мало б зробити РФ найбільшою військовою потугою в Чорному морі. Статус якої й надалі утримує Туреччина, завдяки наявності найпотужнішого в басейні Чорного моря флоту, а також контролю за Босфорською протокою, який надає їй право згідно Доктрини Монтрьо контролювати й обмежувати вхід до Чорного моря військових кораблів.

Недопущення заходження китайських інвестицій, а тому й китайських економічних інтересів в Україну, які мали б приймати участь у поглибленні портів в Криму, також зіграло певну роль у рішенні Путіна окупувати Крим ще в 2014 році, з чого й почалася військова агресія РФ проти України, змінивши геополітичний баланс в

Чорноморському регіоні. Адже якщо б серйозні китайські інвестиції зайшли б в Україну, окупувати і тим більш анексувати ці території було б викликом вже Китаю, чого дозволити Путін в умовах конфронтації із США та Заходом в цілому собі не міг.

Контроль за транспортним коридором до ЄС через територію України мали б позбавити Китай альтернативних шляхів до європейського ринку, який після початку військової агресії РФ проти України у 2014 році перенаправив власні торговельні потоки до ЄС сухоходом через територію Білорусі. В перспективі це мало б збільшити нахождення прибутків від використання торговельних шляхів з Азії до Європи.

Що стосується **військового** виміру повномасштабної агресії РФ проти України, то серед ключових завдань та цілей можливо виокремити наступні:

- Захват контролю за ключовими підприємствами українського ВПК , який

незважаючи на суттєві втрати внаслідок глибокої економічної кризи 1990-х рр., а також внаслідок відмови України у стрижньовій ролі ВПК як драйверу економічного зростання, й надалі зберігає суттєвий потенціал, що дозволяв Україні тривалий час зберігати місце у Топ-10 світових експортерів зброї.

На жаль, жага наживи українських можновладців та олігархів протягом 1990-2000-них рр., нерозуміння викликів національній безпеці з боку північного сусіда завдало нищівних втрат військовому потенціалу України, що й призвело до неготовності дати рішучу відсіч військовій агресії РФ у 2014-тому році.

Як демонструють військові розробки, зокрема КБ “Луч”, які продемонстрували власну високу ефективність на полі бою, зокрема ПТРК “Стуга”, або протикорабельні ракети “Нептун” , за допомогою яких був знищений флагман Чорноморського флоту РФ крейсер “Москва”, ВПК України й надалі навіть в

умовах повномасштабної війни спроможний конструювати та виробляти високотехнологічну зброю.

- Досягнення військових цілей безпосередньо пов'язано з **демографічним** виміром військової агресії РФ проти України. РФ, як, на жаль, й Україна, ще до початку повномасштабного вторгнення мала серйозні проблеми з демографією, яку намагалася компенсувати за рахунок притоку мігрантів із країн Середньої Азії, аби зневолювати нестачу робочої сили на ринку праці.

Рівень народжуваності так званої титульної нації — етнічних руських, коливався у межах, що недостатньо навіть для уникнення депопуляції. Крім того високий рівень народжуваності серед народів, що сповідують Іслам, насамперед на Кавказі, також розглядався як виклик внутрішній безпеці через можливі диспропорції навіть у кримінальному світі, який завжди відігравав важливу роль для суспільно-економічної стабільності та криміногенної ситуації в

РФ.

- Після провалу так званого “Бліцкригу” та змушеної втечі російських військ з території Київської, Житомирської, Чернігівської та Сумської областей, нестачу в особливому складі, керівництво окупаційних військ вирішувало за рахунок примусової тотальної мобілізації на окупованих території Донецької та Луганської областей.

Окупація, та так звана “денацифікація” українських територій має на меті значно покращити демографічну ситуацію в РФ та значно покращити етнічний баланс всередині РФ за рахунок десятків мільйонів українців, яких Путін продовжує вважати “однім народом” з росіянами.

Так само відомо, що держава не може розраховувати на статус так званої “великої держави” та “полюсу” міжнародної сили без наявності значної кількості населення, що відіграє значну роль у військових конфліктах та економіці.

Зокрема, більш ніж 90-мільйонне населення

Ірану є зараз вагомим чинником стримування війни проти нього з боку Ізраїлю, населення якого сягає біля десяти мільйонів громадян. Це є також вагомим стримуючим фактором навіть для Сполучених Штатів, які мають договірні військові зобов'язання перед Ізраїлем, але намагаються стримувати його політичне керівництво від подальшої ескалації конфлікту з Іраном після нещодавнього обміну ракетними ударами. Адже проводити наземну військову операцію проти країни, яка й хоча значно поступається у технологічному виміру військового потенціалу, втім спроможний мобілізувати десятки мільйонів чоловіків задля відсічі військового вторгнення на власну територію, є безперспективним, як вже довів досвід військової інтервенції США у сусідній Ірак. Навіть якщо сама військова операція буде успішною, контролювати території та населення цієї країни є вкрай важким завданням. Навіть для “єдиної наддержави” світу.

Військове керівництво країни-агресорки

безперечно має на меті не лише компенсувати власні втрати у живій силі впродовж останніх більш ніж двох років, але й значно збільшити кількість власної армії за рахунок мешканців українських територій, які їм вдасться окупувати. Тим самим покращити ключовий показник могутності держав в умовах світового порядку, в якому “право сили” є домінуючим, та готуватися до нової військової агресії вже проти однієї з країн-членів НАТО, вірогідність якої у разі поразки України у війні з РФ є вкрай вірогідною навіть на думку розвідувальної спільноти, фахівців з національної безпеки та політиків провідних країн ЄС та США. Тому від того, як закінчиться російсько-українська війна і чи досягне Росія поставлених цілей та завдань у військовій агресії проти України залежить не лише доля української нації та державності, але й геополітичне майбутнє всього світу.

Список використаних джерел:

1. Зеленько Г. Світопорядок Z // Удавана Росія:

імітація величі і могутності / Зеленько Г. (керівник проекту, науковий редактор), Лісничук О., Нагірний В., Павленко І., Рябчук М., Стародуб А. - Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2024. - 288 с.

2. Путін назвав захоплення Азовського узбережжя “хорошим результатом” // Дзеркало тижня — 07.12.2022. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/putin-nazvav-zakhoplennja-azovskoho-uzberezhzhja-khoroshim-rezultatom.html>.

3. Бжезінський З. Велика шахівниця. — Львів—Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. - 236 с.

4. Horbulin V. The World Hybrid War: Ukrainian Forefront: monograph abridged and translated from Ukrainian/ - Kharkiv: Folio, 2017/ - 158 p.

5. Крутий В.О. Витоки гібридних війн: досвід ХХ століття // Держава і право. Серія : політичні науки. - 2017. - Вип. 77. - С. 148-158.

6. Marahrens S. The Russia-Ukraine conflict from a hybrid warfare perspective – a year in the war // The

Defense Horizon Journal – [Електронний ресурс] –
Режим доступу: <https://tdhj.org/blog/post/russia-ukraine-hybrid-warfare/>.

7. Путін, як і раніше, вважає розвал СРСР катастрофою – Песков // Дзеркало тижня. - 21.12.2016 - [Електронний ресурс] - Режим доступу:https://zn.ua/ukr/WORLD/putin-yak-i-ranishe-vvazhaye-rozval-srsr-katastrofoyu-pyeskov-228169_.html.

УДК 327.4

Пучко Я.В.

студентка спеціальності

«Політологія. Національна безпека»

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

**ВПЛИВ КРАЇН ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ
НА ВПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ФОРМУЛИ МИРУ**

У статті з'ясовано сутність поняття «Глобальний південь», роль країн Глобального півдня у процесі імплементації української формули миру та їхній вплив на подальший розвиток цього процесу, а також пояснено причини нейтралітету цих країн в питанні російсько-української війни. Країни

Глобального півдня мають значну вагу в ООН, що може бути використано для забезпечення підтримки України на міжнародній арені. Також активізація діяльності цих країн на міжнародній арені створює сприятливі умови для обговорення української формули миру.

Ключові слова: формула миру, Глобальний південь, ООН, міжнародна підтримка, мирний план.

The article clarifies the essence of the concept of the "Global South", the role of the countries of the Global South in the process of implementing the Ukrainian peace formula and their influence on the further development of this process, as well as explains the reasons for the neutrality of these countries in the issue of the Russian-Ukrainian war. The countries of the Global South have significant weight in the UN, which can be used to ensure support for Ukraine in the international arena. Also, the activation of the activities of these countries on the international arena creates favorable conditions for the discussion of the Ukrainian

peace formula.

Key words: peace formula, Global South, UN, international support, peace plan.

Широкомасштабний наступ російських військ у лютому 2022 року серйозно сколихнув Україну та став початком нової політичної реальності на світовому рівні. Порушення принципів міжнародного права та територіальної цілісності України не могло не викликати реакції країн-членів ООН та інших міжнародних організацій. Підтримка світових лідерів у формі публічного засудження дій військ російської федерації, гуманітарна й фінансова допомога країн Європи суттєво вплинули на імідж України на світовій арені та ситуацію загалом. В перший же день протистояння Україна отримала підтримку 48 держав та 5 міжнародних організацій [3].

З метою припинення жорсткого протистояння і забезпечення миру та стабільності від української сторони поступила ініціатива мирного плану –

«формула миру». Президент України Володимир Зеленський представив українську формулу миру на саміті G20 в листопаді 2022 року. У результаті проведення низки самітів, присвячених детальному вивченню 10 пунктів миру та можливостей його реалізації, більша частина представників на самітах підтримали таку ініціативу. Більше того, на зустрічі в Мальті у жовтні 2023 року відбулося ухвалення документа про намір скликання Глобального саміту на рівні лідерів країн-учасників формули миру [2]. Проте, існує категорія держав, які залишаються нейтральними в питанні підтримки формули миру та позиції України, не засуджують російської агресії, що можна розглядати як підтримку сторони агресора. До такої категорії відносяться країни Глобального Півдня. Свідченнями такої позиції є, наприклад, висловлювання Президента Індонезії Джоко Відодо про потребу уникнення політичної поляризації та закликання до співпраці задля недопущення ще однієї холодної війни. Республіка

Індія під час свого головування в G20 у 2023 році постійно нагадувала слова прем'єра Нарендри Моді: "Зараз – не час для війни". Навіть неофіційно вона пропонувала певні формати посередництва задля знаходження способу врегулювання конфліктів. У всіх цих закликах до миру очевидно виявляється одна основна риса: відсутність визнання принципово різних позицій між Росією та Україною – однієї як нападника і порушника норм, іншої як жертви, що захищає свою свободу [4]. Для України є досить вагомим схилення держав Глобального Півдня на свою сторону, насамперед у плані імплементації формули миру.

Перш за все варто з'ясувати, що представляє собою Глобальний Південь, який відмовляється офіційно підтримувати українську сторону, не визнаючи агресивний характер дій Росії та продовжуючи активну співпрацю з нею. Використання терміну «Глобальний Південь» є умовним, оскільки немає як такого спільного

критерію, за яким визначають приналежність країн до цієї групи. В основному – це держави Латинської Америки, Африки та частина Азії. В деяких джерелах можна зустріти інший термін на позначення таких країн – «країни, що розвиваються», а ще за часів радянського союзу послуговувалися виразом «Третій світ». Здебільшого, таке трактування пов'язане з економічним чинником – невисоким рівнем доходу, нижчим ВВП ніж у високорозвинених країн світу. Такими є всі країни Африки та Латинської Америки. З іншого боку, серед країн Глобального Півдня є такі потужні гравці, як Індія, ПАР, Індонезія. За деякими джерелами, Китай – друга економіка світу - також входить до цієї групи, хоча важко однозначно визначити його приналежність до якої-небудь категорії держав на міжнародній арені. Необхідно зауважити, що спільним об'єднуючим «знаменником» держав Глобального Півдня можна вважати належність до Руху неприєднання. Він являє

собою міжнародний форум, країни-члени якого притримуються принципу нейтральності у зовнішній політиці. Така позиція передбачає відмову від приєднання до військових альянсів та до будь-якого великого блоку світової влади [10]. Між іншим, обидві учасниці конфлікту – як росія, так і Україна – мають статус спостерігача в Русі неприєднання. На жаль, Україна не так активно використовує цю платформу для побудови комунікації з країнами Глобального Півдня, на відміну від російської федерації. Країна-агресор вдало поширює фейкові наративи з метою посіяти антизахідні настрої серед країн, що розвиваються. Їй вдається приховувати свої імперські амбіції та неоколоніальні методи, маскуючи їх під заявами про "зони впливу", "національні інтереси", "історичну пам'ять" та інші вигадані аргументи [9]. Така ситуація ускладнює для України процес переконання та усвідомлення країнами Глобального Півдня необхідності підтримки української сторони у цій війні.

Основною метою дипломатичних зусиль України та зацікавленості у взаємодії з країнами Глобального півдня є забезпечення підтримки на міжнародній арені, насамперед голосів в ООН, для засудження російського вторгнення та інших незаконних дій російської федерації на території України.

Слід враховувати, що Глобальний південь налічує дві третини голосів в ООН [5]. Крім того, склад Ради Безпеки ООН включає 10 непостійних членів, які обираються за географічним принципом на дворічний термін. Згідно з цим принципом, Азія та Африка представлені 5 членами-країнами, Латинська Америка - 2, а інші регіони світу - 3. На 2024 рік до складу Ради Безпеки входять такі країни, як Мозамбік та Еквадор, які головуватимуть протягом одного місяця кожна [1]. Саме на Раду Безпеки покладено повноваження щодо розв'язання міжнародних конфліктів, надання рекомендацій для їхнього мирного вирішення і навіть прийняття

обов'язкових для виконання країнами рішень щодо врегулювання конфліктів. Крім того, для прийняття не процедурного рішення необхідно отримати 9 голосів з урахуванням одностайності голосів постійних членів [8, с. 22-23]. Відповідно до цього, зміна позицій країн Глобального Півдня у векторі підтримки української сторони сприяла б позитивним для нашої держави зрушенням на голосуванні в ООН та пришвидшила прийняття та реалізацію певних рішень.

У лютому 2023 року ООН прийняла ініційовану Україною резолюцію, що закріплює основні принципи української "формули миру". Документ також включав положення щодо виведення російських військ з території України та припинення ведення бойових дій країною-агресором. Проголосували проти 7 країн, утрималися – 32. Фактично 33 держави, з тих які не підтримали – країни Глобального Півдня [7]. Раніше, після проведення нелегітимних «референдумів» на

окупованих територіях, позицію України про територіальну цілісність та засудження цих псевдореферендумів підтримали 143 країни, тоді як лише 5 країн виступили проти. Важливо зазначити, що переважна більшість несхвальних голосів належала країнам Глобального Півдня [5].

Необхідність зосередити увагу країн Глобального півдня на потребі схвалення формули миру та засудження агресії зі сторони росії пояснюється зростанням їхньої активності у світі. 2023 рік можна ознаменувати роком активізації діяльності «країн третього світу» на міжнародній арені. Це підтверджують такі події, як здійснення Індією головування Групою двадцяти та промоція важливих для країн Глобального Півдня питань, розширення організацій БРІКС та ШОС, а також включення все більшої кількості держав до обговорення української формули миру [9]. На початку 2024 року відбулася зустріч радників з питань національної безпеки на Всесвітньому

економічному форумі в Давосі, на якому одним з питань було залагодження конфлікту в Україні та втілення формули миру. На зустрічі відбувався детальний розгляд 5 пунктів формули миру: екологічна безпека, відновлення справедливості, виведення російських військ, запобігання ескалації, підтвердження закінчення війни. Важливо, що ці питання опрацьовувалися спільно з представниками держав Європи, такими як Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, Фінляндія, Болгарія, Литва. В Швейцарії були присутні також країни, чия прихильна позиція не була б зайвою для українців – представники країн Латинської Америки, Африки та Азії [6]. Порівняно з попередніми самітами з цього питання можна стверджувати, що імплементація українського мирного плану поволі просувається і в подальшому може стати стандартом вирішення подібних конфліктів у світі.

Отже, міжнародна підтримка відіграє важливу, навіть визначальну роль у процесі ухвалення

української формули миру. Завдяки зусиллям майже 100 країн світу український мирний план стане головною темою Глобального саміту миру Для України спілкування з країнами Глобального Півдня є ключовим аспектом на шляху досягнення справедливого миру. Їхня активність в системі міжнародних відносин останніми роками зростає і стала вагомішою. Крім того, деякі рішення з приводу ухвалення концепцій формули миру приймаються ООН – організацією, в якій дві третини голосів належать країнам Глобального півдня.

Список використаних джерел

1. Current Members. *United Nations Security Council*. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/content/current-members> (date of access: 22.03.2024).
2. Scicluna C. Ukraine holds peace formula talks in Malta, Russia absent. *www.reuters.com*. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-holds->

peace-formula-talks-malta-russia-absent-2023-10-28/
(date of access: 23.01.2024).

3. Вторгнення Росії в Україну: як реагують світові лідери. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/24/infografika/polityka/vtorhnennya-rosiyi-ukrayinu-yak-reahuyut-svitovilidery> (дата звернення: 20.03.2024).

4. Глобальний Південь у контексті нових викликів. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/hlobalnuu-pivden-u-konteksti-novykh-vyklykiv> (дата звернення: 23.03.2024).

5. Гмиря А. Що таке Глобальний Південь і навіщо він Україні. *The Page*. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/sho-take-globalnij-pivden> (дата звернення: 22.03.2024).

6. Свиридюк Ю. У Давосі завершилася зустріч радників щодо української "формули миру": головне. *Суспільне* | *Новини*. URL:

<https://suspilne.media/661312-u-davosi-rozpocalasa-cetverta-zustric-sodo-ukrainskoi-formuli-miru-golovne/>
(дата звернення: 24.03.2024).

7. Собенко Н. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію з українською "формулою миру". *Суспільне Новини*. URL: <https://suspilne.media/395432-genasamblea-oon-uhvalila-rezoluciu-z-formulou-miru/>
(дата звернення: 05.03.2024).

8. Статут Організації Об'єднаних Націй. Київ : Департамент громад. інформації ООН, 2008. 69 с

9. УКРАЇНА ТА ГЛОБАЛЬНИЙ ПІВДЕНЬ. *UKR Line*. URL: <https://ukrline.info/2024/02/11/ukrayina-ta-hlobalnyu-pivden/> (дата звернення: 22.03.2024).

10. Як зрозуміти Глобальний Південь та навіщо він Україні – розповідає професор Олексій Гарань. *Головна - Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва*. URL: <https://dif.org.ua/article/yak-zrozumiti-globalniy-pivden-ta-navishcho-vin-ukraini->

rozpovidae-profesor-oleksiy-garan (дата звернення:
23.03.2024).

УДК 075-027.31:002.1-021.3:316.77(477)

Присяжнюк Т. І.
*здобувачка ступеня доктора
філософії з політології,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника*
НОВІ МЕДІА В УМОВАХ ВІЙНИ РФ

ПРОТИ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна рф проти України суттєво змінила парадигму медіаспоживання в Україні. Зростання використання нових медіа як головного джерела новин для більшості громадян, свідчить про стрімке зміцнення цифрового простору як основного каналу інформаційного обміну. Телебачення та інтернет-сайти стали поступатися соцмережам у популярності, що вказує на зміну пріоритетів громадян у способах сприйняття інформації. Цей перехід до цифрових медіа став реакцією на сучасні виклики, зумовлені війною та інформаційною нестабільністю. Традиційні медіа

змушені адаптуватися до нових умов, переносити свою діяльність у соціальні мережі та розвивати свої онлайн-канали для забезпечення доступу до актуальної інформації. Медійний ландшафт в Україні змінюється під впливом сучасних викликів, забезпечуючи населенню швидкий і широкий доступ до інформації у часи кризи.

Після 24 лютого 2022 року спостерігається значне збільшення використання соціальних мереж, особливо Telegram, який став популярним джерелом новин для більшості громадян. Згідно з опитуванням КМІС, проведеним за замовленням ОПОРИ в травні того ж року, 76,6% респондентів використовували соцмережі для отримання інформації під час російського вторгнення, у той час як телебачення та інтернет-сайти використовувалися меншою мірою. Лідером серед соцмереж був Telegram (65,7%), за ним слідували YouTube (61,2%) та Facebook (57,8%) [1].

Закриття традиційних медіа відображають

серйозну проблему, з якою зіштовхнулася медіасфера в Україні під час війни.

За даними Національної ради з питань телебачення та радіомовлення, 15% телерадіокомпаній припинили мовлення через російську агресію. До 24 лютого в Україні діяла 751 телерадіокомпанія, а на середину чи червня їх кількість зменшилася до 642. В тимчасовій окупації перебувають 13 регіональних і 51 місцева телекомпанія, а також 16 регіональних і 45 місцевих радіомовників. Закрилося чимало друкованих видань, але статистика відсутня. [2].

Також потрібно наголосити про злочини, які робить росія проти журналістів. За даними організацій, які фіксують ці злочини, зокрема Інституту масової інформації, із початку широкомасштабного вторгнення в Україну росія вбила 68 журналістів: 10 з них загинули під час виконання професійних обов'язків, 58 – як учасники бойових дій або внаслідок російських обстрілів чи

катувань (з них 45 загинули як учасники бойових дій, 13 – унаслідок російських обстрілів або катувань). [3]. Ці злочини свідчать про грубе порушення прав журналістів та основних принципів свободи слова та дають розуміння тих ризиків, із якими вони зіштовхуються у часі війни. Такі випадки також нагадують про важливість збереження демократичних принципів та прав людини в умовах воєнного конфлікту і надають додатковий стимул для міжнародної співпраці, вживання активних дій для забезпечення безпеки й захисту прав журналістів, які подають інформацію із зони активних бойових дій.

Початок повномасштабної війни РФ проти України суттєво вплинув на розвиток та використання нових медіа в українському суспільстві. Це свідчить про важливість розвитку цифрового простору в умовах інформаційної нестабільності та потреби в оперативному доступі до новин. Також відзначається зростання ролі нових

медіа у формуванні громадської думки та взаємодії між громадянами та владою. Соціальні мережі стають платформою для активного обміну інформацією та висловлення громадської думки, що відображає важливість використання нових медіа як інструменту соціального впливу.

Проте, умови війни також створюють серйозні виклики для медійного ландшафту України. Ці обставини підсилюють необхідність розвитку медіаграмотності та медіакультури серед громадян, що стає ключовим фактором для забезпечення об'єктивності та достовірності інформації в умовах війни.

Отже, нові медіа в умовах війни стають не лише джерелом інформації, але й інструментом соціального впливу та сприяють формуванню громадської свідомості.

Список використаних джерел:

1. Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ [01.06

2022

р.]

URL:

https://www.oporaua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori-24068

2. Як трансформуються українські медіа у вогні війни. Лекція Діани Дуцик - Академія викладачів журналістики [28.09.2022 р.]. URL: <https://www.jta.com.ua/trends/yak-transformuiutsia-ukrainski-media-u-vohni-viyny-lektsiia-diany-dutsyk>

3. 75 медійників загинули з початку російсько-української війни в період із 2014 до 2023 року – ІМІ [02.11.2023 р.]. URL: <https://imi.org.ua/news/75-medijnykiv-zagynuly-z-pochatku-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-u-period-z-2014-po-2023-roky-imi-i56614>.

УДК 327.946

Харук Н.І.

*аспірант кафедри політології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника*

**УКРАЇНА В ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛІКИ
ПОЛЬЩА НА ПОЧАТКУ ВІДКРИТОЇ
РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ**

В сучасних дослідженнях посилився інтерес до вивчення питання відносин України та Республіки Польща та яке місце займає Україна в зовнішньополітичній діяльності польського президента. Вказана проблема набуває ще більшої ваги в умовах розв'язання російською федерацією повномасштабної війни проти України 24 лютого 2022р., як у науково-теоретичному, так і в практичному аспектах. З початку відкритої війни росії проти України, українське питання піднімається фактично на всіх офіційних зустрічах та переговорах на міжнародній арені в яких приймає участь РП, оскільки від результатів таких діалогів та їх реалізації прямо залежить стримування агресора та безпекова складова як наших держав та Європейського континенту зокрема, так і світова безпека вцілому.

Проаналізувавши стан вивчення проблематики можна зазначити, що оскільки тематика є новою і змінюється з плином часу у

наукових дослідженнях не висвітлено в повному обсязі місце України в зовнішній політиці президента РП в період відкритої російської агресії. У зв'язку з чим було розглянуто дану проблематику із застосуванням методів теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу, аналізу літератури, системний метод, метод порівняння, були використані синхронний метод, метод періодизації та інші.

Посилення захисту українських позицій на міжнародній арені польською стороною, сприяє спільність національних інтересів двох держав, які передбачають забезпечення безпеки в регіоні та повернення миру на континенті. Розв'язання війни росії проти України, дало новий поштовх для згуртованості цивілізаційних країн проти держави-терориста, оскільки ескалація військових дій може призвести до застосування ядерної зброї, що в свою чергу може привести до катастрофи. Виходячи з цього можна стверджувати, що

президент Республіки Польща, фактично, є одним з очільників проукраїнської коаліції та намагається забезпечити різносторонню підтримку України та стримування та накладання додаткових санкцій проти держави-агресора росії.

Пріоритетними напрямками політичної діяльності на міжнародній арені Анджея Дуди є залучення держав із наявним потенціалом ядерної зброї, для сприяння вирішення військових дій на території України. Оскільки, формування антиросійського блоку, в якому будуть представлені країни «ядерного клубу» є вагомим аргументом для росії завершити збройну агресію та повернути тимчасово окуповані українські території. Тому президент Польщі регулярно проводить комунікації із США, Китаєм, Великою Британією, Францією, які володіють ядерною зброєю, задля сприяння швидшого зупинення військових дій на континенті.

Не менш важливим аспектом в зовнішній

політиці Республіки Польща є посилення регіональної безпеки та стабільності. Зараз таку ціль можливо досягти тільки за умови припинення вогню на території України. Тому, Анджей Дуда є одним із очільників активної проукраїнської позиції в регіоні, з подальшим розробленням плану, який ґрунтується на принципі добросусідства. Взаємодія Польщі з країнами Балтії та центрально-східної Європи, забезпечила величезну різносторонню підтримку української сторони у російсько-українській війні, що є великим кроком для забезпечення реалізації планів регіональної безпеки.

Республіка Польща з часу повномасштабної війни росії проти України надає підтримку військовими та не військовими засобами Україні для протидії російській агресії. Польща надає та сприяє забезпеченню отримання військової допомоги Україною від країн-партнерів шляхом надання своїх логістичних центрів для подальшого

переправлення допомоги в Україну. Окрім цього, надається економічна, гуманітарна, продовольча та інша підтримка зі сторони Польщі. Велику роль Республіка Польща відіграє у забезпеченні розміщення українських біженців із тимчасово окупованих територій та надання фінансової допомоги Україні для забезпечення економічної стабільності.

Розвиток україно-польських партнерських відносин з 24 лютого 2022р. посилюється і продовжує зростати. Сторони зацікавлені в забезпеченні регіональної безпеки виходячи з національних інтересів двох країн. Тому можемо говорити про всі передумови, які сприяють поглибленню співпраці між Україною та Польщею в умовах російсько-української війни, та продовження тісної співпраці після її закінчення.

У період відкритої російської збройної агресії Україна взаємодіє з президентом Республіки Польща у сфері зовнішньої політики, спираючись

на спільні цінності та інтереси. Президент Республіки Польща виявляє підтримку України в контексті російської агресії, формуючи міжнародний фронт проти порушень міжнародного права та територіальної цілісності. Зусилля президента Республіки Польща спрямовані на використання дипломатичних інструментів для підтримки України, залучаючи міжнародне співтовариство та виступаючи за захист прав людини та міжнародної стабільності. Важливою складовою зовнішньополітичної діяльності є гуманітарна допомога, яку Республіка Польща надає Україні, сприяючи вирішенню гострих соціальних та економічних проблем. Президент Республіки Польща активно сприяє формуванню міжнародної коаліції для підтримки України, спільно з іншими країнами виступаючи проти загрози російської агресії. Зовнішньополітична діяльність президента Республіки Польща у період агресії підкреслює

спільні зусилля двох країн у боротьбі за мир, стабільність та справедливість в регіоні.

УДК 327.56/57:303.4]327:330.342.173

Савчук В. Р.

*аспірант спеціальності 052 політологія
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника*

**Взаємне «умиротворення» міжнародних
акторів на зламі тисячоліть як фактор активізації
імперського бачення В. Путіна**

У даному дослідженні характеризується проблематика порівняльного аналізу міжнародної реакції на конфліктні ситуації, що виникли між автономним краєм Косово і Метохією та Республікою Сербією з одного боку та Чеченською Республікою Ічкерія та Російською Федерацією з іншого. Визначається питання щодо часткової вибірковості у діях міжнародного співтовариства з метою досягнення миру. Як результат, прослідковується можливість розвитку уявлень президента РФ щодо слабкості світового порядку та формування чинників, спрямованих на його зміну.

Ключові слова: *політика «умиротворення»,*

війна, мир, зовнішня політика, Російська Федерація, Владімір Путін, Союзна Республіка Югославія, гуманітарна інтервенція.

This research describes the issues of comparative analysis of the international response to the conflict situations that arose between the Autonomous Province of Kosovo and Metohija and the Republic of Serbia, on the one hand, and the Chechen Republic of Ichkeria and the Russian Federation, on the other. The author identifies the issue of partial selectivity in the international community actions to achieve peace. As a result, the author shows the developing possibility of the Russian President's ideas about the world order weakness and the formation factors to change the order.

Keywords: *«appeasement» policy, war, peace, foreign policy, Russian Federation, Vladimir Putin, Federal Republic of Yugoslavia, humanitarian intervention.*

Після розпаду Радянського Союзу Російська Федерація (РФ), у якості його правонаступника,

втратила значний вплив на світовий порядок. Зокрема, вона намагалася зберегти своє пріоритетне становище в геополітичному ландшафті світу, розвиваючи економічне та політичне стратегічне співробітництво з різними країнами, в тому числі країнами Європейського Союзу (ЄС), які вважалися економічно розвинутими державами регіону.

Незважаючи на ідеологічні відмінності, ЄС та Росія розглядали один одного як потенційно взаємовигідних партнерів. Це відображалось у взаємодії між демократичним суспільством ЄС і частково авторитарним російським режимом в Євразійській площині з можливим прагненням до здійснення внутрішніх змін і активізації демократичних процесів. Політика ЄС щодо Росії завжди була спрямована на визнання останньої як ключового гравця серед колишніх країн Радянського союзу, зокрема через контроль над значною територією і збереження єдиного центру контролю за ядерною зброєю, а також через наявність природних

ресурсів та зручного географічного розташування, яке сприяло швидкому та зручному сполученню з країнами Європи. Ця стратегія співробітництва виникала не лише з метою отримання економічних вигод, а також і через формальне бажання новоствореної країни слідувати демократичним принципам розвинутих країн світу, що робило в перспективі РФ прогнозованим, активним партнером для співробітництва в економічній, соціальній і навіть військовій сферах.

Попри те, що Росія не пройшла демократичну трансформацію і, як стверджують дослідники тенденцій у внутрішній та зовнішній політиці Росії І. Цепенда та І. Гурак, після приходу до влади В. Путіна країна стала проявляти авторитарні риси у політичному та суспільному житті, що можна було зауважити через розширення повноважень центральних органів влади в РФ, прийнятті законодавчих нововведень, які сприяли президентській адміністрації та політичним силам,

спрямованим на підтримку президента, а також у збільшенні контролю Кремля над ключовими медіа-ресурсами, націоналізації та підкоренні великого бізнесу та іншими змінами, здійсненими протягом першого президентського терміну В. Путіна (2000–2004 рр.). Ці заходи значно посилили його контроль над внутрішніми процесами в країні [3, с. 65]. Незважаючи на це, країни Європи, основним чином заради економічних вигод, не припиняли сподіватися на демократичний розвиток у внутрішньо дестабілізованій Росії, яка була наділена великим ресурсним потенціалом і президент РФ успішно використовував цю ситуацію.

Прихід В. Путіна до влади з «навиками», які були отримані ним як колишнім офіцером КДБ [2], спричинив початок агресивної політики як усередині країни, так і у відношеннях з сусідніми державами. Після програної першої війни проти Чеченської Республіки Ічкерія (1994-1996 рр.) РФ почала накопичувати можливості для здійснення реваншу у

своїх імперських амбіціях. Наявність великого арсеналу зброї, особливо атакуючого спрямування, стимулює розвиток агресії в будь-якій країні, оскільки економічні витрати на підтримку такого озброєння є суттєвими, а економічні ризики у разі здійснення військових агресій в світі, не є значущими. Цей аспект демонструє формування глобальної політики «умиротворення агресора», яка часто стає причиною подальшої агресії.

Наслідуючи злочинні дії царського режиму 1817-1864 рр. та радянської влади 1944 року [5] владою Росії було здійснено продовження трансформації військової могутності в економічні преференції, через демонстрацію сили стосовно населення Північного Кавказу під час другої російсько-чеченської війни (1999-2009 рр.). РФ вдалось військовим шляхом обмежити свободу суб'єктів федерації на визнаній міжнародним співтовариством території, при цьому можна було фіксувати фактичну бездіяльність світової спільноти

в аспекті реакцій на фактор агресивності дій Росії. Цей процес підштовхнув В. Путіна до усвідомлення, що наявність глобальної сили, в тому числі ядерної зброї, грає визначальну роль у формуванні тлумачення міжнародної політики і можливості утворення колізій у аспектах інтерпретації міжнародного права та відношення до нього. Події, що розгорталися на території Росії стосовно громадян Чеченської Республіки, мали багато спільного з тими, що відбувалися перед цим на території Союзної Республіки Югославія (СРЮ) щодо громадян автономного краю Косова і Метохії. У цьому контексті західний світ вперше після Другої світової війни і створення ООН, почав, без мандату організації, бомбардування території країни, яка не зверталася за допомогою у вирішенні конфлікту.

Важливо зауважити, що Росії складно давались економічні перетворення після розпаду Радянського Союзу. Додатковим аспектом є той факт, що прагнення підтримувати в Росії демократичний

розвиток та надія на можливість легкої економічної доступності спровокували в майбутньому колізію в міжнародному праві, яку Росія успішно почала використовувати у подальших агресіях. Такий висновок можна зробити на основі опублікованих розшифровок розмов між президентом США Б. Клінтоном та прем'єр-міністром Великої Британії Т. Блером. В телефонній розмові у серпні 1998 року Б. Клінтон пропонує утриматися від голосування за початок військової операції НАТО в Косові в Раді Безпеки ООН, щоб не нашкодити російському президентові Б. Єльцину. Блокуючи резолюцію, Росія могла погіршити своє міжнародне становище у складній економічній ситуації, а не блокуючи її, уряд Б. Єльцина міг налаштувати проти себе власне населення [1].

При аналізі подій, пов'язаних з СРЮ, слід зазначити, що тодішня підтримка президентом країни агресивно налаштованих сербських громадян на території колишніх республік Югославії

показувала характеристику відношення світових лідерів до особи С. Мілошевича та його диктаторського стилю правління. Однак, якщо розглядати ці події з точки зору міжнародного права, процедура здійснення військової операції на території СРЮ була порушена. Такий формат дій у майбутньому отримав назву «гуманітарна інтервенція». Значна увага при цьому приділяється загальному концепту «гуманітарної інтервенції», який передбачає припинення порушень прав людини згідно з рішенням Ради Безпеки ООН. Проте, в контексті введення військ на територію СРЮ цієї умови не було дотримано, що викликає дискусії в науковому середовищі щодо актуальності питання згоди Ради Безпеки ООН у рамках цієї термінології.

Відповідно до статті 2 Статуту ООН, будь-яке використання сили, що не узгоджене з цілями організації, вважається неправомірним [7, с. 3]. Можливість застосування сили передбачено тільки за статтею 39 Статуту ООН, за погодженням Ради

Безпеки ООН, яка визначає наявність будь-якої загрози миру, порушення миру чи акту агресії та дає рекомендації або вирішує, які заходи мають бути вжиті [7, с. 9], та статтею 51 Статуту ООН згідно з якою кожен член організації має право на індивідуальну або колективну самооборону, якщо на нього скоєно збройний напад [7, с. 10-11]. Тому, варто відзначити, що лише Рада Безпеки ООН має право визначати, коли значні порушення прав людини у будь-якій країні становлять загрозу миру і, отже, лише вона має право вживати примусову силу для припинення таких порушень. А в контексті попередньої ситуації такого рішення не було.

Більшість визначень концепту «гуманітарної інтервенції» не встановлює і не може встановити точну кількість громадян країни, які страждають від порушення прав людини на її території, на основі чого могла би обґрунтуватись доцільність здійснення такої операції. Це ускладнює можливість оперувати намірами країни, що застосовує військову силу,

оскільки ця дія може призвести до спотворення міжнародного права на користь самої країни, а не на користь громадян на території якої здійснюється операція. Відтак, необхідно зазначити, що унормування подібного виду застосування військової сили як «гуманітарна інтервенція» є предметом широких дискусій щодо легітимності таких дій в світовому сприйнятті загалом і в міжнародному праві зокрема.

На основі аналогії з соціальним моделюванням формування уявлень про міжнародні відносини через призму суспільних зв'язків, можна розглядати «гуманітарну інтервенцію» як насильницьке втручання озброєною особою на неозброєного агресора, під час здійснення останнім агресивних дій. Цей підхід має двоякий характер: з одного боку, хоча озброєна особа може перевищити повноваження та здійснити незаконні дії, але таким чином вона припиняє агресію, з іншого боку, існує ризик інсценування ситуації, коли «жертва» агресора

насправді не жертва і в змові з озброєною особою наносять важкі або і смертельні ушкодження ніби «агресору» для досягнення, до прикладу, матеріальних цілей. Інтерпретуючи подібні дії у контексті міжнародного права, можна виявити зловживання та порушення міжнародних норм, що може призвести до руйнування міжнародного правопорядку. Таким чином, слід зосередити увагу на стратегічних ризиках та можливостях використання «гуманітарних інтервенцій» без дозволу Ради Безпеки ООН у світовій практиці.

Повертаючись до аналізу російської агресії проти Чеченської Республіки, можна відзначити фактори нерівності відповідей міжнародного співтовариства на дії, що мали місце в СРЮ та РФ, не дивлячись на їх схожість. У 1999-2000 роках, коли Росія проводила військові операції, Європейська Парламентська Асамблея висловила дві рекомендації, визнавши право РФ на територіальну цілісність та встановлення правопорядку в Чечні, а

також висловивши стурбованість через порушення прав людини та загибель цивільного населення. Це відбувалося, незважаючи на велику кількість жертв – близько 20 тисяч військовослужбовців та понад 125 тисяч мирних жителів з боку Чеченської Республіки [4]. Порівняно з цим, під час Косовської війни заявлялось про загибель понад 11 тисяч албанців [6], а реакція міжнародного співтовариства помітно відрізнялась. Це свідчить про вибірковий підхід у ставленні до агресора міжнародним співтовариством, що дає можливості для утворення колізій у сфері міжнародного права.

Ці дії дозволили Росії прийти до висновку, що її світовий вплив, особливо її військова та з часом економічна могутність, дають їй необмежений потенціал для втручання у внутрішні справи інших країн. Таким чином, В. Путін, посиливши свою владу, почав шукати нові способи реалізації своїх імперських амбіцій у світі, які в майбутньому отримали відображення в агресіях в Грузії та

Україні.

Список використаних джерел:

1. Ворожко Т. Білл Клінтон був пригнічений виведенням грошей з Росії та її антисанітарією – подробиці розмов з Блером. URL:

<https://www.holosameryky.com/a/bill-clinton-tony-blair/3138117.html> (доступ: 16.04.2024)

2. Галеотті М. Від дзюдо і КДБ до кривавих воєн. Як Путін став ізольованим автократом. URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/features-63152389>

(доступ: 16.04.2024)

3. Гурак І., Цепенда І. Нові тенденції у внутрішній та зовнішній політиці путінської Росії на початку XXI ст. (Частина 2) // Історико-політичні проблеми сучасного світу. Чернівці, 2022, т. 45, с. 57–70.

4. Друга чеченська війна. URL:
<https://www.jnsm.com.ua/h/0930N/> (доступ:

16.04.2024)

5. Заява Верховної Ради України про

засудження збройної агресії російської федерації проти Чеченської Республіки Ічкерія, окупації її території та злочину геноциду Чеченського народу.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2672-20#Text> (доступ: 16.04.2024)

6. Коваленко О., Пивоваров С. Серби та албанці століттями вбивали одне одного у Косові, і днями ледь знову не почалася війна. URL: <https://babel.ua/texts/82374-serbi-ta-albanci-stolittiyami-vbivali-odne-odnogo-u-kosovi-i-dnyami-led-znovu-ne-pochalas-viyna-zgaduyemo-istoriyu-konfliktu-i-progoloshennya-nezalezhnosti-kosova-shcho-ne-mayenichogo-spilnogo-z-ldnr> (доступ: 16.04.2024)

7. Charter of the united nations and statute of the international court of justice. San Francisco, 1945. 54 p.

Наукове видання

**ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ СУЧАСНОСТІ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ**

Збірник матеріалів

*V Всеукраїнської науково-практичної
конференції*

(м. Івано-Франківськ, 25-26 квітня 2024року)